

România literară®

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

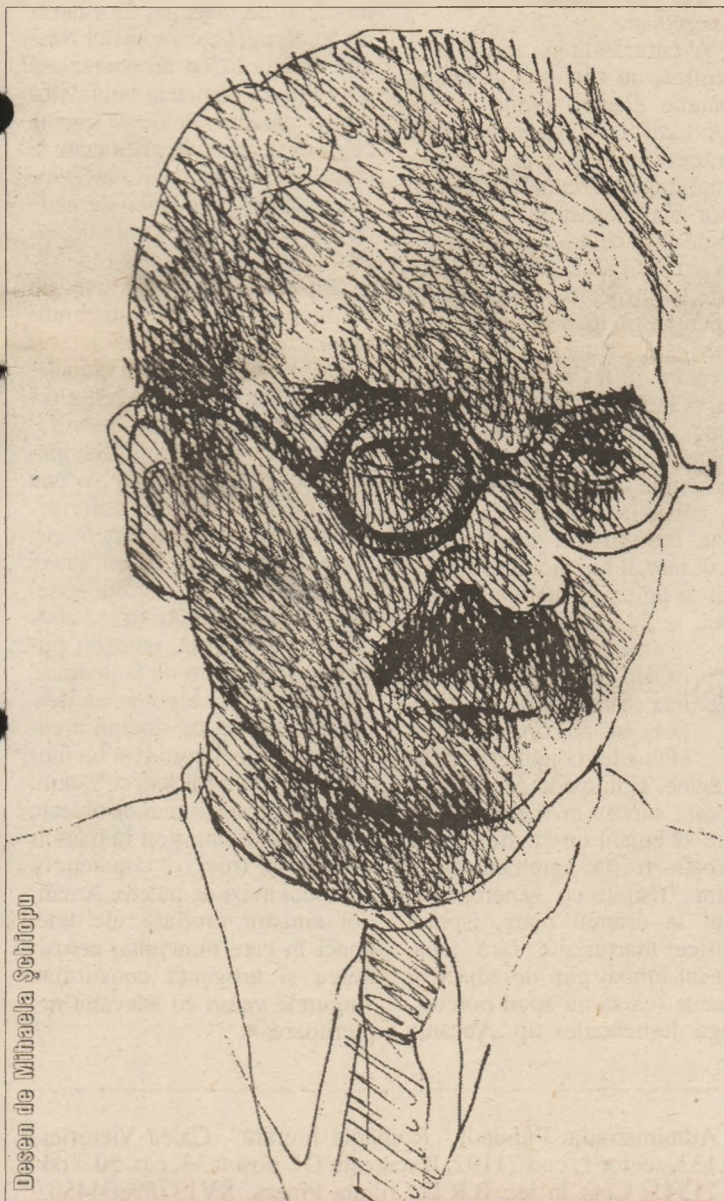
7 - 13 mai 2003
(Anul XXXVI)

18

Miercuri, 7 mai 2003, ora 19,
la Clubul Prometheus, Piața Națiunilor Unite nr. 3-5
în cadrul

Întîlnirilor "României literare"

va avea loc decernarea
Premiilor pentru Debut ale revistei noastre pe 2002-2003
Participare fără invitații

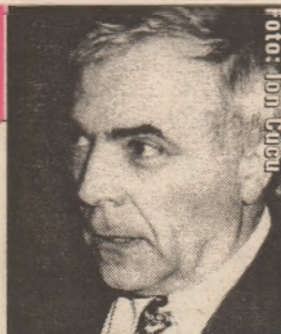
Petre Pandrea

la o nouă lectură

(pag. 10-11)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

Posibil decalog pentru critica literară

DACĂ opera de literatură este deseori ambiguă, critica trebuie să fie întotdeauna clară. Echivocurile, jocurile de cuvinte, "apele" pe care le face ironia nu țin de esența morală a criticii; decit, poate, de arta ei; o colorează, îi conferă personalitate, dar n-o ajută prea mult să-și atingă scopul. În orice caz, dușmanul cel mai mare, sub acest raport, al criticii este confuzia. Criticul n-are voie să nu știe ce vrea să spună. Proverbul franțuzesc i se potrivește perfect în raționalitatea lui: ceea ce e bine gândit, se exprimă în mod clar.

De aici decurge obligația unei anumite precizii. I-am auzit pe unii matematicieni sau, în general, oameni ai științelor pozitive observînd că un critic literar poate pretinde doar să fie cît mai puțin vag; exactitatea n-ar fi în firea lucrurilor lui. Nimic mai neadevărat: precizia nu e pur și simplu o datorie a criticii, este politetea ei deopotrivă față de scriitor și față de cititor. Menirea criticii este de a judeca, așa dar de a discerne, lamuri, aprecia. Dar ce fel de apreciere este aceea care lasă loc dubiilor? Aproximația este întotdeauna dubioasă, prin urmare, contrară spiritului critic.

În al treilea rînd, e vorba de simplitate. Pe criticul prost îl recunoști numaidecît după felul complicat în care se exprimă despre cele mai simple lucruri. Critic bun este acela care, dimpotrivă, știe să spună simplu cele mai complicate lucruri. Simplitatea nu e în toate cazurile innăscută. Aș așeza-o mai degrabă printre însușirile critice care se dobîndesc prin experiență. Dacă nu posezi de la început claritate și spirit de precizie, e mai bine să nu te apuci de critică. Simplitatea nu este însă, ea, un atribut al tinereții în critică. Mai degrabă, tinerii se simt ispitiți să fie sofisticăți în idei și în limbaj. Îi dezvăuă exercițiul critic repetat și îndelung.

O a patra însușire, nici ea în chip hotărît preexistentă activității critice, este concretețea, dacă o pot numi așa, a gândirii și expresiei. Tinerii sînt citeodată abstracți ori ideologici. Ei vor să aibă idei. Dar critica e prin natura ei mai

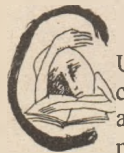
aproape de metaforă decît de idee. Se referă la opere de imaginație, nu de filosofie, la sentimente, nu la concepții. Gîndirea criticului îmbrățișează opera cu dragoste sau cu ură. Seamănă uneori cu un mulaj. Nu sînt convins că e totdeauna capabilă să se țină la distanță: se lasă deseori fascinată ori respinsă.

De aceea e bine să nu uităm că actul critic se bazează pe impresii în mult mai mare măsură decît i-ar fi îngăduit unui cercetător din alte științe. Judecata critică e impresionistă prin chiar natura ei. E "sinceră", autentică, biografică, pe scurt, subiectivă. Impersonalitatea ori obiectivitatea, criticul trebuie să le lase pe seama altora. Speriați de reacția scriitorilor, unii critici se justifică afirmînd că sînt obiectivi, mai bine zis, mai obiectivi decît scriitorii înșiși. Nu în acest sens trebuie înțeleasă distincția maiorească dintre poeți și critici, cum că primii sînt opriți de la păreri corecte de o subiectivitate care le-ar lipsi celor din urmă. Sensul distincției este că subiectivitatea criticului e mai largă decît a poetului care este prizonierul unei singure formule.

Nu toate însușirile prezintă același grad de importanță, deși nici una nu trebuie desconsiderată. Nici, bunăoară, concizia. Critica avîndu-și istoria, ca și literatura, există neîndoielnic forme critice diverse, chiar mode, așa dar critica n-a fost mereu laconică. Dar dacă n-o confundăm cu unele dintre speciile ei, care presupun oarecare vorbărie, critica bună folosește cuvinte puține, mergînd de-a dreptul la țintă. Concizia e o deprindere, așa dar se învață. Dacă am face o statistică, am vedea că orice critic folosește mai puține cuvinte în operele sale de maturitate decît în cele de tinerețe.

Și folosește, totodată, un stil mai "curat": excesul de neologisme neomologate, de termeni tehnici, apelul la jargon sînt caracteristice inexperienței. Stilul critic adult e normal, echilibrat și transparent. Jargonul e boala copilăriei criticului, cînd el crede că se diferențiază astfel de cititorul obișnuit. Cu vremea, descoperă că e mult mai greu, dar și mai eficient, să te deosebești de alții vorbind ca toată lumea.

(continuare în pag. 9)

U MASOCHISMUL caracteristic neamului, aștept de mult căderea măștii lui Adrian Năstase. Și n-am de ce să fiu nemulțumit. Nu trece săptămână fără ca *premierul-minune* să n-o facă de oaie – ca să întrebuintez limbajul tradițional românesc. Încăpățănarea, aroganța, agresivitatea și violența îmi par a fi dominante ale caracterului său, pe care doar împrejurările au împiedicat să le scoată mai devreme la iveală. Atotștiutor și autoritar ca un vâtaf în curtea cu orătanii, Adrian Năstase e o pacoste atât pentru partid, cât și pentru țară. În partid, el e un altoi cu totul nereușit. Încercările de-a impune un limbaj mai flexibil într-un loc unde se vorbește cu „am onoarea să vă raportează” au partea lor de comic. Singurul rezultat a fost îndepărtarea lui Năstase de baza de susținere politică. Pentru țară, el întrupează certitudinea că suntem pe drumul cel bun spre prăpastie.

Nu cred – așa cum încerca să dovedească un reputat psihiatru – că premierul a obosit și că adoptarea, în ultima perioadă, a limbajului respingător-vulgar se explică prin neputința de-a rezolva problemele țării. Ar însemna să acceptăm că dl. Năstase chiar a avut, fie și o clipă, intenția de-a salva țara de mizerie morală, corupție și sărăcie. Or, mandatul său înseamnă, clar, salvarea structurilor anchilozate ale comunismului: Securitatea, activiștii de partid, asasinii din armată și miliție. Pentru asta, el nu se dă în lături de la nimic. Să nu uităm că una din primele abandonări ale limbajului „academic” a fost prilejuită de radicalizarea grupului majoritar din CNSAS (echipa Dinescu-Patapievici-Plesu). Atunci am avut, șocați, o excelentă mostră de năstăsism filozofico-militant: pentru premier, cei care încercau să smulgă particule de adevăr privind abuzurile Securității nu făceau decât să „lingă dosare”.

contrafort

de Mircea Mihăieș

Apocalipsa întârzie cu o zi

La fel de „elegant” a fost dl. Năstase de fiecare dată când boarea primejdioasă a înnoirii amenința castelul de cărți vicioase deasupra căruia tronează. Oricine îndrăznește să pună sub semnul întrebării rezultatele guvernării pesedeilor va fi tăvălit în sosurile râncede ale panseurilor emise acru de fălcile prim-ministeriale. Pe lângă bătăliile de substrat, astfel de manifestări indică încercarea disperată a pesedeului-șef de-a vorbi limbajul lumii în care trăiește. Majoritatea replicilor deocheate au fost emise în împrejurări publice, adică atunci când dl. Năstase avea un auditoriu însetat de astfel de perle – de regulă, „activul de partid” pesedist.

MÎSCAREA psihologică din spatele acestor jalnice manifestări lingvistice e limpede: premierul își scoate la suprafață veritabilele date ale caracterului atunci când se simte tare, protejat, îndreptățit să-și arate adevărata față – adică atunci când se află în mijlocul alor săi. Asemeni șefului militar primitiv, el emite sunete bizare și face gesturi deochiate atât pentru a-și intimida adversarii, cât și pentru a arăta aliaților că e ca ei și dintre ei. Problema e că Adrian Năstase nu e neapărat un pesedist-standard. În ciuda originii sociale nu foarte elevate, el a făcut serioase

eforturi de-a abandona lumea din care provine. Am putea vedea în el chiar un erou de roman tradițional. De ce nu, un Julien Sorel, ori un Rastignac pomit să cucerească metropola.

Asemeni acelei categorii de eroi, dl. Năstase și-a pus la bătaie calitățile. Nasul fin l-a împins mereu spre zonele unde putea dobândi, cu eforturi minime, profituri maxime. Căsătoriile cu proenituri ale elitei comuniste (mai întâi, cu fiica lui Grigore Preoteasa, apoi cu fiica unui ministru al lui Ceaușescu) sunt menite să ne atragă atenția asupra unui stil. După 1990, el s-a orientat tot spre centrul puterii, chit că era vorba de o putere retrogradă, în loc să opteze pentru un partid al modernității. Cu alte cuvinte, dl. Năstase a ales mereu panta ușoară, drumul eficient, oricâte sacrificii de mândrie personală vor fi pretinzând ocolite drumuri spre putere.

S-ar putea ca „apelul la bulan” din ultimele luni să reprezinte încercarea de-a se proclama unic șef peste tribul pesedist. Limbajul deocheat o fi parte dintr-un ritual, vreo secretie de genul celei prin care unele specii de insecte se recunosc. Obosit de-atâta purtat al genții lui Iliescu, premierul a ajuns la concluzia că s-a făcut băiat mare. Și dacă tot nu poate ajunge în Panteon, măcar în Pantelimon să fie admirat! În buna compania a

B.U.G. Mafiei, a Paraziților, a La Famigliei, premierul a atins un pisc al competenței lingvistice pesediste.

Aventurându-se în această mlaștină, nu contează că poartă costume elegant croite și c-o rupe binișor pe franțuzește. Nu contează nici măcar c-a pus punct duplicitarismului. Ales al celor mai năpăstuiți dintre români, al amărăților ce nu-și revin cu anii din aburii bețiilor triste, al disperaților care văd în minciuna politică o izbăvire, al umanității cenușii prăbușite în așteptarea a tot ce poate fi mai rău, și fericiți ca niște miliardari atunci când apocalipsa mai e amânată cu o zi, Adrian Năstase e simbolul unei politici demonice, capabilă să supraviețuiască doar întreținând dezastrul la focul mic al minciunii, manipularii și agitării bulanului și cătușei.

PROBABIL că incalificabilele scatologii ale lui Năstase își au originea și-n sfaturile consilierilor de imagine. E limpede că pentru a repurta succes în România trebuie să emani un anumit tip de bărbăție frustă, agrementată cu pumni risipiți cu generozitate, hoții la drumul mare, isprăvi erotice mărturisite fără jenă, într-un limbaj plin de adjective jenante (ca să nu spun porcose). Voga deșucherilor tip „Vacanța

Mare” sau, mai nou, popularitatea incredibilă a unui exhibiționist de cea mai joasă speță dintr-o emisiune de televiziune ce poartă un titlu orwellian, stima instantanee dobândită de orice oficial care dovedește că e stăpân pe cuvintele cu iz înepător ale limbii l-au determinat pe dl. Năstase să-și ajusteze imaginea la așteptările românului-standard.

E-A ieșit de-aici, se știe: o incredibilă pocire a ultimei redate de civilizație, adică a ritualurilor guvernării. Primite cu răsese groase, aprobatoare, exhibițiile lingvistice l-au încurajat pe premier să persevereze: în fine, găsise canalul de comunicare perfect cu partidul. Că e vorba de un canal de dejecție, nu-i decât un amănunt, pe care virilul Năstase îl ignoră cu aroganță, așa cum ignoră gemetele bolnavilor din spitale, dărdăielile de frig ale celor din cartierele ghețizate și chiorăiturile tot mai puternice ale mațelor populației deșelate de mizerie și animalizate de suferință.

Puseurile de vulgaritate ale premierului pesedist sunt penultima armă din panoplia acestui partid al nenorocirii naționale. Faza finală o va reprezenta represiunea violentă și instaurarea fără nuanțe a terorii. Semnele prisosesc: de la mai vechea amenințare cu moartea a ziariștilor de către ministrul forțelor armate, Ioan Mircea Pașcu, la recentul atac al procurorului general, Amărie, împotriva așa-zisei corupții din presă, oamenii puterii sunt pregătiți de fapte mari. Când dl. Năstase pomenea despre executarea pe stadion a corupților, prin el vorbea și un model politic. Nu Iliescu, ci Vadim. Amândoi colecționari de obiecte rare, amândoi meșteri la mânăitul limbii (nici o conotație!), amândoi avizi de putere. Amândoi sinistre produse ale unei epoci în care minciuna, nerușinarea și aroganța constituiau singurele valori cu adevărat nepieritoare. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție.
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 4, 6, 8, 10, 11, 14, 15), SIMONA GALAȚCHI (pag. 5, 7, 22, 23, 29, 30, 31, 32),
ECATERINA IONESCU (pag. 1, 3, 9, 12, 13, 16, 17, 20),
NINA PRUTEANU (pag. 18, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU

Tema numărului: *Părerile românilor despre români*
Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,
EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU
Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Diaspora culturală

ÎN LITERATURĂ, două lucruri au fost evidente imediat după 1989 și au și fost formulate încă din primele texte critice care au apărut în revistele literare de la începutul unei tranziții nebanuit de lungi: că ierarhiile și valorile constituite în acest domeniu în anii de după război sînt false (în sensul că nu reflectă realitatea, că ocultează autori, opere, teme din motive politice, că structurile, pozițiile și aprecierile sînt impuse de factori exteriori literaturii) și că literatura scrisă în limba română "în exil", "în diaspora" etc., adică dincolo de granițele țării – deci și în Basarabia, în Bucovina și în Israel, nu numai în țările de refugiu, precum Franța, Germania sau Statele Unite – face parte integrantă din literatura română și participă cu drepturi depline la constituirea noilor ierarhii, a noului canon, care trebuie reformulat. Nu știu unde sînt astăzi discuțiile privind reformularea canonului literar, dacă putem vorbi de unul sau mai multe și care sînt perspectivele unei "revizuirii" generale a valorilor, dar despre relațiile literaturii interzise înainte (din exil, din diaspora etc.) cu mediul ei natural, cu cititorii și critica de acasă, se poate vorbi cu mai multă siguranță și cu o minimă satisfacție.

Intr-adevăr, recuperarea materială a celor mai multe opere apărute în exil este astăzi un fapt împlinit, la care cititorii au răspuns cu interes și adesea cu entuziasm: nu există astăzi, practic, operă cit de cit importantă scrisă în afara granițelor țării între 1945 și 1990 care să nu fie accesibilă în reeditări făcute în țară. De la romanele lui Mircea Eliade, Petru Dumitriu și Vintilă Horia, de la memorialistica lui Ion Ioanid, Virgil Ierunca și Ștefan Băciu la eseistica și studiile lui Al. Ciorănescu, Virgil Nemoianu sau Matei Călinescu, pentru a nu mai vorbi de opera scriitorilor adoptați de culturile respective ca Ionesco și Cioran, toate titlurile importante au fost retipărite, citite și discutate în mediul lor natural, în mediul natural în care s-au format autorii lor, adică în țară. Mai mult, s-au făcut și unele eforturi (în general, în afara in-

stituțiilor abilitate) în direcția publicării unor documente referitoare la organizațiile și mai ales la publicațiile acestui exil, din care operele amintite anterior reprezintă numai vîrfurile luminoase, dedesubtul lor existînd fără îndoială eforturile și sacrificiile unor autori mai puțin cunoscuți, ale unor organizatori și grupuri identitare tot atît de motivate și tot atît de dedicate luptei pentru supraviețuirea culturii și literaturii românești într-un spațiu al libertății și al adevărului. Au început să apară astfel retipăriri ale unor reviste importante din exil, inexistente în bibliotecile din țară (primele două volume din colecția revistei exilului parizian *Caiete de dor*, în Ed. Jurnalul Literar), volume de documente – în general corespondență – din arhivele exilului, inabordabile cercetătorului din țară, ca să nu mai spun cititorului (*Correspondența secretă a exilului* din arhiva Leontin Constantinescu, editată de N. Florescu și I. Podoccea, *Scrisori din arhiva C. și Tr. Popescu* publicată de Ion Cristofor și Maria Pal, *Din istoria exilului românesc* de Ion Calafeteanu, cuprinzînd corespondența anilor 1946-1950, corespondența trimisă și primită de Gr. Nandriș, publicată de I. Opreașan ș.c.l.). Au început să apară și primele volume privitoare la literatura exilului românesc: după un articol mai vechi al lui Gh. Carageani din *Rivista Italiana di Letteratura Comparata*, au apărut în ultimii ani culegeri de studii și mărturii ale lui Cornel Ungureanu, Mircea Popa; Pavel Chihaia, N. Florescu, Titu Popescu, Silvia Constantinescu, Aurel Sergiu Marinescu, Radu Barbulescu ș.a., ba chiar și două încercări de sinteză venite din Germania între care ultima, a Evei Behring (*Rumänische Schriftsteller in Exil, 1945-1989*, Stuttgart, 2002), este un excelent început. Era evident că intrasem în epoca sintezelor și că acumularea de material, texte și documente, deși departe de a fi multumitoare, cerea un instrument care să le structureze, care să ordoneze imensa cantitate de informație deja cunoscută sau aflată în arhive devenite publice. Acest instrument, primă acumulare sistematică de date și informații privitoare la

literatura scrisă în exilul românilor de peste hotare, a apărut foarte recent: *Enciclopedia exilului literar românesc (1945-1989)* de Florin Manolescu, profesor la Universitatea din București și – de zece ani – la Ruhruniversität din Bochum –, Ed. Compania, București, prima de acest fel după încercări mai vechi și mai noi de a publica o asemenea lucrare despre exilul românesc în general, pe care autorul le trece în revistă într-o substanțială *Introducere* (p. 7-19).

Prezentată în foarte frumoase condiții grafice, cu ilustrații și vignete bine alese, care completează și nuancează informația consemnată în text (portretul lui M. Eliade, al lui Eugen Ionescu de G. Tomaziu, autoportretul lui Peter Neagoe, fotografia lui Miron Kropotkin ș.a.), enciclopedia înglobează în cele peste șapte sute de pagini de text – aproape opt sute cu indicii finali – o întreagă viață a unei emigrații diverse, răspîndite în patru continente, pe care cifrele și enunțurile lapidare, caracteristice unor formulări de dicționar, sînt totuși capabile să o sugereze: nenumărate încercări de publicare a unor reviste, multe cu o viață efemeră ca și resursele din care se hrăneau, organizații și grupări culturale care încearcă să suplinească lipsa publicului și a atmosferei firești unei activități literare, peregrinări ale scriitorilor prin mai multe țări, în căutarea unui loc mai primitor și mai propice activității lor de un idealism vecin cu nebunia. Primul merit important al acestei enciclopedii, care sare în ochi încă de la răsfoirea ei preliminară, este că acordă o mare atenție și un spațiu corespunzător acestor structuri mai mult sau mai puțin instituționalizate care nu sînt numai importante, dar și mai insesizabile, mai greu de cunoscut în conținuturile și orientările lor, autorul oferind de fapt mici monografii sistematice ale societăților, fundațiilor și comitetelor culturale și literare; se înregistrează conducătorii și se sugerează ponderea lor în viața exilului, orientarea politică și culturală, tipurile de activități și membrii reprezentativi etc., cu citate ilustrative din materiale publicate de acestea sau caracterizări ale unor contemporani.

Apar astfel aici, cu substanțiale date cumulate într-o prezentare sintetică, instituții prestigioase, precum *Academia româno-americană*, *Biblioteca română din Freiburg* (principalul depozit documentar al exilului românesc și una din cele mai generoase surse de informație pentru autor), *Centrul român de cercetări* de la Paris și *Centrul de promovare a cărții românești "Hyperion"*, *Comitetul Național Român*, *Fundația Regală Universitară Carol I*, editoare a excelentei *Revue des Etudes Roumaines*, *Liga românilor liberi*, condusă de la un moment dat de scriitorul Mihai Fărcășanu (Villara), editorul ziarului *Românul* etc. Unele articole, cum este cel intitulat *Clandestinități*, se referă la "instituții" care nu au de fapt nici o structură în sine; el este un adevărat studiu asupra unui fenomen spontan de a cărei existență în primii ani după război nu se știa mai nimic: participarea unor autori din țară la protestul scriitorilor din exil prin trimiterea unor texte care apar, de regulă, sub pseudonime greu de identificat astăzi, dar care atunci nu i-au putut acoperi întotdeauna față de vigilența "organelor", urmarea fiind anii grei

de pușcărie și de persecuție (V. Voiculescu în *Luceafărul*, Victor Valeriu Martinescu în *Caiete de dor* ș.a.).

ENCICLOPEDIA lui Florin Manolescu consemnează apoi revistele literare, sau revistele culturale românești în care literatura a jucat un rol oarecare, nu numai cele bine cunoscute (*Ființa românească*, *Caiete de dor*, *Ethos* în Franța, *Revista scriitorilor români* și *Apoziția* în Germania, *Destin* în Spania, *Românul* sau *Agora* în Statele Unite, *Minimum* în Israel ș.c.l.), ci și numeroase altele la care n-am avut niciodată acces: *Înșir-te mărgharite* din Argentina, *Cuvîntul în exil* și *Stindardul* din Germania, *Cuvîntul românesc* din Canada, *Vers* din Germania și apoi din Statele Unite și altele, puse în evidență nu numai cu tematica și orientarea lor, ci și cu numele principalilor colaboratori, titluri și tipuri de texte emblematic, referiri și prezentări din presă, inclusiv locul în care respectiva publicație poate fi consultată.

Mircea Angheliescu

(continuare în pag. 20)

România literară 3

I lecturi la zi

de Roxana Racaru

O monografie cu variațiuni

INTERESUL constant al lui Ion Ianoși pentru opera și figura lui Thomas Mann, manifestat încă din ani '60, se materializează într-o monografie care reia (și rescrie) analizele anterioare structurându-le pe coordonatele câtorva laitmotive.

Prima parte a volumului (tema), centrată pe analiza ro-

manelor, introduce și dezvoltă motivele din opera lui Thomas Mann asupra cărora analiza va reveni în nenumărate rânduri, modificând perspectivele. Riscul asumat al repetărilor își găsește justificarea pe de o parte în revenirile și reluările operate de Thomas Mann însuși de-a lungul vieții, pe de altă parte, în permanenta referire la structura muzicală a textelor comentate, aluzie prezentă și în titlu.

Tezele sînt reformulate apoi și amplificate în *Variațiuni*, o serie de 8 eseuri (destinate în-deosebi operelor pe care analiza „mare” nu le incluse, sau le implicase prea puțin), eliberate de constrîngerile la care *întregul* obligase analizele din prima parte a cărții.

Comentariul critic pornește de la teza unității și circulației motivelor și obsesiilor (uneori pînă la preluarea aceluiași fraze sau formulări): condiția artistului și a artei într-o lume din care a dispărut umanismul, „stihia germană” și responsabilitatea germană în secolul celor două războaie mondiale, muzica și romantismul ca provocatoare de boală și decădere, Goethe versus Nietzsche, mit și iraționalismul barbar al mitosofiei naziste, ș.a.m.d.

„Thomas Mann nu dorește să se fragmenteze, el este o personalitate integratoare, tinde întotdeauna spre totalizări, exprimă prin diverse mijloace ace-

leași preocupări”.

Incluzînd analiza eseurilor și a scrierilor publicistice în monografie alături de analiza universului romanesc și servind ca argument acesteia, rezultatul este o imagine *rotundă* asupra preocupărilor scriitorului și, concomitent, o integrare a *literaturii* în mersul general al lumii și în epoca din ale cărei frământări s-a ivit.

Unul din laitmotivele dezvoltate de Thomas Mann într-o serie de variațiuni este cel al rătăcirii burghezului în artă, al aliajului (nefiresc, provocator de declin), dintre Nord și Sud, dintre lumea sobră a respectabilei familii burgheze, descendentă și păstrătoare a vechilor valori hanseate și cea pasională, *muzicală*, a Mediteranei. Personajul este un „artist cu conștiință încărcată” „transplantat dintr-o lume familiară și plată într-alta periculoasă și înălțătoare, revendicat de amîndouă”; el va trece prin imperiul morții și al bolii, al declinului, pentru a încerca (sau nu) să regăsească viața și umanismul. „Istoriile ale decăderii”, cum singur le califică spre sfîrșitul vieții, cărțile lui Thomas Mann „se transformă treptat în istoria simbolică a tentațiilor și aventurilor pe care le încearcă intelectualul modern, devin[...] povestea crizei germane și europene”, după cum argumentează Ion Ianoși. Deumanizarea pe care o provoacă disoluția vechilor valori burgheze se traduce, în artă, prin *estetismul crizei și criza estetismului*.

Agentul acestui declin este în romane muzica, definită ca „suprema expresie a înstrăinării de viața practică”, pusă în legătură, mai ales în operele de tinerețe, cu romantismul și cu moartea. Dar muzica este omniprezentă în opera lui Thoms Mann nu numai ca agent al (inevitabilei) distrugerii în viața personajelor, care oscilează de altfel prin ereditate între Nord și Sud, dar și ca principiu de organizare a textului însuși, ca *muzicalitate*. „Muzica rămîne pentru el o temă permanentă, un obiect de meditație, dar și un principiu estetic călăuzitor. Nu întîmplător vorbește scriitorul, la scurt timp după apariția romanului său, de «dialectica muzicală» a *Muntelui vrăjit*. Tentațiile și avatarurile intelectualului modern își vor găsi ulterior expresia într-un roman muzical despre muzică. Drumul duce firesc spre *Doctor Faustus*, unde vom reîntîlni temele cunoscute

ale muzicii, romantismului, morții, întreg acest univers abisal, înfățișat dinăuntru, asimilat și totodată renegat”.

Alături de temele grave, de neliniștile Istoriei mari, prin care politica își făcea loc în viețile artiștilor, fie ei și declarat *apolitici*, Thomas Mann știa că cea mai nimerită oglindă și măsurare lucidă devine ironia, autoparodia, umorul. „Seriozitatea presupune gluma”, ne amintește Ion Ianoși, „dar numai gluma serioasă are efect”, chiar sacrul poate fi „glumeț”. „gluma poate fi sacră”, căci „omul este neștiutor și înțelept, păcătos și ales”. Iar într-o lume în care nici o valoare nu rămîne neatinsă, Thomas Mann știe că răspunsul stă în binele-rău sau răul-bine peste care triumfă într-un final viața, „el este un optimist cu deznădejdea în priviri, un admirator al impunătoarelor construcții, neîncrezător în trînciia lor, un căutător al împăcării, conștient de suferințele care pavează drumul parcurs de umanitate”.

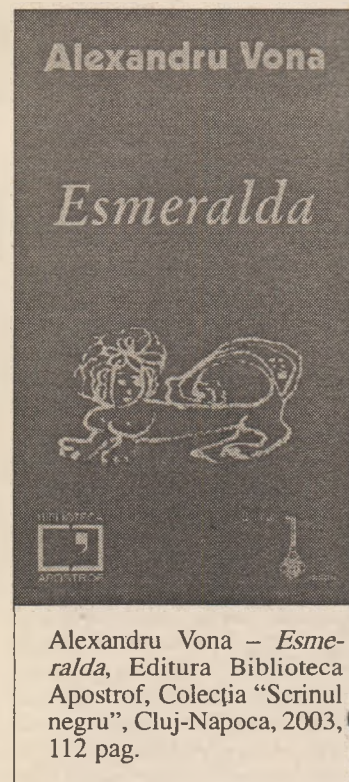
La capătul liniei

BIBLIOTECA Apostrof ne propune un nou volum de povestiri de Alexandru Vona, autorul interbelic ale cărui volume au fost publicate la aproape 50 de ani după scrierea lor, redescoperit în special prin romanul, scris în 1947 și publicat în 1993, *Ferestre zidite*.

Esmeralda cuprinde două nuvele din anii '40, revăzute de autor în 2001, după cum ne anunță Marta Petreu, editoarea volumului, și fragmente dintr-un jurnal început în 1943, „din păcate mult prea auto-cenzurate”. Volumul este admirabil completat de desene ale autorului și desene de Gabriela Melinescu, iar pentru cititorul ne-specialist, de o fișă de dicționar despre Alexandru Vona, semnată Florin Manolescu.

Nuvelele aduc tonalitatea cunoscută din roman și din prozele deja publicate, în volumul *Misterioasa dispariție a orașului din cîmpie*, din 1997, aceeași atmosferă sufocantă în care semnele prevestitoare unei renașteri nu se împlinesc, înfășurate fiind strîns în jurul cîte unui personaj „nesigur și fragil, mișcîndu-se visător, stîngaci și plin de spaime într-o lume fluidă, care conține moartea” (Marta Petreu, citat din fișa de dicționar).

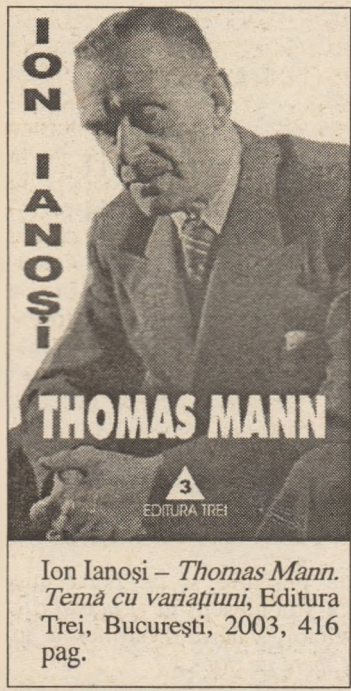
La capătul liniei 9, gradează obsesiv semnale rău-prevestitoare, în lumea pestriță și *coborîră* a periferiei în bîlciul careia evadează personajul principal. Lumea aceasta e populată de făpturi de Infern (cum e omul bou, de a cărui privire Veniamin

nu reușește să scape). În aer se adună grele premoniții - Veniamin devine *mirele* unei demonice și groțesti păpuși de cîrpă, în același timp rigidă, cu „chip de ceară”, obiect monstruos și *mireasa* hărăzită - „prin corpul de cîrpă și picioarele lipite trecea o vergea de fier care îi dădea rigiditatea”, „căpata de departe o oarecare eleganță”. Dar toată această concentrare a demoniului rămîne suspendată, stare a lumii înseși, o dată cu dispariția păpușii. Bîlciul, lumea de la capătul liniei de tramvai, nu este decît o altă înfățișare a cartierului sters în care locuiește Veniamin, unde personajele se confundă în umbra prăfoasă a decorului. Evadarea, nu numai că nu e posibilă, dar nici nu e dorită.

Esmeralda, cea de a doua novelă din volum, tratează, de-vitalizînd, tema exotismului, îi reduce *vraja* la superficiale (și neînțelese) cărți poștale. Personajele sînt abulice, autiste, cu aparență fantomatică, viața e puțină și rigidă, îmbatrînită. Atracția inexplicabilă a *Esmeraldei* pentru leul de la circ nu duce la ruperi spectaculoase de ritm, ci la cîteva momente de pace, de pierdere a identității (eroina abia se distinge, umbră cenușie, în cușca leului) și de fapt eșuează.

Paginile de jurnal surprind, în mici nuclee epice, scene inexplicabile și totodată fara însemnătate, de același tip ca în proze, sau meditații scuturate cu grijă de praful autobiografic. „În mijlocul orașului, în dreptul celei mai frecventate răscruce, în uruitul tramvaielor și al mașinilor, în forfota continuă a miilor de trecători atît de diferiți unii de alții, aș vrea să-mi instalez o gheretă cu ferestre spre toate direcțiile”. ■

Ion Ianoși – Thomas Mann. Temă cu variațiuni, Editura Trei, București, 2003, 416 pag.

Editura AULA

Garanția succesului la „Bacalaureatul din 2003”

Anton Nicolae

Literatura română pregătire completă

13/20 cm, 336 p. 80.000 lei

Naomi Ionică Zach

Concepte operaționale pentru literatura română

10/14 cm, 224 p. 40.000 lei

G. Angelescu, A. Bota, A. Bărbat

Limbă și comunicare (cu aplicații)

10/14 cm, 160 p. 35.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

lecturi la zi

de Cătălin Constantin

Binecuvântarea amintirii

GOMBROWICZ, meditănd asupra sincerității scrierii memorialistice și a literaturii: „Nu mă arat așa cum sînt, ci așa cum vreau să fiu.”

Citatul e unul „de gradul doi” pentru că îl preiau din *Să fie binecuvîntați*, cartea lui Maurice Nadeau, care redă formularea, adăugînd: „I se întîmpla totuși să-și vorbească lui însuși, în secretul conștiinței sale, fără teama de a fi citit de alții, dovedind acea luciditate pe care o avea la un nivel eminent.” Dar nu despre Gombrowicz va fi pagina aceasta, ci despre cartea scrisă de Maurice Nadeau. În alt fel poate decît scriitorului polonez, și citatul, și propria precizare, i se potrivesc de minune volumului acestuia, apărut anul trecut la Editura EST, într-o excelență traducere în limba română semnată de Ioana Părvulescu.

E inspirată redarea în română a titlului original al cărții lui Nadeau, *Grâces leur soient rendues*, prin *Să fie binecuvîntați*, traducere pentru care autorul și-a exprimat acordul. Ne aflăm de altfel în fața unei versiuni în limba română ce știe să păstreze savoarea și spiritul originalului. Sînt refăcute în carte jocuri de cuvinte și propuse variante noi pentru textele literare citate, chiar dacă acestea au versiuni mai vechi în limba română, traducătoarea mărturisind „plăcerea de a ne apropia în acest mod direct și modest de marile cărți ale secolului.” Se bucură cartea aceasta de o traducere profesionistă cum puține apar.

Maurice Nadeau a fost, timp îndelungat, personaj de prim-plan al vieții literare din Franța. Gazetar, cronicar la *Combat*, *L'Observateur*, *La Quinzaine littéraire*, *Les Lettres Nouvelles*. Critic și istoric literar, editor și descoperitor de mari nume. Lui îi aparține prima istorie a supra-realismului, el a fost primul care i-a publicat pe Roland Barthes, David Rousset sau Georges Perec, și primul gata să-și asume, înfruntînd un întreg scandal, editarea traducerilor cărților lui Miller, mai apoi ale celor scrise de Gombrowicz, ambii necunoscuți la data cînd, tînar, Nadeau se grăbea să-i publice în versiune franceză, des-

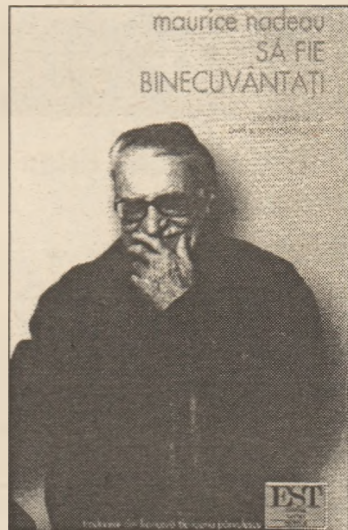
chizînd astfel calea succesului lor european. Nadeau e apoi primul care aduce în librăriile franceze o carte despre Gulag, *Povestiri din Kolîma*, de Varlam Șalamov. Iată doar cîteva repere care adună un trecut. Suficiente însă pentru a înțelege de ce cartea sa, una de amintiri, devine importantă, devine un document de primă însemnătate pentru orice cititor profesionist. Nu unul arid, de strictă istorie literară, ci unul savuros, de o suberbă mobilitate a povestirii.

E valoarea amintirii o simplă chestiune de timp? Tentația primă a fost să văd în *Să fie binecuvîntați* o carte de amintiri literare. Cuprinsul sugerează lucrul acesta, titlurile capitolelor sînt nume de autori, „monștri sacri” cel mai adesea, dar și personaje din ceea ce Nadeau numește *zona secundă* a literaturii. Oricum, toți prinși în viața literară, cu o singură, neașteptată, excepție. Pe scurt, s-ar zice, o carte a cărei valoare o aduce, odată cu trecerea timpului, suma detaliilor ce compun atmosfera unei epoci care se îndepărtează tot mai mult de noi. Dar lectura atentă a cărții neagă această primă impresie. Nu o carte de amintiri literare, ci o carte de amintiri e volumul lui Nadeau. Întîmplarea, care îl aduce într-o zi din iulie 1945 în biroul directorului de la *Combat*, Pascal Pia, și îl transformă în cronicar, a vrut ca acestea să fie amintiri literare.

„Monștri sacri” sînt, spuneam, cei mai mulți dintre cei care trec prin paginile scrise de Nadeau. Dar ei sînt și oameni, cu luminile și umbrele unei vieți trăite într-un secol care a adunat prea multă istorie. În ordinea capitolelor, cîțiva dintre ei: Breton, Sartre, Maurice Blanchot, Henry Miller, Artaud, Gide, Beckett... A povestit ceva – orice fapt ce scapă legendei știute de mai toți și care întotdeauna începe într-o prefată – despre omul din spatele scriitorului pare, inevitabil, să fie echivalentul gestului care dă jos de pe soclu un mit. E și motivul pentru care, adesea, cărțile cu amintiri despre scriitori nu plac. Dar Nadeau „trișează” inteligent, aproape de neobservat. Nu dărimă statui, ci le îmblînzește dîndu-le, asemenea eroului din *Narcis și Gură de aur*, consistența vieții umane cunoscute îndeaproape. Povestește despre toți lucruri neștiute de marele public, neștiute chiar de istoricii literari,

lucruri cît se poate de omenești, dar mitul rămîne mit. Vorbește despre om, fără a-l separa de scriitor, fără a-l pune pe acesta din urmă să palească în umbra primului, nici măcar atunci cînd amintirile nu sînt plăcute. E marele merit, marea reușită a cărții. Despre oameni, și totuși despre *sfinți* scrie Nadeau. Admirația sa e sinceră și vorbește despre un mod viață: „Îl admir pe Sade care merge pînă la capătul proiectului său, socotit încă și astăzi de multă lume drept «smintit», care stă în celula sa din Vincennes ca și printre nebunii din Charenton și care nu așteaptă nimic de la posteritate, bucurîndu-se dimpotrivă că, precum rămașitele sale pămîntești, îngropate anonim, și amintirea lui va dispărea din memoria oamenilor. Îl admir pe Lautréamont care, după *Maldoror* și *Poezii* n-a vrut să mai lase alte urme ale trecerii sale. Îl admir pe Rimbaud pentru poemele pe care le-a scris, bineînțeles, dar și mai mult pentru că a ucis conștient poetul din el și a dorit să dispară în anonim. Îl admir pe Kafka, pe scriitor, firește, dar și mai mult pe cel care a dorit ca manuscrisele să-i fie arse. Îl admir, foarte aproape de mine, pe Pascal Pia care a refuzat un destin literar, ca și un destin politic ce l-ar fi plasat în rîndul întîi [...] Aceștia sînt «sfinții» mei. Și-mi dau bine seama în ce puncte se aseamănă, pînă și în a refuza admirația pe care le-o port, care e tocmai împotriva a ceea ce au vrut și au sperat. Din moment ce ei nu-și mai aparțin, n-am eu dreptul să mi-i apropiiez, să fiu pentru ei trădător și sperjur? [...] Nimic nu mă emoționează mai mult decît viețile consacrate unui joc care nu face banii, viețile aceluia care au ratat totul, arzînd de o credință care i-a dus la autodistrugere, în timp ce în ochii noștri apare ca o simplă trăsnaie. Doar aceștia au dreptul – și pentru că sînt de obicei anonimi – să nu ne încarce memoria.”

Uimește acest adînc exercițiu de admirație la ateul Nadeau, cel care păstrează pînă și în anii în care scrie cartea aceasta nostalgia troțkismului din tinerețe, perioadă pe care o privește acum, după ce mai întîi a regretat-o, cu indulgență: „Cînd tocmai ai împlinit douăzeci de ani, cum să nu devii troțkist?” Uimește iarăși venerația sa față de oameni care au uitat că-i datorează ceva. Nu

Maurice Nadeau – *Să fie binecuvîntați*, cuvînt înainte de Ovid S. Crohmălniceanu, traducere din franceza de Ioana Părvulescu, Editura EST, București, 575 pag.

sînt puțini aceștia și printre ei se numără unele dintre numele al căror „naș” a fost. Barthes sau Michaux, de exemplu.

„Exist prin ceilalți” gîndește Nadeau și cuvintele acestea sînt rezumatul perfect al amintirilor sale. Cartea e un joc continuu al alternanței, al suprapunerii eutuel. Există cineva care vorbește la persoana întîi, dar, avertizează Nadeau la început, acesta e doar un *eu* gramatical și social care a avut ocazia să joace rolul de ziarist-critic-director de revistă. Spațiul autobiografic în care se mișcă amintirea lui Nadeau aparține persoanei a treia, în forma plurală de *ceilalți*, situație care comprimă condiția de critic la statutul de *servitor fidel al diversilor stăpîni a căror livrea a îmbră-*

cat-o. Umilintă ce se dovedește a fi „scuza de a exista”. Printre *ceilalți* se strecoară un personaj neașteptat, excepția de care vorbeam, Zilda Clair, într-un capitol cu aer de nuvelă. După cîteva pagini ce par ficțiune literară cititorul află că pe fiul acestei țărânci venite la Paris, îl chema Maurice. E evidentă distanța dintre devoțiunea față de scriitori și tonul piezis, sec, cu care trasează portretul mamei. Un *tu*, altfel rareori pronunțat, e imediat semn al autorului disociat de narator, nuanță în plus, vorbind despre cel care se așează acum pe scenă, în chip de personaj privilegiat.

I s-a reproșat lui Nadeau lipsa de stil. Nadeau recunoaște „Sunt obișnuit să scriu: sute, mii de articole, cîteva opere întîmplătoare. Aici e buba: sînt jurnalist, nu scriitor cu adevărat.” Cititorul cărții lui Nadeau va fi totuși surprins plăcut de mobilitatea tonului. Nadeau nu se instalează comod în același ritm al povestirii pe tot cuprinsul cărții, relatarea amintirilor schimbă nota, ajungînd, de la clasicul stil memorialistic la alăturarea de pasaje de corespondență, în capitolul despre Gombrowicz. Dinamismul uoră dintre secvențe poartă în el o tăietură de factură cinematografică. Tehnica alăturării de imagini e interesantă, combină portrete și secvențe în mișcare, sacadate de pasaje ce conțin ferme judecăți critice amintind pe alocuri de nefirescul mișcării în celebra secvență a scărilor din *Potemkin*, filmul lui Eisenstein.

Cartea lui Nadeau e răgazul plăcut pe care ar trebui să și-l îngăduie orice iubitor al literaturii franceze. ■

am primit la redacție

Cărți

- *De-o vîrstă cu veacul. Tudor Mușatescu. 1903-2003.* Album-calendar. Autori: Bogdan Petri, Ionuț Tolontan, Gheorghe Chița, Constant Dămboianu, Ioan Crăciun. Ed. *Ars docendi* a Universității din București (directorul editurii: Cornel Radu), 2003.
- *Nepoții lui Moromete. 13 scriitori din Teleorman*, ediție îngrijită de Marin Petre Codreanu, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2003. 256 pag.
- Vavila Popovici, *File de jurnal (Însemnări din Lumea Nouă)*, localitate nementionată, Ed. Arimos, an de apariție nementionat. 232 pag.
- Vavila Popovici, *Insomniile unei veri*, București, Ed. Elion, 2002 (versuri). 88 pag.
- Stelian Țurlea, *Orbi în tranziție*, roman, București, Ed. Fundației Pro, 2003 (prezentare pe ultima copertă de Alex. Ștefănescu). 118 pag.
- Cristina Popescu și Ecaterina Crețu, *Dicționar de cuvinte și expresii latinești și eline în contexte literare românești. Abrevieri latinești*, București, Ed. Humanitas Educational, 2003.
- Virgil Gheorghiu, *Ispita libertății*, memorii, vol. II, trad. din limba franceză de Sanda Mihaescu-Cîrsteanu, București, Ed. 100+1 Gramar, 2002. 288 pag.
- Echim Vancea, *Cititorul de drept comun*, Iași, Ed. Timpul, 2002 (versuri; prezentare pe ultima copertă de Cassian Maria Spiridon). 84 pag.

lecturi la zi

de Tudorel Urian

Lecția de demnitate

1985-1988. Doi termeni introduși de Mihail Gorbaciov în vocabularul politic – „*pere-stroika*” și „*glasnost*” – zguduie din temelii vechiul curs al istoriei. Știrile se succed cu repezi-ciune, în Polonia, Cehoslovacia și Ungaria se simte vînt de libertate. Saharov și Walesa sosesc la Paris pentru a participa, în calitate de invitați oficiali ai președintelui Franței, François Mitterrand, la manifestările organizate pentru celebrarea celei de-a patruzecoa aniversări a *Declarației internaționale a drepturilor omului*. Adam Michnik este condamnat la trei ani de închisoare în urma procesului de la Gdansk. Este timpul acțiunii. Disputele cu iz de cafea din-tre Sartre și Raymond Aron fac parte dintr-o altă epocă, deși au trecut doar cîțiva ani de la dispariția protagoniștilor. Eroii aflați în mitologia noastră culturală, pe care îi credeam veșnici, trec în neștiință: Vladimir Jankélé-vitch, Jorge Luis Borges, Mircea Eliade, Ion Caraion și Constantin Noica. Thierry Wolton este tîrît într-un șir nesfîrșit de procese după apariția faimoasei sale cărți *Le KGB en France*. Ion Mihai Pacepa ridică vîlul de pe chipul hidos al regimului Ceaușescu prin publicarea în Occident a unor dezvăluiri pica-nce din culisele puterii (*Ori-zonturi roșii*). În România, regi-mul Ceaușescu a intrat în faza sa demențială. Este epoca de aur, a „alimentației raționale” și a economiilor de tot felul de la curent electric la benzină, sticle și hîrtie. În spitale se moare pe capete din cauza frigului, foamei și lipsei de medicamente. Televiziunea emite două ore pe zi, iar din sălile de cinematograf au fost scoase pînă și filmele sovietice, considerate prea în-drăznețe. Celebrul Dulea face legea în politica editorială. Ana Blandiana publică faimoasele sale poeme din revista „Amfi-teatrul” și este imediat interzisă. Părintele Calciu, Dorin Tudoran și Mihai Botez reușesc să pără-sească țara după ani întregi de tracasare și teroare. Inginerul Gheorghe Ursu (Babu) este ucis în bătaie în arestul Securității. Doina Cornea și Dan Petrescu sînt supravegheați la vedere, cu ostentație. Biblioteca Municipa-lă „Mihail Sadoveanu” organi-zează la o uzină din București o ședință de demascare a lui Octa-

vian Paler după apariția roma-nului *Un om norocos*. Un oare-care Ion Iliescu este invitat la Moscova de conducerea sovie-tică (1986) și apare zvonul că a-cesta ar fi singurul înlocuitor posibil al lui Nicolae Ceaușe-scu. Gorbaciov vizitează Bucu-reștiul în primăvara anului 1987 și inflamează speranțele româ-nilor într-o schimbare de regim care nu se produce. Exasperați, muncitorii brașoveni se revoltă, la 15 noiembrie 1987, iar acți-nea lor se bucură de o amplă re-flectare în media occidentală. Posturile de radio „Europa Li-beră”, „BBC” și „Vocea Ame-ricii” dețin cote nemaîntîlnite de audiență fiind singurele mij-loace corecte de informare afla-te la îndemîna românilor.

Pentru mulți români din țara Doamna Monica Lovinescu este o legendă a rezistenței antico-muniste. Vocea sa inconfunda-bilă a menținut vie speranța atunci cînd totul părea pierdut, iar emisiunile sale culturale (realizate la Paris, împreună cu Virgil Ierunca) au impus un sis-tem de valori în răspăr cu cel promovat de autoritățile comu-niste. Un sistem de valori ade-vărat care lua în considerare ca-litățile estetice ale operei, fără a elimina însă din ecuație presta-ția etică a scriitorului (artistului) în discuție. Jurnalele Doamnei Monica Lovinescu sînt docu-mente istorice de importanță majoră. Aflată mereu în centrul evenimentelor, atentă la tot ce o înconjoară, Doamna Monica Lovinescu își notează cu scrupu-lozitate ceea ce vede și aude. O activitate anostă și obosi-toare, aparent inutilă (comodi-tatea ne face să ne imaginăm că vom reține evenimentele impor-tante care ne-au marcat într-un fel sau altul viața), ale cărei roa-de se vîd mult mai tîrziu în timp.

Ca și în celelalte volume ale însemnărilor sale zilnice, nota-țiile Doamnei Monica Lovines-cu din *Jurnal. 1985-1988* sunt orientate spre exterior, nu spre tribulațiile sinelui. Ele sînt indi-catorul perfect pentru ceea ce s-ar putea numi *l'air du temps*. Pri-vite *post-factum* notațiile jurn-alistei de la „Europa Liberă” indică într-un fel semnele pe-riodei revoluționare care avea să cuprindă fosta Europă comu-nistă în mai puțin de un an de zile de la scrierea ultimei în-

Monica Lovinescu, *Jurnal. 1985-1988*, Editura Huma-nitas, 2003, 368 pag.

semnări. Față de precedentul jurnal – 1981-1984 – se simte o accelerare a pulsului istoriei. Evenimentele se succed cu re-pezi-ciune. Reacțiile autorităților comuniste (de la noi, dar și de aiurea) sînt bîlbuite, contradic-torii, ilogice (se fac arestări, cei în cauză sînt eliberați, din nou arestați, sînt interzise vizele pentru ziariști, dar se permite intrarea lor în țară cu vize turis-tice, telefoanele dizidenților de acasă, funcționează aleatoriu la apelurile occidentalilor). Din păcate însă nici reacțiile occi-dentalilor nu sînt cu mult mai coerente. La „Europa Liberă” trebuie pusă la punct o întreagă strategie pentru a se putea da pe post informații legate de situația dramatică din România.

În anii '80 Doamna Monica Lovinescu era știută ca una din-tre vocile distincte ale postului de radio „Europa Liberă”. Jurn-alul demonstrează însă că ac-tivitatea ei nu s-a redus la de-nunțarea pe calea undelor a abuzurilor puterii comuniste și a imposturii culturale. Dacă a existat un război împotriva co-munismului, atunci se poate spune că Doamna Monica Lo-vinescu s-a aflat în prima lui lin-ie. Într-o vreme în care oficia-litățile americane, din rațiuni di-plotmatice, au impus postului de radio „Europa Liberă” o oare-care moderație în criticarea „de-mocrației originale” – marcă in-confundabilă a regimului Ceau-șescu – în Franța, Monica Lovi-nescu a pus la punct – împreună cu Mihnea Berindei, Dinu Zam-firescu etc. – o strategie în trepte pentru a face să treacă pe post știrile cele mai incomode. Aceasta presupunea într-o pri-mă etapă trimiterea în țară a u-nor ziariști francezi (Mihnea Berindei se ocupa de instruirea acestora). Pentru a nu deveni suspecti în ochii autorităților ei trebuiau să contacteze pe lîngă scriitorii „buni” (termenul are aici doar conotații morale), Ma-

nolescu, Pleșu, Dinescu, Liicea-nu și scriitori „râi”, colaborați-oniști, Adrian Păunescu, Eugen Barbu, Dinu Săraru. La întoar-cere, acești jurnaliști occidentali trebuiau să scoată din țară cît mai multe fotografii, filme, ma-nuscrise ale dizidenților, probe ale terorii din România. O dată întorși realizau materiale incen-diare pentru media și marile agenții de știri occidentale. De abia aceste articole apărute în marile cotidiene franceze sau pe fluxurile de știri ale agențiilor puteau fi luate drept suport pen-tru știrile „Europei libere”. Și nici măcar acestea în toate ca-zurile. Ceea ce producea un fi-resc sentiment de frustrare și descurajare. „Telefon de la Stroescu: îi propusesem să-i strîng presa franceză într-o edi-ție «Teze...». Dar îi e vizibil teamă de termenii prea tari: «paranoia» nu poate trece, spu-ne el. – Chiar într-un editorial din *Le Monde*? Chiar. Așa că fac ei cenzură acolo. După care mai au îndrăzneala să scrie împotriva cenzurii din țară – chiar dacă nu e același lucru. Totuși, totuși – să cenzurezi *Le Monde*. Nu lupt pentru că nu e esențial. Și poate pentru că sînt într-o fază de saturatie” (p. 216). En-tuziasmul Doamnei Monica Lo-vinescu pare de nezdruccinat, chiar dacă șansele izbînzii nu se întrevăd încă. Puținele momen-te de ezitare sînt pricinuite de demiile morale, inexplicabile ale unor conștiințe ce păreau impecabile (o mare deziluzie a fost angajarea lui Samuel Beckett în disputele electorale din Franța după zeci de ani de supe-rioră tăcere) sau de opțiunile nefericite ale unor români scoși cu mare greutate din țară și aju-tați să își facă un rost în Occi-dent. O deziluzie i-a produs Matei Vișniec: „De cînd s-a lă-sat prins în mrejele combinate ale lui Breban și Virgil Tănase (...) m-a dezamăgit (încă unul!)”. (p. 278) Alta, conflictul dintre

părintele Calciu și Dorin Tudor-an (Tudoran l-ar fi denunțat pe părintele Calciu la niște senatori americani ca fascist; în replica acesta l-a făcut pe Tudoran a-gent comunist).

Însemnările Doamnei Mo-nica Lovinescu restituie memo-rii noastre unele fapte și ges-turi pe care, poate, le-am știut și le-am uitat, sau pe care le ve-dem astăzi, dată fiind evoluția ulterioară, în cu totul altă lumi-nă: cine își mai amintește că 57 de intelectuali cehi, în frunte cu Vaclav Havel au făcut o grevă a foamei de 24 de ore în semn de solidaritate cu muncitorii brașo-veni? Sau că la Moscova An-drei Saharov a subscris Apelu-lui Chartei '77 pentru ca ziua de 1 februarie să fie declarată zi de solidaritate cu poporul român? Ori că în Polonia a avut loc o manifestație pro-Brașov reprimată în forță de poliție? (vezi p. 272) Istoria anilor '80 nu a dus lipsă de gesturi sublime, multe dintre ele rămase pînă astăzi sub o inexplicabilă tăcere. Puțina lume își mai amintește astăzi că regretatul Mihai Botez care suferise bătăi crunte în beciurile Securității și care știa că a fost iradiat a refuzat să se facă publi-citate cazului său pentru a nu in-hiba acțiunea altor virtuali pro-tesatari. Sau că pe lîngă dizi-denții consacrați existau scri-to-ri care ofereau informații Eu-ropei Libere, asumîndu-și ris-curi deloc de neglijat, fără a be-neficia de faima unor mari re-zistenți ai regimului comunist: Augustin Buzura, Geta Dimi-sianu, Constantin Abaluță, Dan Hăulică.

Jurnalul Doamnei Monica Lovinescu este lecție de deontologie profesională, demnitate, spirit civic, sacrificiu de sine în folosul comunității și (să nu ne ferim de cuvinte) dragoste de țară. În fața exemplarității unei vieți precum cea a Doamnei Monica Lovinescu suntem da-tori cu o reverență. ■

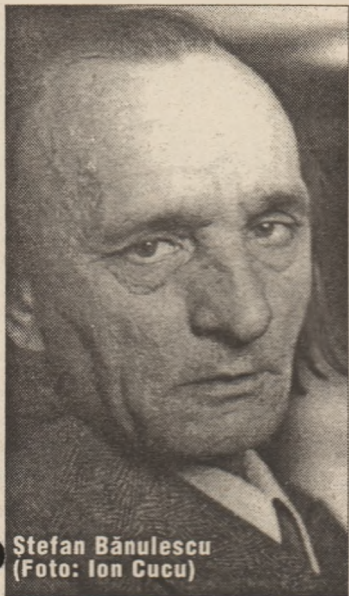
am primit la redacție

Cărți

- Monica Lovinescu, *Jurnal (1985-1988)*, București, Ed. Humanitas, col. „memorii/ jurnale/ convorbiri”, 2003. 372 pag.
- Urmuz, *Pagini bizare*, studiu introductiv de Nicolae Manolescu, București, Ed. Gramar, 2003. 96 pag.
- Amita Bhose, *Eminescu*, prefață de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ediție îngrijită de Mihai Dascal și Carmen Mușat-Coman, note de Mihai Dascal, București, Mihai Dascal Editor, col. „Studii. Cercetări. Sinteze”, 2002. 566 pag.
- Ștefan Borbély, *Matei Călinescu*, monografie, antologie, receptare critică, Brașov, Ed. Aula, col. „Canon”, 2003. 112 pag.
- Adrian Lustig, *Poker și alte două comedii*, teatru, prezentare a autorului de Adina Keneres, București, Ed. Compania, 2003. 208 pag.
- Marin Ifrim, *Poeme*, ediție îngrijită de Lucian Mănăilescu, București, Ed. Tempus, 2003. 68 pag.

O reeditare necesară

Ștefan Bănuțescu
(Foto: Ion Cucu)

ÎN ORDINE axiologică, o scriere precum *Cartea Mișlionarului. I Cartea de la Metopolis*, în orice literatură a lumii ar fi apărut, ar fi fost reeditată și propusă spre traducere imediat după o răsturnare de proporții ca aceea trăită de România în 1989. Că nu s-a întâmplat astfel, că autorul ei a trecut la cele veșnice fără a-și fi trăit gloria meritată pentru o capodoperă de o asemenea anvergură ține de domeniul aceluia mister în curs de mitizare sub denumirea *tranzitie* est-europeana...

Mărturisesc, înainte de toate, că nu mi-e clar cine altcineva decât un simplu cititor și "cadru didactic" ar fi trebuit "să se sizeze" pînă acum, în probleme presante ca aceea pe care o supun atenției mass-media aici (în lipsa, poate, a unor funcționari ai ministerului care, chiar dacă și-a schimbat de trei ori denumirea în ultimul deceniu, răspunde în continuare de soarta instrucției școlare din România)... În Occident vor fi fiind, probabil, instituții de graniță, (non)guvernamentale, cu rol de consiliere, în sarcina cărora va fi stînd armonizarea unor cererilor oferite pe piața cărții (manuale, dicționare, cărți auxiliare, reviste și alte materiale didactice). La noi e clar că așa ceva nu există, din moment ce toamna, cînd ar trebui să intrăm în clase cu forțe proaspete și frunzi senine, ne trezim "confrunțați" cu lipsuri felurite, culminînd cu aceea (deja cronică!) a variantelor de manuale pentru care am optat din vreme, dar pentru care "nu s-au alocat la timp sumele cuvenite".

Scriu acest articol în "România literară" fiindcă nădăjduiesc să-l citească vreun director

de editură sau altcineva în măsură să prevină măcar anul acesta ceea ce, desigur, tuturor colegilor mei din învățămînt li s-a întîmplat la clasele a X-a: absența din bibliotecile școlare, din librării și din anticariate a romanului scris de Ștefan Bănuțescu și inclus în subunitatea didactică "romanul – mit și simbol", alături de *Creanga de aur* a lui Mihail Sadoveanu. Pasămite, unicul tiraj de 45.000 exemplare din 1977 al Editurii Eminescu din București a fost rapid absorbit în proporție mare de bibliotecile particulare și, sporadic, de unele biblioteci publice... norocoase. În ce mă privește, după ce-am împrumutat volumul de la niște buni prieteni pentru reîmprospătarea lecturii, am avut șansa ca soția mea să afle cartea, prin intermediul unui anticar, într-un colț de raft.

Las' că e de mirare că, după 1989, cărți de infinit mai joasă valoare decît capodopera neterminată a lui Ștefan Bănuțescu – elogios comentată de Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Gabriel Dimisianu, Eugen Simion, Ovid S. Crohmălniceanu ș.a. – au cunoscut reeditări și nimeni nu s-a gîndit încă la această minunată "carte cu povești", cum o definea primul dintre criticii enumerați, directorul de astăzi al "României literare"... Scriu însă aceste rînduri nu numai ca îndemn, ci și fiindcă o bănuială anume îmi dă tîrcoale, în pofida optimismului meu funciar dacă vor fi existînd și "rațiuni" economico-financiare (bunăoară, drepturi cuvenite, printr-o eventuală reeditare, către moștenitorii regretatului scriitor trecut la cele veșnice în 1998), sau nereglementări juridico-avocătești în materie ș.a.m.d.?... Cit despre vreo "cabală", ori alte subiectivisme păguboase dinaintea cărora "se sparie gîndul" – vorba cronicarului –, nu pot adăuga nici un cuvînt: să fim, totuși, raționali!

Oricare ar fi motivele acestei penurii, îmi permit să rog îndeosebi pe directorii editurilor care tipăresc manuale să mediteze și la *necesitatea asigurării resurselor livrărești ale Școlii*, cu atît mai mult cu cît este vorba, în cazul lui Ștefan Bănuțescu, după opinia mea, de una dintre *cele mai incitante creații românești universale din secolul al XX-lea*. N-am găsit, de pildă, la nimeni o mai sugestivă imagine a sfidării Timpului precum aceea din subcapitolul *Întoarcerea lui Feisal*: "(...) fugind roată prin curțile goale din jurul casei lor, [turcoaiacele și tătăroaiacele din fostul harem al lui Feisal, cu puținile în cap] dansau, bătînd

N-am citit toate cărțile, carnea e încă veselă!

Stimate domnule Lucian Raicu,

^ NTR-ADEVĂR, a venit toamna. O simțeam mai demult, poate că în urmă cu vreo săptămînă, într-o dimineață rece, alba, sfîșietoare. Femeile au un regret grav în priviri; amina-rea, pentru o clipă, în aer, a trupului, pare ușor plictisită. Și simt în mine, din ce în ce mai grea, abia ținîndu-se de inimă, o lacrimă lacomă și caldă. Aș vrea să opresc o elevă subțire, cu vacanță în toi, să-i sărut locul matricolei pe brațul de carne, între umăr și cot, și să-i dărui cartea la care, nici acum!, n-am primit a doua corectură! Oare-aș mai putea fi îndrăgostit? Și mi-e un dor de Cehov!!

De cîteva zile n-am mai putut citi nimic. Ieri, uitîndu-mă la meciul de volei feminin, mă rugam în sine: Doamne, fă o minune și du-mă măcar cu jumătate din echipa branziliencelor astora care țipa ca-n orgasm cînd marca un punct, du-mă Doamne, într-o insulă pustie, și-ți jur că n-o să le fut, nu, ci o să le antrenez, o să le miros sudo-urile încinse de joc, o să le adăp și-o să le pun în iesle numai crini!

N-am citit nici toate cărțile, carnea e încă veselă! Dar cînd voi ajunge la vorba franțuzului, ce naiba o să fac? Acum, sint sigur că niciodată nu voi citi chiar toate cărțile, dar carnea se va întrista treptat și definitiv! Va trebui, odată și odată, să mă așez voinicește pe scaun, să-mi po-

ritmic cu talpile în pămînt. Erau aceleași puținii înverzite de vreme și de ploii pe care turcul Feisal le știa încă dinainte de emigrare și de 1914, cînd el purtase fes și șalvari. / Și văzînd el, acum la întoarcere, puținile cu gura în jos [...] că au căpătat piciorare cu degete uscate și cu unghii crăpate, a zis, scoțîndu-și șapca englezească de pe capul cărunt: / «Ai, ai, tinerețea mea prefăcută în scîndură, cum își mai ride ea acum de mine și de părul meu alb!» (p. 163). În privința personajului colectiv *Păcatele Lumii*, cu un spirit premonitoriu formidabil, Ștefan Bănuțescu a radiografiat fenomenul contemporan nouă și scăpat de sub control, pe care, undeva, l-am denumit "animale comunitare": "(...) preotul paroh putea fi văzut prin Metopolis cum trece pe străzi urmat de o sumedenie de copii sumar îmbrăcați: Copiii femeii-paraclicer și nu numai ai ei, pentru că în clipa cînd preotul a avut slăbiciunea să-i îngăduie și să-i poarte după sine, la convoi s-au alăturat și alți copii din flori, abandonati de cine știe cine sau pierduți ori făcuți pierduți la între-

tărierea drumurilor dintre Dico-mesia, Cetatea de Lină, Metopolis, Insula Cailor, Mavrocordat. Toți acești copii care se țineau după preot și al căror număr se îngroșa an de an erau numiți de metopolisieni: *Păcatele Lumii*. (...) (p. 198). La degradarea ireversibilă a civilizației "metopolisiene" contribuția acestor nefericiți va fi hotărîtoare: "*Folosind puzderia de copii din cohorta Păcatelor Lumii, noua populație [de haimanale, hoți etc.] subterană a Metopolisului pătrundea pretutindeni deasupra orașului, printre stinghiile gardurilor, prin rețelele de sîrmă ghimpată care apărau fermele, vîile, padocurile de găini și curci, pătrundeau, chiar prin hornurile caselor și pe sub paturile oamenilor. Le știau metopolisienilor toate mișcările, ce au în magazii, în lazi și în poduri, ce au în cămări și în grajduri, cu cine stau la masă și cu cine fac dragoste. Populația de dedesubt afla și spurca tot ce se întîmpla deasupra (sublinierea mea)" (p. 233). Un fel de apocalipsă pigmentată satanic e conturată în finalul capitolului din care citez, capitol împrumutînd*

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

trivesc cu strășnicie coatele pe masă, să iau o mie de coli albe și-un creion infinit și să scriu, să scriu, să scriu *Vaca la țară!*

M-am obișnuit atît de mult cu culcușul acesta, scrisori zilnice, încît, dacă m-ar alunga cineva din el, mi-ar fi frig și-aș tîrî inutil dimineața spre prînz și prînzul spre seară. Am la ce mă gîndi, am la ce spera că voi face a doua zi. Cînd lipesc, în final, timbrul pe plic, îmi spun că, iată, nu-i totul pierdut, pot să bag o scrisoare-n cutia galbenă și poștală, e-n regulă! Încă!

Să nu uit "...grăsana ceea de Alexandra...", fica mai mare a Epancinilor, visează două găini!!! Ce-ar zice despre asta bătrînul Freud?

Agalia îi sărută mereu mîinile Alexandrei!

Dar iată-le pe toate: "Surorile Epancin erau, toate trei, niște domnișoare trupeșe, de o constituție robustă și se bucurau de o sănătate înfloritoare, aveau umerii sculpturali, pieptul voinic, brațe puternice, aproape bărbătești și bineînțeles, o poftă de mîncare corespunzătoare, pe care de altfel nici nu încercau s-o ascundă..." Adăugați că-s puse zdravăn pe măriș. Ce iz trebuie să fi fost la Epancini!

Cu stimă și afecțiune,

Emil Brumaru

26-VII-1980

chiar numele acestui personaj coșmarec *Păcatele Lumii*. Astfel, ni se sugerează, lumii reale, scaldate de lumina zilei, i se opune, tînzînd la substituie, una a catacombelor, geamănă celei imaginare platoniciene, o lume aparent răsfîrîntă în oglindă, însă de fapt caricată... Dar poate că nimic n-ar putea fi invocat drept argument suprem întru reeditarea acestei extraordinare cărți decît subcapitolul *Vapoarele. Revolta cailor* (...)! Aflăm și acolo o premoniție, ba chiar un îndemn pentru dobitoacele "comunitare" care ne-am pretat a fi cu toții, infometați pe o insulă închisoare, sub conducerea unui "rege nebun", pînă în decembrie 1989... (Desigur, cheia mitologică e preferabilă: Constantin Pierdutul I-ul rămîne un geniu matematic neînțeles, un *dico-mesian* care, din pricina lipsei de instrucție, a sfîrșit nebun, ca pensionar al Bodegii Armeanului, patronată de Iapa-Roșie. Eu n-am făcut aici decît a propune și o altă perspectivă de receptare decît aceea a majorității comentatorilor...).

Mihai Floarea

România literară 7

Desen

Strângi în brațe nimicul
într-un moment de oarbă tandrețe
poate undeva
un copil scâncește în somn
într-o altă margine
a lumii
un bărbat își aprinde țigara -
gestul lui prelungește
un launtric desen

în ceruri
îngerii cosesc iarba
și cântă
lumina ademenește gradini

în afara ta
totul se întâmplă
chiar și umbrele îmbrățișate
în mers
chiar și umbrele

Glissando

Același martie
același aprilie
necuprindere dincolo
de gurile ceții

printre luminoasele fire
cupola firavă
a unei speranțe
obscur aliaj
absorbit de cuvinte
iubitul îmbătrânit
cu încă un an
rânduiește culori de demult
serile încă mai au
gustul zăpezii

Amprente

Știi tu
cât frig poate să încapă
într-o sferă
cât spațiu nins
într-un dreptunghi singuratic

cu ciorne
îmi tapetez pașii spre geometrii
iluzorii
călăuza e șchioapă

în arborii gri
atârnă zdrențele serii

la o suflare de vânt
casa mea rotunjită
devine un punct
semn din aer
ce nici măcar
să lumineze nu știe

Ritual

Smuls din magie
Cuvântul
neplătit donator de iluzii
prin singurătățile trupului
îl simt cum adie
ca o mare ușoară
împresurată de maluri
unde cu greu va ajunge

Mariana Filimon

osteneala incetinind
ritualul său orb
deprinderea de a tăcea
când sufletul urlă
până ce stele înnegrite
se aleg

Doi

Abea perceptibile
mișcări ale sufletului
precum un vis conturat
sparte cuvinte
la limita graiului

comunicăm doar prin gesturi
aceleași
răbdătoare absențe
ne bântuie

Fragment

Vâslești dintr-un capăt
al Zilei la altul

numai în ordinea schimbată
a lumii
îți trăiești utopia

o țară vremelnică
însorită spre cuiburi
ochiul apei răsfrânge
umeri semeți
o mână bună ținând
ași la vedere

viscolul se asmute
într-un cotlon nevăzut
dar cui îi mai pasă

ispită de martori
poți ieși la lumină

Schiță

Zgomote
false culori
forme irelevante
vreascuri în pupile se strâng

ratăcești în acest desen
urias
nimic nu se leagă

și totuși o strălucire
cu frig te îmbie

într-o limbă necunoscută
visezi
prefăcuta livadă
din care albe și roșii
fructele cad

Palimpsest

Ca niște fețe ale răbdării
îmbătrânim
simt că ceva se îndepărtează
de mine
și nu îmi dau seama

poate că e doar ca în copilărie
când mă urmărea o imagine:
un călăreț alb pe un cal negru
apoi un cal alb călărit de un om
negru
până nimic nu se mai putea
înțelege
o pată fierbinte orbindu-mă
plâns fără lacrimă
existență ce singură se încheagă
tot mai îndepărtată
din când în când
micșorând bezna
un alt fel de trecere

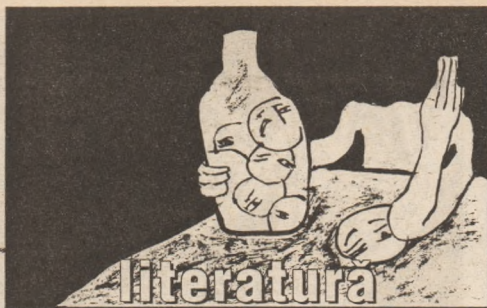
Spirală

Capătul fisurat al dorinței
atârnă în gol

o, mare, apropie răbdătoarea ta
briză
aștept în frunzișul albastru
o minune să se întâmple

în unda sălbatică
norocu-mi încerc
într-un joc singuratic
iluzoriu pentru semenii mei

ca și cum
mi-ar fi mai bine în întuneric ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Conotațiile libertății (I)

JURNALUL: o supraviețuire prin desolemnizare, un fals necrolog al faptelor mărunte, un "loc de veci" nu o dată fascinant, cuprins fiind de vegetația vieții. Sau cu vorbele lui Mircea Eliade: "E surprinzător cum lucrurile cele mai puțin însemnate, cele mai puțin solemne și cele care evită cât mai net eternitatea au șanse să trăiască cel mai mult. Cazul jurnalelor intime, pomelnic de morți, de fapte moarte, de gânduri moarte. Nimic mai viu și mai fascinant, totuși, decât cimitirele acestora". Nu întâmplător jurnalele au înflorit la noi în decursul deceniilor sumbre de la al doilea război mondial încoace, aidoma unor paradoxale "cimitire" care cheazăuiau prelungirea vieții pe palierul lor lipsit de artificii și prin aceasta cel mai rezistent. Ele semnificau atât o retractilitate salutară, o retragere în intimitatea semiclandestină, uneori clandestină de-a binelea, cât și o alternativă a discursului emfatic, găunos al diverselor spețe de propagandă, nu o dată unicul admis și în consecință obligatoriu, factori ce constituiau reacțiile naturale ale scriitorului, ale intelectualului de bună calitate îndeobște, la o lungă epocă ostilă. Reacții ce, odată formate, s-au păstrat în bună parte și după momentul '89, cel al unei atitudini relative, de problematice primeniri. Una din scrierile ilustrative ale speței, sub semnul deopotrivă al vocației literare și al onestității, o reprezintă *Jurnalul în libertate* (conotația e desigur ironică!) al prozatorului Constantin Mateescu, de care ne vom ocupa în prezentele rânduri.

SE POATE constata cu ușurință că autorul aparține tipului de inadaptabil, atât de caracteristic categoriei oamenilor de litere, sensibil și analitic la tot pasul, achitându-se de obligațiile habituale totdeauna cu un grad de dificultate. Însemnările d-sale își trag foarte adesea substanța chiar dintr-o atare incongruență

cu viața curentă, ființa înfățișându-se în raport cu aceasta într-un fel analog raportului cu care se află o culoare stingaci aplicată cu liniile desenului pe care nu le respectă, într-o ilustrație neizbutită: "La șase dimineața la policlinica din Șerban Vodă, pentru ecografie. Am (rezervat) numărul doi. Dar doctorul A. Pop (o somitate – se spune – în materie) lipsește. După o oră încep să-mi pierd răbdarea. Se adună multă lume. Holul plin. Ființe sărmane așteaptă în sala neîncălzită să le vină rândul. La nouă sintem anunțați de către o asistentă arțăgoasă că medicul întârzie până după unsprezece. Simt că-mi plesnește capul. Picioarele și miinile înghețate. Fac drumuri scurte de-a lungul pereților vopsiți într-o culoare maronie, mohorită. Timpul trece greu. În fine, pe la doisprezece apare doctorul, athletic, sprinter și, fără să salute oamennii ce-l așteptau ca pe Mesia, intră pe ușa cabinetului". Decepțiile se ivesc uneori într-un perimetru simandicos: "Șeful, tot șef, chiar la înălțimea unui Petru Creția". Ca și: "discuție cu Hăulică, absent, distant, de o aristocrată superbă". Din această pricină ori din alta, ele apar prevăzute cu amortizorul unei "înțelepciuni", într-o atmosferă de resignare: "«Dosarul e închis», declară Turturică, apartamentele neocupate au fost repartizate altor persoane, vin prea târziu, îmi pare rău, în luna mai s-a consumat ultimul termen. Dar sînt speranțe, zice, ca Primăria să ne aprobe o nouă tranșă de apartamente. Suride fin. Îmi plac funcționarii amabili, în societatea lor suportați mult mai ușor ratările, eșecul". Această fibră de inadaptabil care s-ar fi manifestat, după toate probabilitățile, oricum, e incontestabil accentuată de circumstanțele epocii. Ceea ce ar fi fost în vremuri "normale" doar un prilej de introspecție și de confruntare cu ambianța, sub egida melancoliei, se încarcă în cazul de față cu tensiunea unei alienări obiective, supraindividuale. Scepticismul funcționar e mereu confirmat de mediu. În conștiința lezată a scriitorului se răsfrînge monstruoșitatea unui segment al istoriei care i-a marcat destinul. Contactul cu o carte care-l evocă e precum atingerea unei rani nespuse de dureroase: "«Sta-

lin și stalinismul» de Medvedev. De câte ori mă apropiu de subiectul Stalin, am sentimentul că soarta mi-a fost determinată în bună parte de existența acestui monstru care a dominat un veac de crime, suferință, sărăcie". Lucrurile se agravează prin împrejurarea că factorul teratologic nu și-a încetat acțiunea, că toxinele lui continuă a se deversa în mediul ce aparține formal "libertății". O doză de "stalinism" persistă evident și după dramatica "exorcizare" din decembrie. Dovezile abundă: "Mulți activiști în posturi de conducere. Confuzie de valori morale. Revoluția – o falsă revoluție". Un personaj de la Radiodifuziune (unde se pătrunde, în 1993, cu legitimație de intrare, "ca pe vremuri") îl cenzurează implacabil pe autor: "Îmi răsfoiește textul. Nemulțumit că India e «pictată» în culori prea sumbre, ar vrea (măcar) să am o încheiere luminoasă, optimistă, ce-ar fi, îmi zice, să alegeți câteva pasaje noi? Rămîn stupid. Am sentimentul că mă răfuiesc cu tartorii cenzurii ceașiste". Alt și mai înalt personaj se burzuluiiește la... Cioran și Eliade: "Ancuța s-a întors mihnită acasă de la serviciu. C. Pavlovici, care girează postul de șef al secției culturale, a fost chemat la televiziune de Răzvan care l-a întrebat «de ce culoare» e redacția culturală. «Nu vi se pare că se vorbește prea mult despre Cioran și Eliade?» l-a admonestat sever patronul. Rămîn stupid. Trăim (inconștient) în plină desfășurare a societății comuniste". Oare numai "inconștient"? Orice critică la adresa "mărețelor realizări" ale totalitarismului se izbește de rezistența vechii mentalități ce zadarnic se străduiește a-și pune straie noi (ele sînt cele mai primejdioase, întrucît ne pot lesne induce în eroare): "Directorul Muzeului vilcean e ofuscat, de fapt, că am atacat sistemul practicat de statul proletar, care a înființat muzee (în fapt adevărate oficine de propagandă comunistă) în toate județele republicii. În aparență «opozant» și «liberal», gîndirea lui e tributară încă regimului pe care l-a servit obedient și cu profituri (evident) materiale". Cu o mai largă apertură, e vizat actualul parlament, care oferă un "spectacol mizerabil": "«Aleșii» noștri, de-

Posibil decalog pentru critica literară

(urmăre din pag. 1)

IN AL optulea rînd, criticii i se cere adevărate. La text, desigur, dar și la context. Criticul nu trebuie să știe doar ce și cum să spună: el trebuie să aibă neconținut în vedere faptul că actul critic implică necesarmente un raport, că el este totdeauna despre ceva, comentariu, interpretare, analiză ori judecată. Fiecare lucru din lumea aceasta are unitatea lui de măsură. Tot așa înțuția ori gustul (în înțelesul de pricepere spontană a artei) îi dictează criticului unitatea justă de măsură. Atît în privința calității operei, cît și în privința naturii ei.

E inevitabil să conchidem că adevărata critică este aceea care dă idei, nicidecum aceea care pleacă de la idei: critica nu aplică literaturii o grilă, teoretică, ideologică ori altfel, ea poate cel mult releva anumite aspecte teoretice, ideologice, filosofice, morale, religioase ale operelor literare. Spiritul critic este opus celui ideologic. Critica este ea însăși literară în sensul că acordă prioritate esteticului. Am scris altădată despre rațiunea estetică exclusivă a criticii, atacată ieri dinspre sociologismul marxist sau dinspre formalismul structuralist, iar astăzi dinspre studiile (multi)culturale. Nu țin să mă repet.

În definitiv, scopul criticii, dacă există unul, dincolo de a ne edifica în privința conținuturilor și formelor literaturii, precum și a valorilor de care acestea depind, este să trezească în cititor apetitul pentru lectură. John Updike mărturisea, în prefața ediției americane a conferințelor lui Nabokov despre roman de la Cornell University, că, ascultîndu-l pe profesorul lui, devenea brusc teribil de doritor să citească sau să recitească operele cu pricina. Ca să izbutească asta, critica trebuie să nu fie anostă, plictisitoare, rebarbativă. Criticul este un cititor altruist, care citește pentru plăcerea altora, nu doar pentru propria plăcere. Între atîtea rosturi pe care le putem concepe pentru critica literară, cel mai important rămîne acela de a trezi cititorul din noi. Lui Călinescu îi plăcea un vers al unui romantic german care se referea la poet: dacă nimerești cuvîntul magic, lumea începe să cînte. Dacă nimerești cuvîntul magic, literatura începe să cînte. Și cititorul să-i audă cîntecul.

Nicolae Manolescu

am primit la redacție

Reviste

- **Ramuri**, Craiova. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România și Fundația "Ramuri". Apare la Craiova. Redactorșef: Gabriel Chifu. Nr. 3-4 (1041-1042), martie-aprilie 2003. 40 pag., 10.000 lei). Din sumar: *In memoriam Romulus Diaconescu* (articole semnate de Dan Cristea, Mircea Ghițulescu, Ovidiu Ghidirmic, Gabriel Chifu, Florea Miu, Ioan Lascu, Nicolae Coande, Gabriel Coșoveanu); *Despre polemică* de Gabriel Dimisianu; *Laissez-faire* de Daniel Cristea-Enache; *Orizonturi și așteptări* de Nicolae Prelipceanu. Cronici literare semnate de Constantin M. Popa, Dan Cristea, Bucur Demetrian, Ioan Lascu și Gabriel Coșoveanu la volume de Al. Cistelean, Gabriel Liiceanu, Vasile Dan, Traian Ștef și, respectiv, Eugen Negrici. Proză - *Povestiri arogante* - de Constantin Novac. *Ritmul. Numerele* - capitol dintr-un eseu la care lucrează Gabriel Chifu.

magogi și agramati, se întrec în alocuțiuni de un nivel penibil. Tristețe mare. Am moștenit de la regimul comunist vocabularul și «ideile» cu care ne-am hrănit în lungile și numeroasele ședințe de partid sau sindicat. Nu vād nici o ieșire (pe termen scurt) din jalnica situație în care am decăzut". E așadar o standardizare a (pre)judecății propagandistice, care se repercutează

într-una a retoricii, închizînd un cerc vicios. Limba de lemn divulgă o conștiință vidă. Violent contrastante cu semidoctismul (orientat!) al politicienilor actuali, ni se înfățișează memoriile de închisoare ale lui Călinescu: "Ce oameni politici am avut! O comparație cu liderii politici actuali ridiculă, neavenită". Concluzia este exclamativă în amara-i stupeoare.■

Constantin Mateescu –
Jurnal în libertate (1990-1993), Editura Almarom,
Râmnicu Vâlcea, 326 pag.

biografie

PETRE PANDREA (26 iunie 1904, Balș-Olteneia - 8 iulie 1968, București) a fost un scriitor-conștiință, un mare umanist, un curajos om de atitudine, tratat cu ingraturitate de contemporani. Nici posteritatea nu se grăbește să-i recunoască toate meritele, tranșant.

În viața de fiecare zi, Petre Pandrea (pe numele adevărat, Petre Marcu) a avut statut de avocat și publicist. Ca avocat a ple-dat adeseori gratuit, patetic și ofensiv, cu impresionantă investiție de inteligență și erudiție, în favoarea unor persoane sau organizații aflate în dizgrație (periodizarea îi aparține): "1933-1944, pentru PCR și israeliți; 1947-1948, pentru PN; 1953-1958, pentru ordinele călugărești persecutate". Ca publicist a criticat radical stările de lucruri din România, de pe o poziție independentă; textele sale incendiarie au stârnit în fiecare regim furia autorităților, dar i-au iritat și pe opozanți, din cauza insubordonării autorului față de orice curent de opinie.

În perioada 1940-1944 a fost arestat de patru ori, dar a stat închis de fiecare dată doar câteva zile (maximum opt). În timpul regimului comunist a făcut 10 ani de închisoare din motive politice (1948-1952 și 1958-1964). Iată comentariul său: "Burghezii erau «tâmpiți»; după opt zile îți dădeau drumul. Am făcut până în prezent zece ani pușcărie RPR pentru pledoarii. Îmi pare rău că am stat pe cheltuiala statului proletar și n-am muncit. E drept că șase ani am flămânzit ca un fakir și am avut senzații de levitație ca un yoghi. Am fost bătut cu ciomegele, ca să-mi vină mintea la cap (?)".

Până la arestarea din 1948, Petre Pandrea a publicat mai multe cărți, de istorie, drept, publicistică și memorialistică: *Germania hitleristă*, 1933, *Psihanaliza judiciară*, 1934, *Beiträge zu Montesquieus deutschen Rechtsquellen (Eine Untersuchung der hinterlassenen Manuskripte)*, 1934, *Filosofie politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, 1935, *Procedura penală*, 1939, *Criminologia dialectică*, 1945, *Portrete și controverse*, vol. I, 1945, vol. II, 1946, *Pomul vieții. Jurnal intim*, 1944, 1945.

Între 1952-1958, nemaivând dreptul să publice, a scris mii de pagini de jurnal, pe care i le-a confiscat Securitatea și care i-au adus o pedeapsă de "15 (cincisprezece) ani muncă silnică și 8 (opt) ani degradare civică".

"În discuțiile purtate cu cei care îl vizitau - se precizează în textul de justificare a sentinței - inculpatul a făcut dese afirmații cu conținut dușmănos la adresa regimului, a cărui schimbare a preconizat-o și a calomniat în mod grav caracterul relațiilor dintre Statul nostru și Uniunea Sovietică.

Astfel, în martie 1956, a afirmat că în țara noastră comuniștii au ajuns servitorii Moscovei și că nu se dau în lături de la săvârșirea celor mai odioase crime pentru ca să-și ajungă telurile. [...]

Inculpatul nu s-a mărginit numai la atât, ci el a materializat în scris ideile și concepțiile sale contrarevoluționare. În zeci de caiete, care se află la dosar corp delict, el a făcut nenumărate afirmații cu conținut contrarevoluționar la adresa orânduirii sociale și de stat din țara noastră, a PMR, a conducătorilor de partid și de stat, a Uniunii Sovietice, împotriva organelor de stat care luptau pentru asigurarea securității statului nostru etc."

Faptul că a fost om de stânga înainte de război nu a contat în stabilirea pedepsei. Iar faptul că era căsătorit din 1933 cu Elisa, sora lui Lucrețiu Pătrășcanu, a constituit mai curând o circumstanță agravantă, decât una atenuantă.

În închisorile prin care a trecut (Aiud, Ocnele Mari, Uranus, Jilava, Malmaison, Pitești) a continuat să scrie (pagini de jurnal, memorii, studii de istorie și politologie, eseuri) în condiții care l-ar fi descurajat pe oricine altcineva. Eliberat în 1964, odată cu numeroși alți deținuți politici, a încercat să-și refacă viața. În 1967, a publicat volumul *Brâncuși. Amintiri și exegeze*. Peste numai un an însă a murit, cu sănătatea ruinată de anii petrecuți în închisori.

După 1989, cu devotament filial și cu sentimentul responsabilității față de cultura română, fiica sa, Nadia Marcu-Pandrea a reușit să "descarcereze" o parte din manuscrisele lui Petre Pandrea, confiscate cândva de Securitate, și să înceapă publicarea lor. Primul volum - dintr-o serie care se află în plină desfășurare - a apărut în anul 2000, împlinindu-se astfel profetia scriitorului din 1964:

"Va veni și anul 2000. Abia atunci se vor scotoci arhivele ca să se reconstituie etapele, atmosfera, echipierii, eroii, dracii, sfinții, precursorii, moșii și strămoșii. În anul 2000 voi reînvia, efemer, ca scriitor de memoriale."

Scriitorul a reînviat, într-adevăr, în 2000, și nu "efemer", ci pentru multă vreme.

Viață multiplicată

PETRE PANDREA a fost un risipitor, fără a fi un superficial. Avocat de mare clasă, scriitor, ziarist, sociolog, economist, militant - din proprie inițiativă și din sentimentalism - pentru drepturile omului, prieten în tinerețe cu intelectuali cu vederi de stânga - Lucrețiu Pătrășcanu, Alexandru Sahia, Petre Țuțea -, ideolog visător și observator realist al moravurilor, el a investit energie în toate aceste direcții de manifestare, lăsând pe ultimul plan preocuparea de a-și face un nume. (Nu întâmplător a și folosit diverse pseudonime, cum amintește Ion Nistor într-un riguros tabel cronologic din vol. *Memoriile mandarinului valah*, Buc., Alb., 2000: Petre Dragu, Gaius, Marcu-Balș, Petre I., G. Bacovia, Petre A. etc.) Contribuția lui s-a dizolvat în climatul cultural și moral al epocii (al epocilor) în care a trăit. Când ne gândim cu nostalgie la perioada dintre cele două războaie mondiale, când constatăm că sentimentul demnității umane n-a dispărut cu totul în anii comunismului (continuitate care a făcut posibilă revoluția din 1989), trebuie să luăm în considerare și această contribuție.

Ca personaj, Petre Pandrea este neverosimil. Se exprimă fluent în cinci limbi, având acces direct la cultura europeană, dar dă prioritate absolută observării și salvării civilizației românești. Este arestat de mai multe ori, înainte de 1944, pentru nesăbuința de a fi venit în atingere cu partidul comunist și face ani grei de temniță după 1944, ca dușman al regimului instaurat de acest partid. Se contrazice violent de-a lungul anilor cu Lucrețiu Pătrășcanu (cu a cărui soră este căsătorit), dar face încercări disperate să-i salveze viața și, ulterior, deplânge obsesiv asasinarea lui din poziția lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Are o imensă curiozitate intelectuală și o adevărată foame de informații, care nu pot fi satisfăcute decât în mediul citadin, însă visul lui este să se retragă în "zăvoaiele Oltețului", unde se află domeniul lui: "Ah, Mărgăriteștiul meu, Eden floral, Eden legumicol, cu picturale vinețe și tomate, cu dovleci borțoși, cu mătăasă de porumb, cu grâu sticlos, cu ovăz care crește până la pieptul meu de bărbat înalt, cu nuci groși abia cuprinși de brațe voinice, cu viță, luncă de Olteț fertilă și parfumată. [...] Mi-aș construi sau o culă olteană, stilizată gotic, sus, pe dâmb, sau un bordei bortelit în răpă, o chilioară de sihastru."

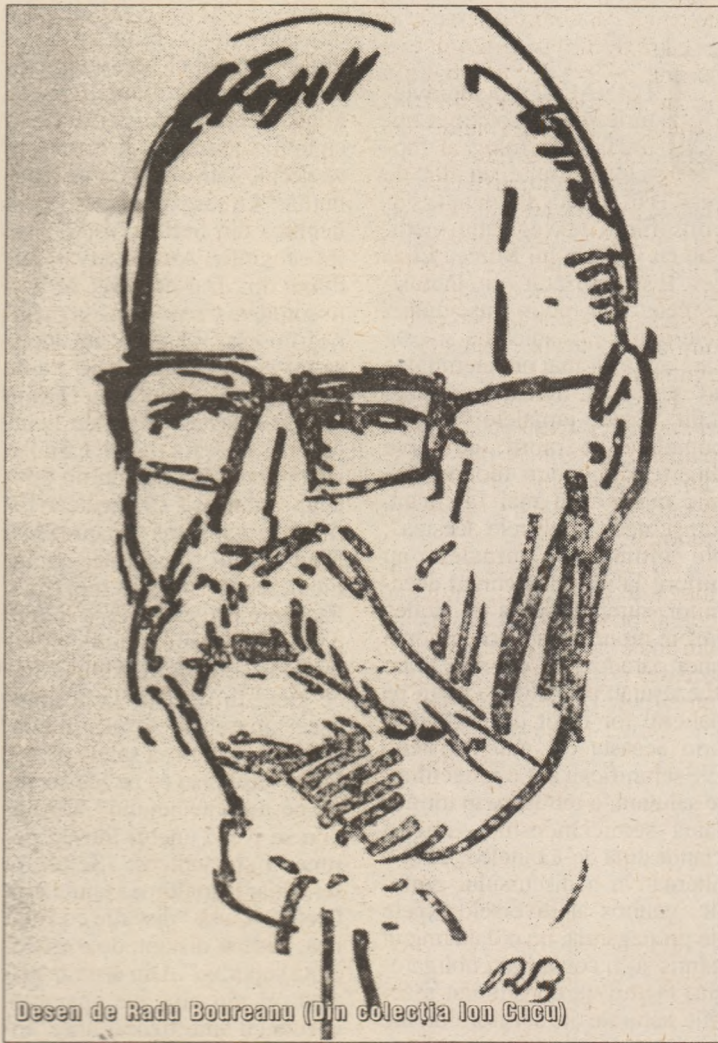
Asemenea copacilor care au mii de frunze, pentru a dispune de o suprafață cât mai mare de contact cu aerul, Petre Pandrea

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Petre Pandrea

Desen de Radu Boureanu (Din colecția Ion Căcu)

și multiplică în numeroase direcții identitatea, își diversifică aspirațiile, pentru a obține într-o viață de om maximum de trăire.

Scrisul ca reacție la evenimente

PETRE PANDREA este scriitor în toate privințele - un scriitor supertalentat, căruia îi reușesc deopotrivă și marile construcții, și miniaturile, și desfășurările retorice, a la Victor Hugo, și narațiunile pitorești, în stilul unui Ion Creangă al secolului douăzeci, și demonstrațiile de o logică impecabilă, și jocurile de idei specifice literaturii absurdului. Este scriitor în toate privințele, dar are un temperament de ziarist. Pentru el scrisul este o reacție la evenimente.

Evenimentele pe care le-a trăit sau la care a asistat au provocat în conștiința lui ample reverberații. După cum reiese din fiecare pagină a *Jurnalului man-*

darinului valah, 1954-1958 (inclus în vol. *Memoriile mandarinului valah*) nimic nu-l lăsa indiferent.

Pe Petre Pandrea îl impresionează nu numai executarea în sine a lui Lucrețiu Pătrășcanu, ci și odioasa *indiferență de statui* cu care tratează acest act Mihail Sadoveanu, Gala Galaction și Petru Groza:

"Mihail Sadoveanu, Gala Galaction și Dr. Petru Groza au prezidat moartea lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Mihail Sadoveanu l-a legănat, l-a plimbat, a locuit în casa părinților săi, ani în șir. Relațiile au fost, permanent, cordiale.

Cu Gala Galaction, idem. Ceva mai mult. Cu harul său sacerdotal a botezat pe Hertha Schwammen de la mozaism, întru Cristos, făcând-o Elena Lucrețiu Pătrășcanu, o Elena mai puțin frumoasă decât frumoasa Elena, dar având buzunarele doldora cu merele putrede ale discordiei. [...]

În ceea ce privește pe Dr. Petru Groza, la ieșirea mea din

pușcărie, după o conversație animată și plină de bancuri de 3 ore și 25 de minute, în ultimul minut, m-a întrebat cu lacrimi în ochi de maica lui Lucrețiu, bătrâna lui prietenă (sunt ardeleni și solidari). Erau lacrimi sincere, la un bătrân cabotin politic.”

Cel mai surprinzător este faptul că nevoia lui Petre Pandrea de a reacționa la tot ce se întâmplă nu este deloc inhibată de riscul capturării înseamnărilor de către Securitate. Autorul evocărilor, reflecțiilor și paginilor de jurnal propriu-zis scrie absolut liber, ca și cum autoritățile comuniste nu ar exista:

“Anumiți comuniști din conducere s-au depărtat de realitate, nu mai fac mișcare, umblă numai cu auto[mobilul] sau avion[ul] și s-au îngrășat neverosimil. Au o grăsime specială, parcă ar fi umflați cu țeava. Seamănă cu egumenii.

Egumenii ortodocși ca și egumenii birocrați au o grăsime puhavă, alba-feminină, extrasă din mâncări fine și arhiabundente, din sedentaritate și aer confinat.”

“I.V.Stalin avea o mână mai lungă decât cealaltă, puțină co-coașă, privea ca un lup încolțit din toate părțile. L-am văzut în această postură și la cinema, la un jurnal vorbitor. Despre mâna lui lungă povestesc martorii oculari.” etc.

Libertatea spirituală a lui Petre Pandrea este șocantă chiar și azi, când nu mai există teroarea ideologică din timpul comunismului. Prejudiciile, tabu-uri, reguli nescrise ale snobismului, nimic din ceea ce falsifică gândirea nu este respectat de scriitor.

Spectacolul personalității scriitorului

AUTORUL jurnalului aparține altui regn decât scriitorii din vremea noastră. Este un bărbat mereu în ofensivă, un intelectual cu o gândire efervescentă, un scriitor care desface și comprimă limba română ca pe un acordeon. El nu încape în nici o clasificare, nu neapărat pentru că ar fi gigantic (deși este), ci pentru că, din punct de vedere intelectual, se află mereu în mișcare.

Impetuoșitatea lui se asociază, în mod curios, cu o desăvârșită politețe. Dacă printr-un miracol și-ar face apariția în mijlocul nostru, al celor de azi, ar produce încurcături nedorite. În comparație cu el, mulți scriitori ar părea limfatici și mulți ziaristi ar semăna a mahalagii. Scriitorii l-ar acuza de amatorism, ziaristii l-ar ataca în haită. Iar SRI-ul l-ar

urmări, pentru orice eventualitate.

Crugul mandarinului valah. Jurnal intim (1952-1958), ed. îngr. de Nadia Marcu-Pandrea, pref. de Ștefan Dimitriu, Buc., Ed. Vremea, 2002, se află într-o deplină continuitate cu *Jurnalul mandarinului valah*. De altfel, orice compartimentare a operei lui Petre Pandrea este inoperantă, ceea ce contează în fiecare pagină fiind *spectacolul personalității scriitorului*. O impresie puternică, un adevărat șoc, produce intensitatea trăirilor lui. Unele evocări sunt pur și simplu greu de suportat, din cauza expresivității lor violente. Citindu-le îți vine să-ți duci mâna la ochi, ca atunci când privești, fără ochelari de protecție, flama de la sudura electrică:

“...Am făcut post negru la pușcărie. Post negru, adică fără pâine, fără apă, adică abdicarea voluntară, în toilul foametei cumplite, de la sferul de pâine și de la dulcea, răcoritoarea apă de Aiud.

De ce? Ca să-mi încordez arcul voinței. Pentru a da pilda inflămânților nervoși. Pentru a împiedica, disprețuitor, hrănirea din lada cu gunoierul resturilor de la bucătăria celor patru mii de oameni. Văzusem generali scormonind după coji de cartofi și mă cutremurasem. Văzusem deținuți sorbind tărâta caldă a porcilor, pregătită de Moș Bără, bătuți cu biciul de gardianul Mayer, care nu-i putea alunga. Porcii directorului erau grași și deținuții erau scheletici, în zdrențe. [...]

Când Mayer biciuia pe oamenii cu boturi flămânde din troaca porcilor grași, m-am hotărât să fac, vinerea, post negru.”

Portretele unor contemporani sunt realizate, și ele, cu mare vivacitate. Iată cum îi descrie Petre Pandrea pe avocatul Tudor Popescu și pe fiul lui, cronicarul de teatru Radu Popescu (tatăl scriitorului Petru Popescu):

“N-am putut asista la înmormântarea bătrânului Tudor Popescu, semincer falnic, fost ofițer brav, cu criză religioasă autentică, devenit avocat de drept canonic ortodox, popă veritabil, de-al nostru, cu o falangă de 12 copii, odrăsliți în plin București, în Capitala plină de irigatoare, moaște avortive, mijloace anti-concepționale și amante sterpe. El n-a fost sterp nici în mădularele lui, nici în ființa lui duhovnicească. Cu părul negru, apoi argintiu, des ca o perie, tăiat scurt milităresc, cu ochii de agată neagră argheziană, prieten al poetului și al lui Gala Galaction, falnic și meditativ, ars și iluminat de facla credinței, a fost printre noi, avocații tineri, model de probitate, muncă și elevație intelectuală.

Unul din cei 12 urmași ai se-

mincerului este amicul meu Radu Popescu. Exact la antipod. Fragil și senzitiv ca o mimoză. Ductibil ca un cositor, acolo unde tatăl său avea durități de platină. Semănau la fizic, la inteligență, dar nu și la inhibiții. Muzicant, estet, economist, om de teatru, scriitor de rafinată tehnică.”

În scrierile lui Petre Pandrea există sute de portrete de acest fel. Ele prezintă interes literar, documentar și științific (pe baza lor s-au putea alcătui studii istorice și antropologice).

Duelul cu ideologia oficială

DAR CEL mai captivant este duelul scriitorului cu ideologia oficială. Învins în spațiul realității, prin întemnițare, Petre Pandrea se dovedește invincibil în spațiul ideilor, unde luptă de unul singur cu numeroasele capete de balaur ale propagandei comuniste. Afirmările lui, precise și tăioase, provoacă pierderi imense adversarului:

“Țăranii și muncitorii vorbesc cu 800 de cuvinte, dar un dicționar ruso-român are 30.000 de cuvinte și în dicționar sunt puse numai cuvintele indispensabile. [...]

Hegemonia proletariatului este o tâmpenie veleitară. Sarea pământului sunt intelectualii.”

“Plebea nu are niciodată dreptate.

Plebea, de orice categorie socială ar fi, de orice orientare ideologică, fie de dreapta, fie de stânga, este mereu sanguinară și netoată, canalie de uliță sau de asfalt al metropolei.

Există o plebe cu titluri: așa-zii inculți cu diplomă.

Există o plebe conformistă: eterna plebe guvernamentală.

Există fiara dezlanțuită și bestială, cu instincte nezăgăzuite, plebea jefuitoare, măgarii care dau cu copitele în lei rânii.”

“Unde se instalează socialismul, încetează libertatea și începe frica de politic.

Socialismul capătă, turnat în tipare statale, factură de stat polițist.

Social-democrația europeană își face iluzii. Când va începe să-și realizeze reformele economice de structură ale societății va trebui să-și facă și un aparat polițienesc de teroare, ca să aplice aceste reforme și să pună reforma planificată în stare de funcționare.

Motorul capitalismului este interesul individual. De-aici derivă inițiativa, elanul, grija, chiverniseala [...] Aceste inițiative și elanuri se topec și sporesc miera colectivă, ca într-un stup de albine. Progresele economice, în regim de inițiativă privată și libertate, sunt imense.

Motorul economiei planificate este stins. Încercarea de a-l stimula cu premii și onoruri de eroi ai muncii socialiste este vană. Eroismul e o excepție în orice regim. [...] Motorul economiei planificate este frica, nu poate fi decât frica” etc. etc.

Aceste cuvinte au fost scrise între 1952-1958 și sancționate cu ani grei de temniță. În comparație cu ele, toate “aluziile politice” din cărțile scriitorilor noștri, chiar și din cele publicate în perioada de “dezgheț ideologic” din deceniul șapte, cad în ridicol, înfățișându-ni-se ca niște îndrăzneli fricoase, ca niște încercări de a ciupi tigrul de vârful cozii. ■

(Continuare în nr. viitor)

— 3 —
de către jurnalistul și imoralul peze Carolu în postele
lor punțane. Fostul a plecat pentru
armia sa, comunistă în carceră în epoca 1933
(Lăstău G. G. Rădulescu) până la 23 august 1944.
După o scurtă perioadă de detenție în arestul
ajuns, ministrul, Petre Pandrea a plecat pentru
la schimbul de moarte cu o mie de comunisti
și israeliti în 20 ani, complete și agresi 1939-1944.
Între 1940 și 1944 a fost de pată oarecât
pentru plebă. Nu s-a lăsat înfrânt. Bătălia
s-a continuat până la prăbușirea sa, care s-a petrecut
somat din 1964, când a împlinit 60 ani. Totalizează
zece ani de încarcerare, înaintea 11 paginării,
unde s-a dovedit neînfrânt, posibila a *Mandarinul* și
Mahatma Gandhi (din cauza infometării voluntare
și a plebăului după opera lui Gandhi).
Căpitanul său comunist inteligent l-au numit
“avocații leproșilor politici” și i-au îngăduit să
pledeze pentru studenți moraliști, doctori prigoniți
și sectări religioși. În 1944-1948 și din 1953-1958.
Căpitanul său religioz l-au denumit “doctorele
leproșilor”, “doctorele fără de arginti ca spânul
lăcom și Ganjan”. Se-a scutit 79 ani biserică
și 40 minăstiri de la dăruirea, care rămăsează în
dăruirea sa, cu lucrarea sa, marea oficială pe

Fragment dintr-un text al lui Petre Pandrea despre sine, redactat la persoana a III-a.

Comentarii critice

Putere și destin

RUMOARE negativă însoțește de la o vreme numele lui Nicolae Breban, ca ecou totuși previzibil al manifestărilor sale publice.

După 1989, o perioadă, N. Breban a privit cu oarecare detașare, cel puțin aparentă, la ce se întâmpla în jurul său, în viața literară și în viața socială, în viața politică resuscitată, până ce, în ultimii ani, și-a schimbat atitudinea. A devenit participativ, formulează puncte de vedere, comentează în rubrica din "Cotidianul" evenimentele în curs. Se întoarce și asupra trecutului, al său și al altora. Pe unii confrăți din țară, ca și pe unii exponenți ai exilului literar, îi ia la refec pentru ce au făcut sau nu au făcut, îi admonestează pentru opțiunile, pentru părerile lor neconforme cu ale sale (v. și volumul *Stricte amintiri literare*, din 2001). Dă uneori și probe de inconsecvență, se contrazice. Pe Paul Goma când l-a dezavuat, când l-a elogi, cam pentru aceleași lucruri. Acum în urmă a cerut ca Goma să fie invitat oficial în țară, să i se dea o locuință și o revistă. Cine să-i dea și de unde? În dictatură se putea, dar...

Altă inconsecvență a lui N. Breban: după ce i-a împuns cu săgețile ironiei pe scriitorii implicați în politică, după 1990, acum el însuși s-a implicat, militând pentru reconstruirea dreptei. Cam neconvins, ce e drept. Am aflat totuși din ziare că face parte din conducerea unei fracțiuni țărăniști disidente. Ciudată mișcare!

A mai fost și "războiul" cu critica literară pe care, pe neașteptate, l-a declanșat N. Breban, reproșându-i acesteia dezangajarea, fuga de pe câmpul de luptă. Despre critică a afirmat că este "zona cea mai deficientă a scrisului românesc de azi", întâlnindu-se în această părere cu Mircea Cartărescu. Unii au văzut însă la N. Breban mai degrabă o supărare personală pe critică, pe anumiți critici, mă rog, care azi nu-i mai acordă aceeași mare atenție ca în trecut. Purtându-se astfel ei nu-și mai fac, desigur, datoria.

Polemismul îndeajuns de violent al lui N. Breban (până și în "confesiuni" este violent, cum avertizează din titlul unei cărți) era de așteptat să genereze

Fotografie de Ion Cănean

reacții, replici. I s-au reproșat, nu tocmai la obiect, fluctuațiile de atitudine din trecut, colaborarea cu vechiul regim, uitându-i-se disidența reală din 1971, când a dezaprobat public Tezele din iulie. Mult caz s-a făcut de niște dedicații pe volume oferite cândva soților Ceaușescu. Nu se știe dacă au ajuns la destinatari, dar le-am putut vedea reproduce anul trecut în "Adevărul".

Receptarea în actualitate a cărților lui Breban s-a resimțit de pe urma acestor fapte și de aceea le-am și amintit. Romanul său ultim, *Voința de putere* (Dacia, 2001), a fost puțin comentat, iar cineva dintre cei care au făcut-o au văzut în el o expresie a epuizării literare a scriitorului.

Nu am avut, citind romanul, același sentiment, chiar dacă și pe mine m-au nemulțumit repetările, discursivitatea, rarefierea substanței epice, resimțită pe alocuri. Sunt păcate în care Breban cădea și mai înainte, dar se răscumpăra de fiecare dată, cum o face și acum, prin forța de a-și

proiecta cititorul într-un univers propriu, inconfundabil. Prin mizele mari tematice puse în joc. Prin capacitatea de a însuși personaje. Breban este, după Marin Preda, am mai spus-o, creatorul cel mai puternic de personaje din proza noastră postbelică.

Să amintim că *Voința de putere* este a doua piesă din ciclul de romane inaugurat cu *Ziua și noaptea*, în 1998. Vor urma și altele, după cum prozatorul a anunțat, configurându-se astfel, de pe acum, o reprezentare a lumii românești post-decembriste cu dimensiuni de frescă.

Dacă în *Ziua și noaptea* tabloul vieții concrete din anii '94-'95 era încă vag conturat, altfel arată acest tablou în *Voința de putere*. Despre aceeași perioadă este vorba și despre aceeași ambianță a Clujului post-decembrist, dar acea viață concretă pătrunde acum în roman în mai mare măsură, cu formele și ritmurile ei, răsfrângând noile procese și noul climat social.

Este o vreme a "carierelor fulgerătoare", a marilor averi făcute rapid, a "numelor noi ce urcă furtunos pe «cerul public»". Pus pe mari fapte, în contextul acesta de ebuliție, unul din eroii romanului remarcă surescitat: "Asta e viața sută la sută, dinamită socială, cum apare odată la o sută de ani". Asemănarea cu lumea lui Balzac i se impune ca de la sine eroului brebanian care, la fel ca mai toți ai prozatorului, este oricând dispus, și apt, să dezvolte o teorie, să facă asocieri literare, istorice, filosofice și de orice fel: "...ne-au răsturnat în lumea lui Balzac, anii '30, sub domnia lui Louis-Phillipe, burghezia, în sfârșit liberată, pune laba pe instituții și mai ales pe prestigiu, pe prestigii! Ce energii, ce invenții sociale și financiare, ce insolentă socială, ce junglă, în sfârșit o junglă, mustoasă, colorată, plină de culori și de țipete, cu reguli ascunse, teribile în tot haosul aparent!..."

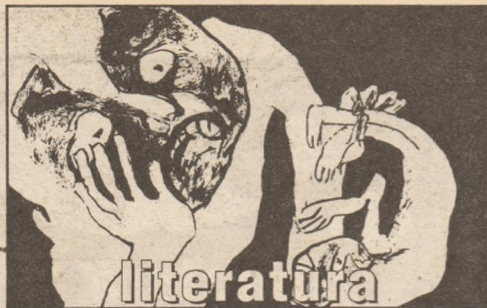
În Clujul post-decembrist, personajele din *Voința de putere* navighează cu predilecție între mediile presei și Universitate, cu frecvente escale în baruri, în restaurante, în berării, în localurile de mare clasă sau de tot modeste, unde nu atât mânăncă și beau (fac și asta!), cât vorbesc fără istovire. Viața concretă, atâta câtă pătrunde în roman, mai multă decât pătrunsese în *Ziua și noaptea*, cum spuneam, este cu lăcomie comentată de aceste personaje verbioase, o materie care parcă nu are alt sens decât să genereze teorii.

CU TOT balastul teoretizant, căci de un balast este vorba, atmosfera Clujului aceluși moment se încheagă din aspecte caracteristice. Lumea universitară din marele oraș transilvan, și cu atât mai mult lumea redacțiilor de ziare, intră iute în rezonanță cu tot ce se întâmplă semnificativ în jur, în anii aceia tumultuoși, "balzacieni". Anii "carierelor fulgerătoare", într-adevăr, făcute de multă lume, dar mai cu seamă de cadrele prompt reciclate ale fostului regim abia prăbușit, anii fulminanțelor lovituri bănești ("inginerii financiare"), cu nenumărate victime printre naivi (aluziile la "fenomenul Caritas" nu lipsesc), anii în care, în zona politicii, la Cluj, câștigă teren tot mai mult populismul naționalist și regionalist. Acesta speculează conflictele locale și incită abil la ostilitate nu doar față de unguri care, firește, vor să înhațe Ardealul, ci și față de "miticii din sud", care îi spoliază, chipurile, pe vrednicii ardeleni.

Acestea sunt împrejurările de viață exterioară (politică și socială) în care evoluează eroii brebanieni, activați launtric de *voința de putere*. Ajungem în

acest punct la ceea ce oricui i se impune drept tema esențială a scrierii de care ne ocupăm, proclamată din titlu și mai apoi mereu, obsesiv adusă în discuție în roman, atât de personaje, în lungile lor deliberări, cât și de autor, ca instanță primă și ultimă a confruntărilor de idei din carte. Este în spiritul prozei lui Breban ca autorul, nepăsător față de regulile narative clasice, să se "amestece" în disputele dintre personaje, să le ia acestora vorba din gură și să le ducă el ideile mai departe, să le impună autoritar perspectiva sa, argumentația sa, pachetul său de referințe culturale. Uneori le impune și ticurile sale verbale și chiar indiferența, ce-i este proprie, față de exprimarea sută la sută corectă. Am dat altă dată exemple, nu mai dau și acum.

Să ne întoarcem însă la *voința de putere*. Ce ar putea fi? Încerc să rezum ce susțin în această privință eroii romanului și nu odată autorul, în desele lor intervenții explicative și speculative, în care fac din abundență trimiteri la Nietzsche (v. și motto-ul, un fragment din *Genealogia moralei*). Ei susțin așadar, în spiritul nietzscheian invocat, că există în oameni o pornire de dominare, un impuls de a lua în stăpânire lumea din jur, cu toate ale ei, echivalent, în fond, cu instinctul vieții ("instinctul cel mai rudimentar de conservare"). În unii indivizi această pornire, acest impuls de dominare, de luare în posesie a lumii înconjurătoare, acționează mai puternic, iar în alții mai slab, abia pâlpâie. Din categoria primilor se recrutează învingătorii, cuceritorii, marii ambițioși, iar din a celorlalți înfrânții, aserviții, supușii. Unii pe alții se caută, unii altora își sunt necesari, asociați în temeiul unor raporturi de complinire. Reapar astfel, și în acest roman, cuplurile brebaniene de personaje, personajele cuplate, mai bine zis, sau personajele care alcătuiesc perechi (nu sunt neapărat de sex diferit și de aceea termenul "cuplu", folosit de autor, nu este cel mai propriu). Reapar deci personajele-perechi, prinse unele de altele potrivit aceluiași criterii ale dominații și supunerii acceptate. Le întâlnisem și în cărțile anterioare ale prozatorului, în care nu o dată a fost vorba de relația stăpân-supus, maestru-discipol, persecutor-victimă, vânător-vânat. Breban se repetă, au sărit unii, Breban e artistic consumat. Se repetă, putem accepta, deși mai potrivit este să spunem că revine asupra unei problematice complexe, pe care simte că nu a epuizat-o și care este a întregii lui opere. Revine la aceasta, e adevărat, dar o face pe alte căi de acces. Și încă mai important: creează personaje noi, dintre care cel puțin unul,

la care mai incolo am să mă refer, este memorabil.

Proiectată la scara societății, voința de putere ar fi efectul însumării unor energii, acel factor care catalizează procesele sociale, dinamismul social. La scara individului, voința de putere ar fi acel resort psihic și moral care-l îmboldește să se "realizeze", să se afirme în mediul său și s-o ia, pe cât se poate, înaintea celorlalți. Să ajungă cât mai repede în vârf, să se îmbogățească, să conducă, să mănuiască pârghii politice și așa mai departe.

Sunt în roman personaje, ca profesorul Martinetti, în care voința de putere a lucrat eficient și cu efecte vizibile. Profesorul este o figură de prim-plan a Clujului cultural, un maestru care oficiază înconjurat de discipoli, bogat pe deasupra și influent, proprietar de gazetă, o forță. Doritor să atingă culmi asemănătoare este tânărul universitar și gazetar Amedeu Dumitrașcu, aflat la începutul urcușului social, ucenicind deocamdată pe lângă Martinetti, omul acestuia de "perfectă încredere și de legătură cu personalitățile orașului sau din țară". Conducea uneori seminariile profesorului și-i ținea cursul de literatură comparată, organiza cu pricepere colocviile politice și economice inițiate de "Ardealul", ziarul lui Martinetti, unde avea un post în conducere. Scrie și un jurnal care este "colțul său de libertate", întrucât îi îngăduie să fie sincer, neprecaut, netemător că i-ar putea fi ghicite ambițiile care-l muncesc, "voința de mărire", fascinat cum este de "cele două fețe ale puterii: politica și banul", "două zeite rău-tăcioase".

PORNIȚ de jos (e fiu de țărani), sânguincios la învățătură, chipeș, de o frumusețe bărbătească puțin demodată, de actor american in-

terbelic, acest "Julien Sorel de la țară" este un ambițios care procedează totuși cu moderație, fără a forța primejdios marginile admisibilului. O singură dată se pripește, când interpretează greșit un gest "mai liber" al Nadiiei Martinetti, soția profesorului, pe care crede că și-o poate face amantă. Se năpustește, gâfând, asupra "stăpânei", care-l respinge "râzând ușor, cristalin". Regretă imediat imprudența și-i promite să nu mai greșască, să-și tempereze "lăcomia", "orbirea", spre a nu pierde într-o clipă tot ce a adunat cu trudă. Ocolește aventurile, angajările riscante, sentimental se rezumă la relația, intrată în rutină, cu odihnitoarea Gabriela, după cum prudent va fi în toate, optând, în politica ziarului, pentru linia națională moderată, centristă. Dar acționând în felul acesta, cântărind tot timpul consecințele fiecărui gest, verificând cu minuțioasă soliditatea fiecărei porțiuni de teren cucerite, eroul riscă altceva: să se infunde în mediocritate. Ar putea cel mult să facă o frumoasă carieră banală.

Aceasta până când intră în scenă celălalt personaj, personajul-perche al lui Amedeu, neînsemnatul în aparență Mârzea, el fiind acela despre care am spus mai înainte că este o prezentă memorabilă a romanului. Poate fi așezat în rând cu Grobei, cu Rogulski, cu Minda și cu celelalte mari personaje ale lui Breban, înconjurat, ca și ele, de o aură stranie.

Spre deosebire de măsuratul și câteodată indecisul Dumitrașcu, Mârzea știe precis ce urmărește și este mobilizat în demersurile sale de un proiect maximal: puterea înseamnă "creație și nu simplă chivernisire" și mai ales înseamnă *destin*.

Dar cine e omul care pune atât de sever în relație cei doi termeni, putere și destin, deloc mulțumit numai cu satisfacțiile pe care le oferă "chivernisirea"

sau accesul la pârghiile politice? Maximalismul, rigorismul său "principal" sunt contrazise de comportarea cotidiană a acestui om, de felul cum arată și de unele antecedente. "Student bătrân" la drept (are 37 de ani), având la activ și "trei ani încheiați de medicină", "scund, rotofei, spân", guraliv și petrecăreț, om de redacție la "Ardealul" unde ocupă o funcție oarecare ("un mărunț trepăduș de presă"), Mârzea este un jușor și un cinic declarat: "Da, eu am un stomac de rechin! Forța mea morală stă în stomac, dacă vreți puteți să mă călcați în picioare, vă stau la dispoziție și... încă cu plăcere". Își asumă pe rând umilitatea și semeția, ca atitudini "filozofice", este și sincer și prefăcut, trivial și inteligent, poltron, un Pîrgu post-decembriș care trage lumea după el la chefuri cu femei, cu șampanie, prin baruri selecte sau prin taverne deocheate, aparent fără alt scop decât destrăbălarea, devergondajul. Dar are și alt scop și anume acela de a-i "verifica" pe cei din lumea pe care o cutreieră și de a găsi un om în care să poată investi energie morală, pe care să-l poată modela, o ființă ductilă, o "pastă umană", un ins cărui să-i însușească voința de putere și pe care să-l împingă "în sus", să-l "scoată din anonimul social și din propria sa mediocritate". Este un om și slab și puternic acest Mârzea, având, pe de o parte, conștiința neputinței proprii de a se înscrie pe o orbită înaltă și, pe de altă parte, conștiința puterii de a-l propulsa pe altul pe o astfel de orbită. Aceasta ar fi forma lui de realizare, produsul visului său cel mai scump: să creeze un om cu *destin*.

Îl ia mai întâi în vizor pe dezabuzatul prinț Callimachi, i se oferă drept om de încredere, "servitor", dar este respins de mefientul aristocrat care însoțește actul respingerii de o

strâmbătură de dezgust: "tot ce atingi dumneata, domnule Mârzea, prinde așa, un fel de patină neclară, tulbure, echivocă". Selectat până la urmă este Dumitrașcu, tânărul doritor de ascensiune socială în care Mârzea ghicește un posibil "complice". Îi face acestuia servicii de tot felul, i se vâra în suflet, îi devine repede indispensabil, ca partener de lungi convorbiri zilnice și în cele din urmă ca sfătuitor. Nimic altceva decât să chefuiască nu poate face Mârzea pentru sine, dar poate face mult, imens, pentru celălalt, pentru "complicele" ales. Fără măcar să-i spună, îl îmbogățește pe Dumitrașcu, depunând în contul lui mari sume obținute din speculații bancare ingenioase, îl face, tot fără să-l anunțe, acționar majoritar la "Ardealul", ziarul lui Martinetti, într-un târziu punându-l totuși la curent cu ce întreprinsese în beneficiul său. Și Dumitrașcu acceptă, mai întâi puțin contrariat, mirat, dar mai apoi cu satisfacție, cu încântare. De fapt *celălalt*, complicele, acționase în chiar sensul dorințelor adânci ale lui Amedeu, activându-le și făcându-l conștient de ele. Un exercițiu maieutic. Destul de repede Dumitrașcu acceptă ce-i oferise Mârzea, acceptă moral vreau să spun, evoluând în sensul întrevăzut de acela care mizase pe el cu îndrăzneală.

ASTFEL devine Dumitrașcu un om de mare suprafață, vedetă politică a Clujului și a Transilvaniei, părăsind, în foiletoanele din "Ardealul" și în cuvântările ținute la întruniri, linia de echilibru pe care o urmărea cândva, inclinând tot mai mult acum să dea satisfacție "fundamentalismului ardelenesc", aducător de succese sigure. Îi contrariază prin aceasta pe Mariuțan, pe Rodica Filipescu și pe ceilalți colegi de la ziar care optaseră,

ca și el mai demult, pentru linia moderată, rațională. A vorbi în legătură cu el de "rinocerizare" nu este impropriu, omul devenind altul pe nesimțite, sub presiunile insidioase ale lui Mârzea, despre care se poate spune că ajunge să locuiască sufletește în el. Între primul Amedeu și cel de după împrietenirea cu Mârzea există și continuitate și ruptură, ca și în cazul altor personaje brebaniene care la un moment dat "deviază", se înscriu pe altă spirală de evoluție decât aceea inițial întrevăzută, fără a-și pierde totuși consistența tipologică.

Și-a atins Mârzea ținta propusă, a făcut din Dumitrașcu un învingător, un om cu destin? Așa s-ar fi crezut dar are loc atentatul, rănirea gravă a lui Dumitrașcu, zilele lungi de spital și căderea acestuia în apatie. Nu mai vrea nimic, nu mai reacționează la nici un imbold. Noua ruptură de personalitate, noua falie psihică pare să înghită tot ce construisese Mârzea cu atâta devoțiune și abilitate. Ce se va întâmpla mai departe vom vedea în volumul următor, al treilea, al impunătorului ciclu narativ, brebanian, aflat în elaborare.

Gabriel Dimisianu

Ti-e sete de cultură? Bravo!

Te aștept la
cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ - 18³⁰

băutura - discount 25%
cărțile - gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 7 mai

Întîlnirile României literare 19⁰⁰

JOI, 8 mai

Teatru:
Ofertă de serviciu
de Lia Bugnar 20⁰⁰

VINERI, 9 mai

Jazz:
Mara & 4-Given 21⁰⁰

SÎMBĂTĂ, 10 mai

Discotecă - muzica anilor '80 23⁰⁰
Muzică live:
Sarmalele Reci 21⁰⁰

DUMINICĂ, 11 mai

Discotecă - muzica anilor '80 23⁰⁰
Jazz:
Teodora Enache & 4-Given band 21⁰⁰

MARȚI, 13 mai

Muzică clasică live:
Cvartet de coarde 20⁰⁰

MARȚI-JOI 19⁰⁰-21⁰⁰ discount 25%

CLVBVL
PROMETHEVS

FUNDATIA ANONIMVL

Piața Națională Cluj 5.1, sector 4, România
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

În întâmpinarea unei ediții

Jurnalul unui generos

PRIN tipărirea Jurnalului lui G. T. Kirileanu, opera sa dobândește o nouă dimensiune. Opera sa scrisă de istoric literar și editor a părut până acum a nu fi pe măsura posibilităților autorului ei. T. Maiorescu observase că G. T. Kirileanu face parte dintre "acei care au mai mult pe dinlăuntru decât în afară". O modestie împinsă prea departe l-a împiedicat pe Kirileanu să-și dea întreaga măsură a posibilităților sale, să-și vadească mai deplin acel "adevărat temperament de polihistor", pe care i-l recunoștea Perpessicius. Restrângerii, ca volum, a scrisului său G. T. Kirileanu i-a dat mai multe explicații: că era "greoi la scris și mai cu samă la tipărit", că avea condei "neîncercat", că era "perimat", "rasuflat", "ratat, nereușit, neisprăvit, cum am fost eu în toate", că a fost "copleșit cu multe de toate". Este evident, pentru cine îi cunoaște activitatea, că se judeca prea aspru, fiindcă, în fapt, ceea ce a scris, atât cărțile (*Cartea țaranului român*, 1901, în colaborare cu C. Brudariu; *Descrierea moșiei regale Broșteni-jud. Suceava*, 1906, în colaborare cu A. Popovici), publicistica sa despre Ion Creangă, Mihai Eminescu, Constache Conachi, Ion Codru Drăgușanu, Veniamin Costachi și Iordache Golescu, cât și edițiile pe care le-a întocmit i-au adus un bun renume de istoric literar și de editor. *Descrierea moșiei regale Broșteni* i-a fost laudată de Titu Maiorescu și de Nicolae Iorga, acesta scriind, între altele că "dacă o vei lua în mână nu se poate să n-o citești până la sfârșit. Sunt acolo știri istorice, note despre gospodăria cea veche și cea nouă, elemente de limbă, de cultură, cu totul necunoscute. Limba e a scrisului lui Ion Creangă." Și-a câștigat un merit, unanim recunoscut, de mare editor al operei lui Ion Creangă, ediția sa, apărută în 1939 la Editura Fundațiilor Regale, fiind una de referință, adică o ediție critică, cu note, variante și glosar, alcătuită de unul care mai recuperase ceva din manuscrisele lui Creangă și cunoștea foarte bine limba acestuia. A mai dat, pe lângă această ediție, altele, vreo douăzeci, multe semnate împreună cu Ilarie Chendi. Condeie de seamă au recunoscut marile merite ale acestei ediții, care a fost, de alt-

fel, și este singura până acum integrală. Perpessicius spunea că ediția este un "monument editorial alcătuit cu gust ales și multă pricepere", iar Iorgu Iordan, care avea să publice el însuși, împreună cu Elisabeta Brâncuș, o ediție din opera lui Creangă, în două volume, în 1970, spunea că Kirileanu este "cel mai bun cunoscător al operei și vieții acestui mare artist al literaturii noastre". Kirileanu a alcătuit și două ediții din publicistica lui Mihai Eminescu: *Icoane vechi și icoane nouă* (Valenii de Munte, 1909; *Scrieri politice și literare*, 1906, aceasta din urmă semnată doar de Ion Scurtu, deși fusese alcătuită împreună cu Kirileanu).

DAR Kirileanu a rămas celebru și printr-o altă operă a sa, aceea de generos sprijinitor al unui mare număr de nume importante, din cele mai diferite domenii: literatură, etnografie, istorie, lingvistică, artă. În anii când a fost bibliotecar al Casei Regale, dar și mult după aceea, i s-au adresat mulți pentru ajutor, pentru informații științifice. Cel care n-a rămas nepăsător la cele mai diverse solicitări a contribuit la apariția unor reviste, a unor cărți. Datorită lui, revista *Șezătoarea* de la Fălticeni a putut să mai apară după primul război mondial, a putut să apară celebrul dicționar al lui H. Tikin. A bătut la numeroase uși ale unor personalități influente, a scris numeroase scrisori în vederea obținerii de subvenții pentru variate acte de cultură. Îl roagă pe T. Maiorescu să susțină apariția, la Academia Română, a colecției de cântece populare a lui Al. Vasiliu-Tătaruș, pe Virgil Madgearu ca să ajute muzeul Etnografic al Transilvaniei, înființat de Romulus Vuia, pe Mihail Sadoveanu, în 1947 președinte al Camerei, să vină în ajutorul lui Mihai Costăchescu, cel care a tipărit numeroase documente din vremea lui Ștefan cel Mare, a lui Bogdan-Voevod și a lui Ștefăniță Vodă. A avut o slăbiciune pentru etnografii din Basarabia sprijinind apariția, la Editura Fundațiilor Regale, a două cărți ale lui Gheorghe V. Madan. Acestuia, fire cam boemă, trimițându-i și bani din propriul său buzunar, când se afla la strâmtoare la Chișinău. A ajutat-o, de asemenea, pe Tatiana Gălușcă să facă cercetări etnografice. Semnificativ este că l-a ajutat și pe un

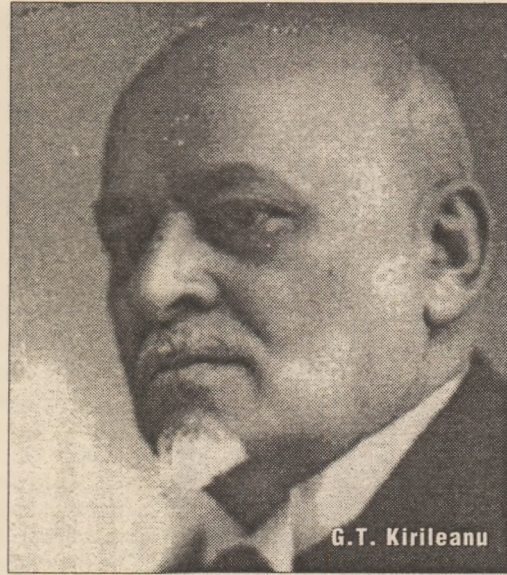
rapson popular al acesteia, despre care profesoara basarabeană îi scrisese că e sărac. L-a îndemnat pe preotul Dimitrie Balaur să scrie, pentru *Șezătoarea*, unde a și apărut, o prezentare etnografică a satului său, Rezeni-Lăpușna.

Omul era un erudit, avea o memorie de invidiat și cunoștințe vaste în literatură, etnografie, antroponomie, geografie, istorie, mentalități. D. I. Suchianu a putut constata cu surprindere că G. T. Kirileanu știa tot despre legislația veche românească. Mihai Băcescu se adresa celui care cunoștea bine bibliografia veche românească. Esențial este și faptul l-au semnalat toți cei care l-au cunoscut, că împărțasea cu generozitate tot ceea ce știa, singura lui răsplătă fiind aceea că-și dobândeau mulți prieteni. "Știință – scria profesorul Ion C. Chițimia – au avut mulți; ceea ce n-am avut însă, într-o asemenea măsură, la nimeni altul este dărnicia, plăcerea cu care și-a împărțat și distribuit știința și altora." Și să nu credem că i s-au adresat pentru informații științifice, pentru lămuriri, pentru împrumutarea de cărți și reviste, doar persoane de formație intelectuală modestă. S-au împărțit din enciclopedia vie care era Kirileanu, nume celebre: N. Iorga, S. Mehedinți, G. Vălsan, R. Vuia, V. Bogrea, Leca Morariu, Ion Scurtu, Jean Boutière, Petru Caraman, Victor Tufescu, Ion Conea, Gh. Ungureanu, Aureliu Sacerdoțeanu. Multora le-a stat la dispoziție vasta bibliotecă a cărturarului nemțean, alcătuită nu doar din cărți și reviste, ci și din nu puține manuscrise, unele cu adevărat rarissime. Virgil Cândea a constatat cu mirare cu câtă ușurință i-a încredințat spre studiere manuscrisul unei cronici, prima versiune a Letopisetului Țării Românești. Omul avea "sufletul cu adevărat nobil" (Damian P. Bogdan), îl caracterizau "demnitatea și bunul simț" (Gh. Bobulescu). Prin caracterul său a rămas, toată viața sa, cu adevărat un mare generos. S-a mai spus și despre alții că au fost generoși, însă Kirileanu merită cu adevărat această recunoaștere. Fiindcă dacă luăm, cumva la întâmplare, un alt personaj despre care s-a spus că a fost generos, ne referim la Bogdan-Pitești, care invita la conacul său scriitori și pictori, constatând îndată că la acesta generozitatea făcea parte egală cu egoismul, chiar cu cinismul (a

se vedea, în acest sens, foiletoanele sale din *Seara*).

Spuneam mai sus că G. T. Kirileanu trecea între motivele care l-au îndepărtat de masa de scris, și pe acela că a fost "copleșit de multe de toate". Dacă ne referim la anii pe care avea să-i mai trăiască după pensionare, la Piatra Neamț, cu adevărat i s-au întâmplat multe, ce-l îndreptățeau să se socotească un urgisit: i s-a retras, pentru o vreme, pensia, lui care nu avea alt mijloc de subzistență, i-au fost introduși chiriași în casă. Toate acestea sunt menționate în jurnal, care este o operă de mare probitate. Tot aici și-a notat, cu multă amărăciune, nemăratele acte de urgisire a culturii române, a reprezentanților ei de frunte, a memoriei lui Maiorescu, între alții, pentru care a avut un cult.

AM PENTRU opera lui Kirileanu și pentru autorul ei, pe care nu l-am cunoscut dar despre care mi-a vorbit Adrian Fochi și Petru Caraman, mi-au vorbit epistolele sale, o mare prețuire. Când, în 1968, am reeditat colecția maramureșeană a preotului Ion Bârlea, am subliniat aportul lui Kirileanu la apariția ei în 1924, și i-am dat fotografia. Am primit atunci de la marele etnograf Petru Caraman, și el un urgisit de regimul comunist, o scrisoare în care îmi scria între altele: "Ce idee minunată că l-ați inclus acestei ediții pe cel ce osterise pentru cea dintâi fără să fi apărut într-însa! Acest fecior de clăcaș de la Holda, din ținutul Neamțului, e unul dintre cărturarii moldoveni cei mai reprezentativi. De o rară distincție sufletească, el ilustra câteva din marile virtuți ale neamului nostru: în primul rând dragostea de țară și de tot ce-i românesc, până la jertfa de sine; apoi o dărnicie nespuse de largă și caldă, mai presus de cea a lui Mecena, tocmai fiindcă mijloacele lui materiale erau foarte limitate, în fine, ceea ce îi ședea atât de frumos, o modestie cum nu mi-a mai fost dat să văd vreodată, în așa grad, la nici un alt om – pe tot parcursul lungii mele vieți. De aceea, în sufletul meu, nu-i voi putea ierta niciodată pe cei care l-au terorizat – în numele democrației – pe blândul Kirileanu, personificarea însăși a bunătății umane, întunecându-i cu grele suferinți ultimii ani ai vieții și grăbindu-i sfârșitul." Au fost, aceste vi-

G. T. Kirileanu

brante rânduri, pentru mine un indemn de a face, ca editor, ceva pentru cunoașterea lui G. T. Kirileanu. Am îmbrățișat, cu mare atașament și am contribuit, ca redactor, la apariția masivei cărți *G. T. Kirileanu, Corespondență* (Editura Minerva, 1977, 700 pagini), ediție îngrijită de Mircea Handoca.

La cunoașterea operei și vieții lui Kirileanu au contribuit doi distinși cercetători nemțeni, Constantin Bostan, care a semnat, în 1970, împreună cu Valentin Ciucă, o carte de contribuții documentare, a editat opera cărturarului nemțean în două volume și a înfăptuit valoroasa carte *G. T. Kirileanu sau viața ca o carte* (1985), la care am fost invitat să colaborez și eu; și profesorul Constantin Prangati, autor al unui dicționar al personalităților nemțene și de mulți ani truditor pentru înfăptuirea ediției *Jurnalului* lui G. T. Kirileanu, pentru care a făcut cercetări, a studiat manuscrisul, nu prea pus la punct de autorul lui, în sensul că l-a scris pe tot felul de foi disperate.

Revenind la generozitatea lui Kirileanu, să amintesc ultimele ei manifestări; dăruirea vastei sale biblioteci (20.000 exemplare) orașului Piatra Neamț și a bogatului său fond de manuscrise Bibliotecii Academiei Române (era membru de onoare al Academiei din anul 1948).

Am toate motivele să aștept cu mare interes apariția acestui veritabil document, care îmbogățește literatura română de acest fel și adaugă operei lui Kirileanu un titlu semnificativ. Totodată, laud fapta culturală a Editurii Albatros, care-și va adăuga astfel încă un merit la acelea pe care le-a dobândit tipărend cărți similare, jurnalele și memoriile semnate de Ion Ioanid, Alice Voinescu, Petre Pandrea, Constantin Beldie, Victor Felea.

Iordan Datcu

prepeleac

de Constantin Ţoiu

Îndemnurile pentru vite

SA ÎNCHIDEM ochii și să ne gândim la toți scriitorii români de la Neculce până la cei mai tineri poeți și prozatori români talentați de astăzi în acest an. Să-i trecem în revistă: Eminescu... Arghezi... Caragiale... Sadoveanu... Rebreanu. Să ne închipuim că toți aceștia nu au fost. Nu au existat. Nu au scris în limba română. Au scris în boliviană, în guatemaleză, în limba urdu, în oricare alt grai sau idiom de pe pământ. Numai românește nu. Numai în limba în care ne certăm, ne urâm și ne iubim, eventual, până pe la 1994 de la Cristos.

Nu vreau să-l obosesc pe cititor cu prea multe presupuneri. Vreau doar să-și facă o socoteală simplă: cum am fi vorbit noi azi cu toții și cum vor vorbi copiii noștri și copiii copiilor lor dacă nu ar fi fost toți acei "mânuiitori ai condeiului", cum li se spune. Lăsăm la o parte norodul întreg cu toate ale lui, cu *îndemnurile sale* pentru vite: în loc de... *atât de fragedă te-asa-meni - Hăis!*... în loc de *A fost o dată ca niciodată - Cea!*...

Se putea trăi, bine înțeles, și fără povești, doar cu minimul, cu strictul necesar pentru trai. Cu numai cele de trebuință imediată. Ori cu cele sufletești, bocetele de îngropăciune, cântările de petrecere și de veselie, cu zicerile, cu proverbele, unele geniale, cu basmele, baladele vorbite, cronicile transmise din gură în gură...

Câteodată, pe unele posturi t.v., apare câte un crainic care, prin semne, le transmite în viteza surdo-muilor, rotind repede mâinile și mișcând la iuteală degetele, câte ceva. Atunci, mă cutremur... Atunci, ceva din lăuntrul meu se zguduie. Atunci, îmi dau seama de lucrul pe care, - obișnuit de atâtea vreme, - îl și uitasem, ori nu-l mai deslușeam cum se cuvine. Ahea atunci, copleșit de condiția tragică a acelor bieți handicapați ai văzuteilor și auzitelor, re-găseam, re-înțelegeam harul divin, comoara fără de preț, oferta dumnezeiască a substantivelor trebuitoare unei existențe raționale, a adjectivelor tâsnind din sufletele

noastre bântuite și colorând viața atât de felurit, nevoia însemnărilor, a scriiturilor cum vor fi fost ele făcute, pe stânci ori pe piei de animale...

Construcția... gramatica... sintaxa și ce mai trebuie spre a făuri, în timp, instrumentul sacru al limbii vorbite și scrise, mutându-ne din epocă în epocă pe toți ceva mai luminați și cu o pricepere a lumii și a fenomenelor ei sporită și mai nuanțată...

Dar de ce să mergem atât de departe cu exemplele și să nu ne gândim la frații noștri basarabeni despuiați încetul cu încetul de cuvintele lor firești, de felul de a numi lucrurile și de a le împărtăși altora, jefuiți lexical, se poate spune, vorbind acum o limbă pe care, dacă o auzi, te și apucă mila...

Dar vorbitorii noștri de la București... Deputații, senatorii, miniștrii și chiar câte un prim-ministru, uneori, cum se exprimă dâșii când nu cunosc bine limba, când nu o cultivă, când nu o citesc, și nu-i vorba numai de literatură. Ce greoi, ce încălciți sunt, ce bolboroseală pe dumnealor când vin să explice, să transmită ceva. Nu impozite pe cutare mărfuri sau acțiuni, câteodată exagerate, ci biruri grele ar trebui să se așeze pe atentatele la corectitudinea limbii, pe *prestațiile* agramate, jalnice, ale înșilor primitivi și votați de o țară întreagă.

Luni, 16 mai 1994 se va ține discret Adunarea scriitorimii noastre. Guvernului, luat cu altele, puțin îi pasă. În șaispe al lui Mai, însă, noi să luăm în dinți, de probă, să încercăm, apăsând dintele, pe câte un vers de Bacovia, de Ion Barbu, măcar... Aur?... Este aur? Este aur?

Aceasta ar fi averea națională adevărată, greu de dat faliment cu ea. Căci, financiar, Uniunea a chelit, dragăstos jumulită, se va spune mai târziu de cine. Cum să-și mai facă ea, Cheala, un "Permanent" pentru Posteritate, care să ție, cât de cât?...

Cuvintele ivite din îndemnuri pentru vite... Hm. Ce rămâne acum, ce se bucură de preț, ce ne împuie urechile azi, peste tot, sunt răcnetele, sunt zbierele adresate făpturilor bune doar să tragă la plug. ■

NTR-O viitoare enciclopedie a limbilor imaginare produse de literatura română va trebui inclusă, desigur, și *limba zmeilor*: despre care basmele au omis să vorbească - conștiința lingvistică a textelor folclorice fiind destul de redusă - dar pe care o aduce la lumină Mircea Cărtărescu, în recenta sa *Enciclopedie a zmeilor* (Humanitas, 2002). Trebuie precizat de la început că limba zmeiască e doar un produs secundar al acestei cărți, în care inventivitatea operează la prea multe nivele pentru a-și îngădui să insiste mai mult asupra unuiu anume. De altfel, risipa de fan-tezie este o soluție câștigătoare, care elimină riscul de artificialitate al oricărei dezvoltări sistematice a unui mecanism anume; nici o regulă nu e respectată prea mult, strategiile creativității sînt mereu altele, variate și alternate. Mai întîi merită pomenit limbajul *despre* zmei, construit pe baza contrastului stilistic, a transunerii stilului basmelor (popular, tradițional, fabulos) în cel al tratatului științific. În descrierea anatomică, procedeul compunerii ("organul prîntesoreceptor", "organul voinicoreceptor", "simțul cristalomandibular") asociază cele două limbaje și cele două lumi într-o sinteză comică. În inventarierea speciilor, științific este mai ales procedeul: limbajul își amestecă modelele, fiind în parte cel al științelor naturii ("zmeul comun", "zmeul cu colți", "zmeul sur de vîgăună", "zmeul asiatic"; cu o anume ambiguitate a modelelor în "zmeul mioritic"), dar și preluînd și remotivînd sintagme tipice basmelor. Jocul de cuvinte transformă valoarea lor inițială (identitate mitologică, superlativ, injurie) într-una taxonomică: "muma zmeilor", "zmeul zmeilor", "cîinele de zmeu" ("S-a crezut multă vreme că faimosul «Am dat de tine, *cîine de zmeu*» răcnit de voinici era doar o expresie injurioasă"; "Cîinii de zmeu cresc porci de cîini"). *Muma zmeilor* devine un compus masculin ("bătrînică nu era bătrînică, ci o muma a zmeilor, sau mai bine zis *un muma a zmeilor* în căutare de cosînzene"). Jocul de cuvinte exploatează omonimia parțială, producînd specia "zmeul zmeilor", ca și substituția antonimică, din care rezultă "animicștiutorul". Conotațiile foneticii populare sînt de ajuns pentru a crea o nouă categorie: "zmăul" este, desigur, "un troglodit, în toate sensurile cuvîntului". Transpunerea codurilor e sursa constantă a umorului filologic ("o specie nouă de mamifer inteligent, numită provizoriu «Om-ul-de-flori-cu-barba-de-

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Limba zmeilor

mătase»"), poate și pentru că implică o replasare și o insolitare a unei experiențe de ascultare și/sau lectură foarte profund înrădăcinată în cititor. Intertextualitatea e bineînțeles strategia principală a textului (mai exact, a straturilor sale destinate cititorului matur), cu riscurile dar și cu avantajele specifice raportării la o sursă difuză - "lumea basmelor" (dar acesteia i se adaugă oricum multe altele, literare - în trecere într-o poiană, e întîlnit "un balaur pe nume Yokan" - sau neliterare: un fragment trimite, de pildă, la textele de *rap* românesec, despre "zmeo-aice de zmeoaice").

Onomastica zmeilor e cît se poate de internațională, evocînd limbi diferite și chiar nesuggerînd vreo limbă anume; singurele tendințe mai consecvente sînt diversitatea și aspectul exotic al grafiei: *Zumm, Zurbalan, Klammm, Chung, Bombas, Vasiliiska, Lobo, Fofu, Umbello, Ding-Ding, Cornichonn* etc. Tensiunea dintre cunoscut și necunoscut, familiar și depărtat se menține prin grafie - *Klonkan* e un zmeu mioritic din Munții Apuseni - sau prin schimbările de nume: zmeul *Astor*, trăind printre oameni, va fi numit *Gheorghita*. Un joc onomastic (în care cititorul se poate amuza încercînd să desopere sursele) este schițat în evocarea parțială a celor peste 800 de cosînzene iubite de *dof-torul Chung* ("Of, Aachena, Abababarosa, Abogalibza, Absaloma, Aburita [...], Zuveica, Zuza, Zygomatice, Zizzzania").

Limba zmeilor apare în articolele de enciclopedie în numeroase citări documentare, e introdusă spontan și fragmentar în cuprinsul poveștilor și mai ales e tratată într-un mic capitol special. În orice caz - în logica postmodernă - nu i se încheagă nici un fel de imagine unitară; se acumulează doar informații disparate cît mai diferite: de la cuvinte tehnice citabile și imprumutabile (cîntecele epice sînt numite *Visse, Zurbe, Hranka-hrankas*; armele sînt *Moaca, Leuca, Fița, Matrakul* - dar și *Buzduganul*), la secvențe total insolite, impronunțabile, care o îndepărtează total (în formă, nu și în conținut!) de limbile omenesti - *Zvghrxtsutdlmrrrr!* ("expresie intraductibilă făcînd aluzie la posibilitatea ca voini-

cul să se întoarcă în locul de unde a ieșit") și, un pas mai departe, la procedeele tipice benzilor desenate sau jocurilor pe tastatură, amestecînd semne grafice aleatorii (în numele divinității supreme zmeiești). Al-teori, termenii folosiți nu au o identitate formală: aparțin altei limbi doar prin convertirea surprinzătoare a sensului: *prăpădiții* (= oamenii), sau *puah* (= poezii) sugerează o schimbare de perspectivă, dar se bazează și pe o convertire a elementului expresiv-afectiv în termen denotativ ("prăpădiți de suprafață"). Capitolul despre limbă nu face decît să încurce și mai mult lucrurile: aflăm din el că zmeii au dificultăți de exprimare ("cu cît o idee e mai abstractă, cu atît cuvintele care-o exprimă sînt mai greu de pronunțat"), care duc la preferința pentru limbajul corpului, și că există două mari grupuri lingvistice: limbi insinuante și limbi aglutinante. Primele, perfecte pentru analiza pragmatică, își au suportul anatomic în limba despicată, cu două vîrfuri, a zmeilor. În orice caz, descrierea aparatului vocal zmeiesc conduce la o concluzie sceptică, prin care tema noastră riscă o totală negare: "În aceste condiții, nimeni nu trebuie să se aștepte la cine știe ce limbaj".

Oricum, în textele narative din *Enciclopedie* funcționează mai ales convenția literară conform căreia specii sau nații diferite pot comunica fără traducător. Cel mai frumos e că zmeii (în traducere presupusă) ajung astfel să vorbească în cele mai diverse registre și intertextualități ale oraltății - caragialiene și bucureștene, rustice sau evazive: "E puțin, stimabile" (Chung); "Aia e dentiști din tată-n fiu" (o babă uitată de moarte); "No, badiie, care-i tarăsenia?" (Keke, un păianjen bătrîn); "A, eu... nimic... și eu, pe-aici... ca tot omu'... adică..." (Zumm). ■

BERLINEZĂ născută în Elveția trimite scrisori din Noua Zeelandă, special pentru *România literară*... Pare un scenariu suprarealist, dar este un episod firesc al lumii în care trăim: oamenii sînt mobili și acoperă cu rapiditate harta lumii, vesticii sînt dornici de comunicare cu esticii, mass-media se amestecă în viața fiecăruia dintre noi.

Doamna Katharina Biegger s-a născut la Zürich și a studiat germanistică, pedagogie și etnografie la Zürich și Marburg. Unul dintre subiectele care au preocupat-o a fost Paracelsus. De altfel l-a și editat într-o ediție impresionantă, (Residenz Verlag Salzburg und Wien, 1993), pe care a îngrijit-o și prefăcut-o. Pe urmele lui Paracelsus, care, se pare, ar fi ajuns și prin părțile noastre de lume, Katharina Biegger, stabilită între timp la Berlin, a vizitat România. Se poate spune fără exagerare că este una dintre cele mai bune cunoscătoare străine ale "bunelor și relelor" românești și rămii întotdeauna uimit, cînd vorbești cu ea, cît de la zi este cu evenimentele mari și mici din toată lumea. Curiozitatea ei "etnografică" se dovedește, de asemenea, nestăvilită. A învățat românește cu o rapiditate uimitoare (franceza și italiana, pe care le știe la perfecție, au ajutat-o, fără îndoială) și poate fi văzută măcar o dată pe an, străbătînd pe jos străzile Bucureștiului, cu un mic rucsac în spate, ca o studentă. Din cînd în cînd, citește *România literară*. Se ocupă, între altele, de comunicarea dintre două institute înrudite, New Europe College din București și Wissenschaftskolleg din Berlin.

Cu regretul că spațiul nu ne permite publicarea integrală am alcătuit un colaj pentru cititorii noștri din incitantele scrisori-reportaj despre Noua Zeelandă, pagini firești și nu lipsite de un zîmbet subtil. Textele au fost scrise special pentru *România literară*. Dacă cineva se întreba cum poți fi neo-zeelandez, găsește aici răspunsul. Și poate va fi surprins să constate că, din cînd în cînd, Noua Zeelandă nu e atît de departe de România pe cît o arată harta.

15 ianuarie 2003. Liliaci și studenți

Acum vreo săptămînă am sosit, după un zbor de două zile, aici: în Dunedin, oraș universitar care e situat în sudul extrem al Noii Zeelande și destul de aproape de capătul lumii. Ceva mai "la vale" se face totul mai săracios, mai pustiu, mai neprimitor, în timp ce Dunedin a fost totuși, odată, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cel mai înfloritor și mai important oraș al țării. Dar, în fond, ce înseamnă asta? Noua Zeelandă a fost percepută de civilizația vestică numai la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Corăbiile coloniștilor scoțieni care au întemeiat Dunedinul (este vechiul nume galic al orașului Edinburgh) au acostat la țărmul insulei în 1848. O cultură foarte tînără, așadar, din perspectiva albilor, a europenilor. Dar și dacă vrem să fim corecți politic constatarea rămîne adevărată: doar cu cîteva secole înainte, în jur de anul 1000 d. Ch., polinezieni îndrăzneți au ajuns, în canoale lor mari, la insula nordică precum și la cea sudică și le-au luat în stăpînire. Înainte nu existau în Noua Zeelandă nici oameni și nici alte mamifere (cu excepția a două specii de liliaci!). Descoperitorii europeni s-au învoit mai mult sau mai puțin pașnic cu această populație maori deja stabilită în cele două insule. Întîi au prădat bogățiile naturale ale insulelor: au fost măcelărite focile și balenele, s-au tăiat pădurile, iar aurul a fost exploatat. Mai tîrziu se impune o economie mai durabilă. Coloniștii își fac ferme și oilor importate de

pe vechiul continent le merge aici minunat...

În 1869 (adică la numai 21 de ani după întemeierea orașului) a fost fondată și Universitatea din Dunedin. Ca multe alte lucruri de aici, este o copie a universităților din țara de origine, Anglia. Mai mult de 10 % din cei 120.000 de locuitori ai Dunedinului sînt studenți, ceea ce se simte în atmosfera orașului. Ce de aici se laudă nu numai cu prima universitate din Noua Zeelandă, dar și cu cel mai vechi ziar (*The Otago Daily Times* – Otago, cuvînt de origine maori, este numele celei mai sudice provincii) și cu cea mai veche grădină botanică. Este un oraș al învățării și deci al culturii, calitate de care dunedinienii sînt și azi extrem de mîndri...

Influența britanică, pentru Dunedin mai ales scoțiană, este încă extrem de vizibilă. Dar mai ales audibilă! De multe ori am avut dificultăți să înțeleg ce spun vînzătoarele sau chelnerițele, cu engleza mea de școală americană. Dar așa-mi trebuie. Dacă voiam să aud numai "papagalul" berlinez n-aveam decît să rămîn acasă.

24 ianuarie 2003. Tom Cruise, Gwyneth Paltrow și... cu mine

Anul trecut Noua Zeelandă a fost una dintre țintele cele mai populare ale turismului internațional. Pentru globtrotterii iubitori de natură și dornici de aventură cele două insule erau mai demult în capul listei. După 11 septembrie 2001, frica de atacuri teroriste a mai motivat o serie de clienți. Americanii

formează acum cea mai mare parte a turiștilor. Și, nu în ultimul rînd, la boom-ul pentru Noua Zeelandă contribuie cinematograful. Cu ocazia ecranizării monumentalei povești a lui J.R.Tolkien, *Stăpînul inelelor* natura spectaculoasă a țării se desfășoară în fața a milioane de spectatori (ultima parte, *The Return of the King* ajunge anul acesta în cinematografele din întreaga lume). Regizorul Peter Jackson – el însuși o "pasăre kivi" – a devenit, datorită deciziei sale de a turna filmul în Noua Zeelandă erou național cu decorație (din nefericire, Ordinul de Cavaler a fost desființat acum cîțiva ani, așa că a trebuit să se mulțumească cu o distincție obișnuită). Turnarea filmului a durat 16 luni, mii de indigeni și-au găsit cu această ocazie deopotrivă de lucru și distracție: mai precis pentru marile scene de luptă au fost întrebuințați 15.000 de figuranți. Drept urmare, multe firme de turism au inclus în traseele lor locurile unde au fost turnate scenele din Middle-Earth. Încă nu s-a ajuns, cu acest cult al inelelor din secolul XXI, printre înverzitele dealuri ale Noii Zeelande, la nivelul procesiunilor organizate mai demult de discipolii lui Wagner, la Bayreuth...

Efectul economic global al ecranizării *Inelelor* în Noua Zeelandă nu trebuie subestimat. Printre altele țara a devenit un loc de atracție pentru producătorii de filme și iată că a și început turnarea unei alte megaproducții hollywoodiene. În insula nordică, la poalele vulcanului Taranaki, se filmează *Ultimul samurai*. Povestea ne duce înapoi în Japonia secolului al XIX-lea, dar Japonia însăși a fost prea scumpă pentru toate filmările. Așa că, tot ce s-a putut transfera se filmează în Noua Zeelandă, iar frumosul Taranaki joacă rolul lui Fujiyama. Tom Cruise deține rolul principal, un soldat american, veteran al războiului civil, iar pentru diversele batalii vor sosi special cîteva sute de japonezi. (Cota asiatică a imigranților este totuși prea mică pentru a alcătui o armată japoneză convingătoare). Felul cum își petrece Tom Cruise cele trei luni destinate turnării filmului reprezintă o mană cerească pentru gazetele locale: acum se așteaptă cu nerăbdare ca Penelope Cruz să treacă cu copiii pe la fostul ei soț.

Dar acum trebuie neapărat să vă împărtășesc propriile mele întâmplări cu staruri în zona de maxim interes din Noua Zeelandă. Căci eu am văzut-o pe Gwyneth Paltrow! Citisem deja cu toată atenția anunțul din *Otago Daily Times* că Paltrow sosise la Dunedin pentru a face un film despre relațiile dintre Silvia Plath și Ted Hughes. Și iată că într-una din zilele următoare, cînd traversam campusul universitar am dat peste o zonă închisă publicului, o mulțime de mașini, tineri aferați care se precipitau să îndeplinească misiuni

Pe adresa *României literare*

Scrisori de la marginea lumii de Katharina Biegger

de nepătruns pentru profani și cîteva gura-cască. Oamenii ordinii cu banderole pe braț îmi confirmă că este vorba de turnarea noului film cu Miss Paltrow; s-a început tocmai cu turnarea în vechile clădiri ale colegiului. În sinea mea dădeam aprobator din cap: era nevoie, într-adevăr de cîteva corecturi ici-colo pentru a reprezenta aici atmosfera pașnică și întrucîtva adormită a unui oraș universitar englezesc în anii '50. După-amiază m-am mai strecurat eu în jurul cartierului general al echipei de filmare, dar n-am mai putut zări nimic altceva decît niște umbre în mașinile în care erau cabinele unde se schimbau actorii. Norocul și Gwyneth în persoană mi-au zîmbit însă a doua zi, în timp ce-mi făceam cumpărăturile în centrul orașului. La Catedrala Sf. Paul dau iar peste o zonă interzisă și sus, pe trepte, inconfundabilă: Gwyneth Paltrow cu ondureuri blonde și fustă pînă la genunchi în stilul anilor '50! Se încercau iar și iar diverse secvențe. Nu părea din cale afară de palpitant. În pauze starului i se puneau pe umeri un pardesiu – briza mării îi ciufulea bucele și o făcea să se înfioare ușor – i s-a oferit apă și i s-a împropătat machiajul. Între timp privirea lui Gwyneth a dat peste noi, grupul de admiratori (în majoritate femei, nu-i ciudat?) care ne adunasem jos la grilaj și minunea s-a întîmplat: ea ne-a zîmbit, nouă și numai nouă, și ne-a făcut cu mîna, cu un gest extrem de caracteristic, cu mici mișcări ușor sîngace și timide...

În librării, de cînd s-a anunțat

filmul cu Gwyneth, s-au epuizat toate cărțile Sylviei Plath.

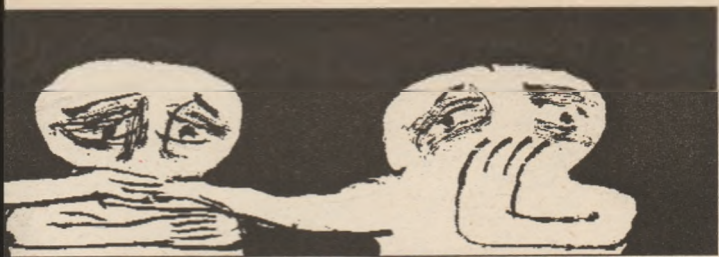
28 ianuarie 2003. Statuile bătaie de cap

25 ianuarie este în calendarul Dunedin o dată marcată în roșu. Este ziua de naștere a poetului Robert Burns, care se sărbătorește anual cu o ceremonie oficială. La prînz s-a tras o salvă din fața primăriei, a cîntat o orchestră de cimpoi, iar la bătăie de cap statuile lui Burns s-au ținut cursuri. Eu una m-am pregătit pentru acest eveniment și am aflat că va fi o lucruri interesante despre statuile

Robert Burns s-a născut în 1759 dintr-o familie scoțiană de țărani. Deși a avut o copilărie plină de lipsuri, acest tînăr plin de viață a trăit o viață plină de pasiune și a lăsat în urmă o moștenire literară impresionantă. În dialect scoțian, proslăvea nenumăratele iubiri, băutura și muzica, își căina nefericirile amoroase, scria despre fanteziile unei dimineți de vară și despre păduchele de pe gulerul blănă al unei cucoane. Versurile satirice despre ierarhiile rigide ale bisericii și societății i-au adus simpatia celor de-o seamă cu el și cîteva flicte cu notabilitățile. Deși unele dintre poeziile lui circulau deja în manuscris, Burns a reușit să tipărească pe cont propriu, în 1786, o primă culegere de versuri. În acest fel a ajuns și lumea bucurii din Edinburgh să deschidă ochii la "poetul-plugar". Intelectualii scoțieni din timpul Iluminismului

lita

ură

...rea în fata Universității Dunedin

entuziasmați, ei găseau un nplu pentru mitul specific al genului natural, care era să scrie poeme fără a fi t, numai din puritatea inimii. rul a fost invitat și admirat saloanele din oraș. El a știut prezinte exact așa cum se ta lumea să fie, adică în chip aiiv poet popular. În felul acest- sigurat sprijinul protipen- luat parte cu mult zel la gerea folclorului țării. A înglo- texte tradiționale și fragmen- și le-a remodelat în cîntecele în minunate versuri proprii. r și azi sînt celebre în toată ea *My love is like a red, red* și *Auld lang syne*. Cultul pen- Burns a durat de-a lungul în- ului secol al XIX-lea, iar bbie", care a murit tînăr, a s o figură populară printre leni, oriunde i-ar fi aruncat ta, dar mai ales prin birturi. Astfel se creează și legătura cu edinul. După cum am spus înainte, orașul este ctitoria grantților scoțieni de la 1848 și stă grupă a fost condusă chiar un nepot al poetului, preotul mas Burns. Acest mai tînăr ns pare să fi fost plămădit din otul alt aluat decît unchiul său. adeptul unei morale și disci- vere. Scopul său a fost să zeze o așezare calvinistă mo- ceea ce nu i-a reușit chiar întru l. După moartea lui, cînd co- itatea a ajuns la o oarecare stare, cîțiva coloniști s-au gîn- a-l onoreze pe poetul din ve- patrie cu o statuie. Dar pres- rienii puritani s-au opus totuși

să i se ridice un monument bețiva- nului și craiului incorigibil. Pînă la urmă s-au strîns totuși prin colectă publică banii necesari, s-a coman- dat din Edinburgh o uriașă sculp- tură din metal care a fost adusă aici într-o corabie. Acum "bardul Ca- ledoniei" tronează asupra pieții centrale din Dunedin într-o poză tipic poetică. Doar pana de scris i-a fost – farsă studentească? – furată.

3 februarie 2003. Citirea gazetei, dolarii-kivi și oamenii desculți

La 8 dimineața sînt așezată în Green Acorn, un local cochet cu specific alternativ-biologic, beau o ceașcă de cafea cu lapte și citesc *Otago Daily Times*. Mi-am propus studierea minuțioasă și zilnică a acestui ziar serios și extrem de citit aici. Vreau să aflu ce se întîmplă pe-aici, ce-i tulbură pe acești oa- meni, ce perspectivă adoptă și toc- mai de aceea citesc tot: de la mo- toul clasic *Optima durant* și edito- riale pînă la anunțurile publicitare și reclamele diverselor firme. După patru săptămîni am văzut pentru prima dată o poză a cancelarului Schröder și numai cu această oca- zie mi-am dat seama cît de des apare fotografia lui în ziarele nemțești. Imaginea lui George W. Bush apare, în schimb, destul de des aici, căci războiul ce amenință Irakul este singura temă care îi mișcă pe oameni, neozeelezi adoptînd o atitudine antiamericană în această privință. În rest "lumea mare" apare aproape numai pe ul- timele pagini ale părții întîi și con- stă aproape numai din vecinătăți:

incendiile din Australia, ciclonul de deasupra Tongai și țara strămo- șilor, Anglia. Mai ales familia re- gală e urmărită cu toată atenția; în definitiv Elisabeta a II-a este și "Queen af New Zealand".

Majoritatea articolelor se refe- ră însă la probleme naționale și mai ales regionale. Consilierii mu- nicipali se sfătuiesc cum să fie mai bine curățate apele reziduale. În A. s-au furat 1000 de dolari cash din- tr-o casă care nu era încălcată. Poli- ția avertizează populația să încuie ușile casei. Elevii din B și-au reluat cursurile după lunga vacanță de vară într-o școală proaspăt reno- vată. Poza respectivă arată un grup de elevi și profesori radioși. La marea licitație a oilor din C, cele mai mici oi au atins prețul mediu de 15 dolari (2 dolari-kivi=1 Euro). Un țap medaliat (iar poză) și-a schimbat stăpînul pentru prețul record de 22.000 de dolari...

Partea cea mai voluminoasă a ziarului e consacrată sportului. Sportul ocupă în Noua Zeelandă un loc de cinste. Cît despre lumea mare, aici e de găsit, în știrile des- pre tenisul mondial sau fotbalul din Champions League. E socotit de la sine înțeles și ține de mîndria națională faptul că, așa mică cum e, o țară cu o populație de-abia 4 milioane de locuitori, are un cu- vînt important de spus în sport, la scară mondială. Cele mai populare sporturi sînt rugby, cricket, iach- ting, toate aceste sporturi pe care nu le înțeleg defel și pe care nu le voi înțelege niciodată, așa cum mă asigură, cu generozitate, specialiștii.

Inclinația către sport dă și nota specifică vestimentației neozee- landeze. Hainele de fiecare zi ser- vesc la fel de bine la excursiile prin pădure, la jocul de golf sau la alunecatul pe role. O femeie cu to- curi înalte e o imagine cu totul neobișnuită pe-aici. În schimb

mersul desculț e foarte banal (văd mult mai des oameni fără încăl- țăminte decît înși cu telefoane mo- bile). O mulțime, și nu numai sportivii, poartă cămașile celor de la *All Black*, echipa națională de rugby. Tricourile în culorile națio- nale, cu stema caracteristică sînt, desigur, din cale afară de atrăgă- toare: pe fond intens negru o frun- ză de ferigă arcuită, argintie. Feri- gile din pădurile subtropicale loca- le, care pot atinge înălțimea arbo- rilor sînt semne distinctive pentru Noua Zeelandă, la fel cum e și mi- cuța mascotă kivi, pasăre amenin- țată cu dispariția, cu ciocul lung, de mărimea unui pui de găină. În ambele embleme e vizibilă o trăsă- tură care, pentru neozeelezi face casă bună cu sportul: firescul, naturalețea.

7 februarie 2003. Un tratat cu înfloritură și un s buclucas

Ieri a fost sărbătoare națională: Waitangi Day. Waitangi este nu- mele localității unde s-a semnat în 1840 un Tratat între reprezentanții coroanei engleze și cîteva duzini de căpetenii maori, un fel de act de întemeiere a Noii Zeelande. [...] Hîrtia care s-a semnat la 6 febra- rie este și azi contestată. Textul Tratatului a fost conceput în mare grabă și în și mai mare viteză tra- dus în limba maori. Cum această limbă nu avea deloc tradiție în lim- bajul scris, anumiți termeni juri- dici ("suveranitate", "supus", "pro- prietate" etc.) n-au putut fi redați decît prin perifraze înflorate și ambigue. Prin contract conducă- torii maori împreună cu întreaga lor avere se pun sub suzeranitatea Reginei Victoria, care le promite în schimb să le asigure protecția și dreptul de folosință asupra țării lor. Probabil că ei și-au închipuit că, de-aici înainte, "umbra" țării apar- ține reginei, în schimb "substanța"

le rămîne lor...

O cotitură semnificativă în evaluarea socială a "maoritismu- lui" a avut loc abia la jumătatea secolului al XX-lea. De atunci s-a stabilit și s-a scos la lumină tot ce are legătură cu vechii locuitori, ca moștenire prețioasă și de neîn- locuit și, în consecință, s-a acordat protecție specială și drepturi tradi- ționale etnicilor maori. Se obișnu- iește ca limba lor să fie recunos- cută ca limbă oficială. La reven- dicările minorității s-au stabilit re- glementări de discriminare poziti- vă, de exemplu cîteva locuri în Parlament sînt rezervate pentru maori. În 1975 s-a format o co- misie, care mai funcționează și azi, ce examinează problemele legate de proprietatea asupra pămîntului încă de la Tratatul din 1840 și drepturile de despăgubire.

Pînă și în detaliile lingvistice apar întrebări delicate despre do- minanță și supunere. Sînt dispute dacă e legitim ca pluralul cuvîntu- lui *maori* să se formeze cu obișnu- tul s, ca în engleză. Înainte se vor- bea deschis, fără scrupule despre *maoris*, azi însă s-a impus varianta fără terminația s, pentru a nu supu- ne prin forța gramaticii cuceritori- lor, limba băștinașilor... După recensămînte oficiale populația ar fi formată din 15 % maori și 7% (cu tendința de a crește) imigranți din zona Pacificului și din Asia. Restul populației e formată din "caucazieni". Cum va arăta socie- tatea viitoare și ce elemente țin de identitatea națională sînt întrebări care preocupă vizibil populația și conduc din cînd în cînd la ieșiri abrupte.

Dar oare este în altă parte alt- fel? ...

Traducere din limba germană și prezentare de Ioana Pârvolescu

Peisaj cu oi

Proză de Gheorghe Crăciun

NOX

Cameliei, în Germania, nici lui Doru Mareș, fostul ei șef de la U.T.C. care ajunsese un personaj important în structurile superioare ale partidului, nici doctorului Horațiu Malinaș, celebrul chirurg, pe care îl văzuse de câteva ori la televizor dînd interviuri despre marile progrese ale medicinei românești. Îl văzuse și de fiecare dată fugise în camera ei, să plîngă neștiută de nimeni, cu fața ascunsă în pumni.

Seara, cînd Hristu Darvari se elibera de toate obligațiile zilei, se așezau împreună în fața televizorului fixat de obicei pe posturi bulgărești sau sirbești unde găseai pe alese tot soiul de filme străine. Titrajele și dialogurile actorilor o enervau. Nu putea să le urmărească. Rarori se lăsa prinsă de vreun film. Mai mult căsca, picotea, se închidea într-o muțenie de convalescentă. Darvari adormea cu bărbia în piept, ea îl privea liniștită și își trecea prin fața ochilor, pe rînd, în lumina fosforescentă a ecranului, unghiile abia lăcuite. Apucase obiceiul de a-și răsuci absentă pe deget o suviță de păr. Timp în care își plimba la întîmplare ochii pe pereți fără să-și dea prea bine seama ce face.

În adîncul sufletului ei, Leontina aștepta să se întîmple ceva. Darvari ar fi trebuit să-i ofere mult mai mult, nici ea nu știa ce. Fusesse smulsă din locul ei (care loc?) într-o călătorie neașteptată și încă nu știa care-i va fi soarta, spre ce nou țărîm o va duce vîntul. În fiecare dimineață cînd se trezea, nădăjduia că poate a sosit și ziua aceea, a atîngerii țărîmului.

Asculta cel mai mic zgomot, o auzea pe Sofica trebăluind în bucătărie, cîinii lătrau prin curțile vecinilor, uneori de pe stradă pătrundea pînă în camera ei vocea vreunui țigan care cumpara haine vechi, și în cele din urmă, spre începutul după-amiezei, așteptarea ei se topea într-o enervantă furnicătură a timpului. Spre seară devenea din ce în ce mai tristă, dorea să vină cît mai repede ziua de mîine. Săptămînile, lunile treceau pe nevăgăte de seamă. Și chinul ei ca să găsească mereu cîte ceva pentru a-și face așteptarea mai ușoară. A încercat să-și omoare timpul tricotînd și după două-trei zile a aruncat lucrul cît colo. Nici cusăturile pe gherghel n-o atrăgeau. Încea să-și ghicească singură în cafea sau își dădea în cărți de zeci de ori

la rînd, pînă cînd o apuca durerea de cap.

Nu credea o iotă din semnele care i se arătau acolo. Înnebunea de plictiseală și-i reveneau tot mai des în memorie scene legate de tumeul în Austria al echipei de baschet din care făcuse parte în studenție. Nu-l uitase pe Klaus. Poate că de acolo începuse tot răul, de la faptul că ea nu avusese curajul să fugă cu Klaus. O încurcase și antrenorul echipei franceze... Cum îl chema? Favel... Așa, domnul Favel... Da, trebuia să fugă atunci! Poate că de acolo începuse totul, de la restaurantul cochet din centru orașului Krems, cu bărbați și femei elegante, scldați într-o lumină albastră, de film, și îmbătați de sunetele unei muzici tainice și abia auzite, prin care ea simțise cu adevărat că mai există și o altă lume...

briciului în acel du-te-vino al mîinii care ei îi amintea de fiecare dată ungerea pîinii cu unt. Vara, tatăl ei se bărbiera în verandă. Ei îi plăcea să doarmă cu fereastra deschisă, fără perdelele trase. Cînd deschidea ochii, lumina de afară parea că izvorăște din pămînt și curge în sus, spre geamurile mari, împreună cu cîripitul nebun al vrăbiilor. Primea lumina asta în ochi ca pe o apă rece, plăcută, proaspătă și rămînea multă vreme așa, ascunsă sub cearceaf, înfășurată ca o nimfă de fluturi în cîntecul păsărilor.

Uneori, duminica, îl vedea prin fereastră pe tata și atunci ea strîngea bine pleoapele și-și po-trivea respirația să pară că doarme în continuare. Învățase să privească printre gene, tatăl ei avea mișcările greoaie ale omului abia trezit din somn, se apropia de masa cu ghivece de flori și-și pregătea tacticos castronul de aluminiu, pămătuful, cilindrul de săpun învelit în ambalajul lui de staniol, oglinda și o bucată de ziar pentru ștersul briciului de clăbuc. Tușea ușor, îi auzea respirația grea, de om gras, îi vedea mîinile cu degete scurte, umflate de muncă, cu unghiile groase, neîngrijite, tăiate în carne. Punea instrumentele de bărbierit pe masă, deschidea briciul și începea să ascute.

Cureaua din bucătărie își

IAȚA ei în casa doctorului Darvari se înșuruba liniștită în materia buretoasă a zilelor. Terminase cu mizeria și chinul navetei zilnice, scăpase de îmbîcseala și acra monotonie a ședințelor săptămînale de consiliu profesoral. Nu mai avea parte nici de țipete și muștruluieli că iar întîrziase la ore, nici de avansuri brutale venite de la tot soiul de indivizi, la școală sau pe trenul de navetă. Își părăsise postul de profesoară suplinitoare. Și încerca să-i uite și pe Dan Iacomir cu umbra lui filozofie de bodegă, și pe nenorocitul de Corci, alături de care ajunsese pentru prima dată în viață să simtă ce înseamnă cu adevărat decăderea.

În sufletul ei se instalase vidul. Nu mai era în stare de nimic, vegeta. Suferea de o boală pe care nu și-o putea explica. Pentru că nu era o boală care să-i roada carnea și nici măcar o maladie abstractă a sensibilității ei prea obosite de insatisfacții, cu explozii nevrotice și dorințe prostești de autoanulare, cum se întîmplă la naturile dezzechilibrate. Era ceva ca o rîie interioară care-i înnebunea de mîncărime organele amorțite. Acum locuia în București, undeva nu departe de centrul orașului, și avea casa ei, însă schimbarea asta nu-i adusese fericirea visată.

Doctorul o primise cu încîntare. Se îngrijise încă din primele zile ale menajului lor să-i pună la dispoziție o fată bună la

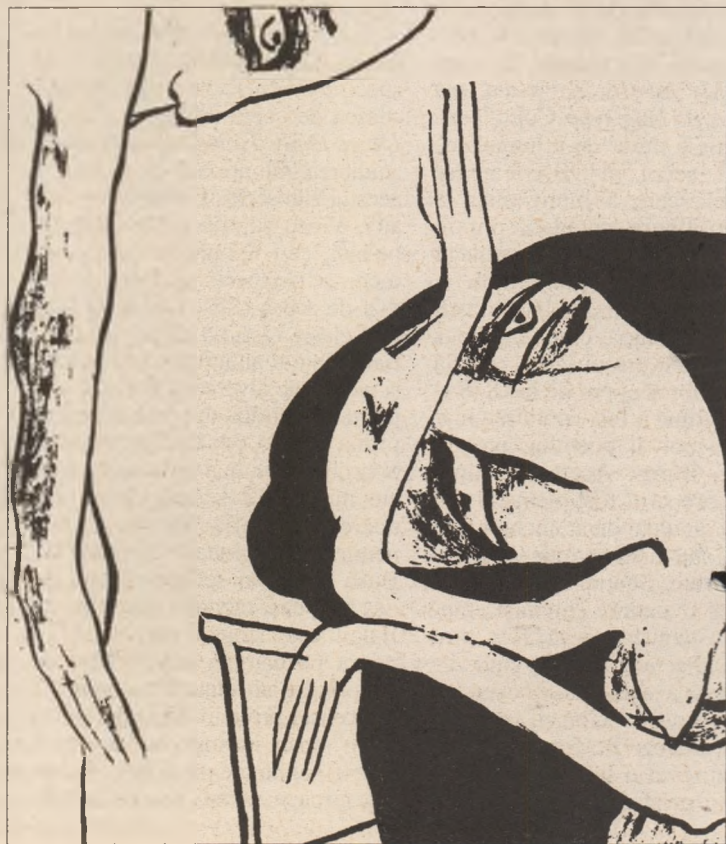
toate, pe Sofica, o nepoată de-a lui din Brăila. Nu se putea deci plînge din partea treburilor casei. Și deși ar fi vrut să iasă pe străzi și să umble prin magazine, zăcea în casă, uneori toată ziua în pat, înconjurată de cărți și reviste, alteori îngropată într-un fotoliu enorm, foarte comod, cu o ceașcă rece de cafea pe măsuta din lemn de cireș pe care își așeza tacticoasă pachetul cu țigări și bricheta, uneori și cîte o pungă de bomboane cu arahide.

Nu rămînea niciodată în cămașa de noapte. Purta un capot foarte larg, deschis la culoare, care lăsa să se vadă, între revelele late, partea de sus a sutienului ei negru cu dantele și un trandafir roșu, de ață, între cele două cupe rotunde ce-i ascundeau sîinii. Se îmbrăca așa de parcă ar fi vrut să confere trupului ei de fostă sportivă, tăbăcit de nesfîrșite priviri și atîngerii, o mai mare sobrietate și chiar și o mai mare gingăsie, domesticindu-l și obligîndu-l într-un fel să-și uite trecutul.

Își cumpărase o trusă de stilouri, seturi de plicuri de corespondență în culori pastelate și un top de hîrtie cretată, alune-coasă și rece la pipăit. Descoperi surprinsă că nu avea cui să-i scrie. Deși ar fi dorit să-și semnaleze prezența în București măcar mătusei Teodora (tanti Teo!), care putea însă să nu mai locuiască de mult în cartierul Floreasca. Pierduse legătura cu ea. Cît de repede trecuse timpul, cîte schimbări de care tanti Teo nu avea cum să știe! Așa că pînă la urmă nu scrisese nimănui, nici

UREAUA de ascuțit briciul era lată și grea. Stătea atîmată în cui după ușa bucătăriei. Multă vreme ea n-avusese curajul să o atingă. Un șarpe lung și murdar, cu pielea arzătoare, adormit pe peretele casei. Ura cureaua de ascuțit briciul a tatălui ei. Prin unele locuri netezi-mea cafenie de piele devenise lucioasă, catifelată, sclipind în lumină ca bronzul diluat. Pe acolo trecea lama de gheață a

schimba locul doar vara, dimineața devreme, atunci când tata se bărbiera în verandă, în pantalonii lui albaștri de zidar, fără cămașă, cu pieptul gol și părul nepieptănat, căzându-i peste frunte. Trecea lama subțire a briciului peste curea înainte și înapoi, îngândurat, cu mușchii brațului jucându-i sub piele, trimițând în fereastra deschisă a camerei ei scipiri fulgerătoare de lumină, un fel de așchii lungi de oțel, mereu aceleași. Felul cum lama briciului prindea lumina din aer și o izbea mai departe în transparența ferestrei întredeschise a încăperii ei o fascina și ea uita să mai respire ca un copil care se prefăce că doarme.

Tata nu era departe de ea, îl vedea cum își trece buricul degetului mare peste tăișul abia ascuțit, cum moaie pământul în castronul cu apă caldă, cum ia în palma săpunul și îl desface din învelișul lui poleit, dar privirea ei îngustă era furată de cureaua rămasă nemișcată în cui, deasupra mesei cu oglinda în ramă metalică, sprijinită de un ghiveci cu flori. Îi cerceta curajoasă fruntea brăzdată de câteva riduri, țepii de pe obraz, părul cârlionțat de pe piept, pata neagră cât o alună de pe gât, apoi deodată fața lui se acoperea de clăbucul alb, moale, gros ca smântâna, și pielea lui arsă de soare părea și mai roșie, abia așa îi descoperea jupuiturile de pe nas, asprimea strujită a pomelilor. Nu-i vedea fața întreagă, doar un singur obraz, mereu același, stîngul, și atunci o cuprindea remușcarea.

Tatăl ei nu era un om rău, poate că se supăra prea repede, dar o bătea fără patimă, cu privirea oarbă, îngândurată, cenușie ca oțelul oxidat, pentru că așa trebuiau bătuti copiii neascultători. Iar ea era un copil neascultător, făcea prostii, vorbea urît, venea târziu acasă, își zgîria genunchii prin mărăcini, nu-și făcea lecțiile, nu dădea bună ziua vecinilor, era o fetiță obraznică, nesuferită și merita să ia bătaie. Aproape că îi venea să plîngă de ciudă că nu poate fi altfel și, cum stătea acolo nemișcată, respirînd egal, învelită în răcoarea cearceafului de în ca într-o piele încăpătoare, simțea că în adîncul sufletului ei își iubeste tatăl și că ar fi groaznic să rămîna singure, doar ea și mama. Acoperită de vata lichida a clăbucului, fața tatălui ei părea fața unui om neajutorat, iar mișcările cu care el se bărbiera ascundeau în ele o gingășie de care ea nu l-ar fi crezut în stare. Nu vedea decît obrazul cu care tata sfîrșea bărbieritul, nu putea vedea niciodată ce se întîmplă cu cealaltă parte a feței lui, și obrazul lui era o întindere acoperită de zăpadă pufoasă, denivelată de încheietura de sus a

maxilarului, lină pînă la marginea bărbiei, povînită încet pe panta gîtului, pînă la omușor. Acolo începea pielea lui zgrunțuroasă, pe care nu mai creștea părul, și porțiunea aceasta de piele se scurgea cafenie în jos spre tufișurile încilcite care formau pilozitatea pieptului.

Dar în clipa în care tăișul briciului se apropia de obraz și cobora pe suprafața pielii, în jurul ei totul încremenea, pentru că i se făcea frică. Nu mai auzea cîrîpitul vrăbiilor din pomii de afară, simțea că amortește de prea multă încordare. Lama subțire de oțel aluneca în jos trăgînd după ea consistența păstoasă a săpunului, prin mișcări scurte, ușoare și apărate, legate una de alta ca niște pași pe o suprafață primejdioasă, trecea cu vîrfurile ei rotunde pe lîngă înălțimea nemișcată a nasului, foarte aproape de conturul buzelor deschise cu lucirea dinților de jos vag îngălbeniți de tutun, se apropia de bărbie, descoperind în urma ei pielea netedă, curată, ireal de proaspătă, străbatea fără grabă relieful bărbiei și se prelingea neliniștită pe arcuirea gîtului. Inima ei bătea acum să-i spargă pieptul, de parcă gestul lui de neatenție s-ar fi putut repeta exact în același loc. Într-o dimineață de vară mîna lui se oprise o clipă și ea văzuse sîngele fișnind. O picătură înfiorătoare de reală, umflată brusc ca o bobită de strugure, spartă în jos într-un pîrîș roșu, din ce în ce mai gros și mai limpede. Limpede și fierbinte ca durerea curelei de ascuțit briciul peste fesele ei speriate.

AU, DE prezent nu se putea fugi decît în plăcerea de a face tot timpul altceva (fusesse una dintre marile ei descoperiri precoce) și ea încercase pe rînd bucuriile meschine ale contrazicerii cu prietenile de joacă, amuzamentele drăcești ale jocului *de-a baba oarba*, satisfacțiile perverse ale minciunii, paroxisme sexuale. Dar trecuse și prin nenumărate stări de prostrație, scurgîndu-se amorfe din carnea și sufletul ei ca zerul din brînza. Nimic nu-i ajungea, nimic nu-i rămînea. Și zilele vieții ei se așezau una peste alta ca foliile de gelatină în pachetul din dulapul bucătăriei. Străvezii, dar gata să se topească la căldură, în craița de pe aragaz, într-o materie băloasă și fără consistență.

Se mutase în casa lui Darvari căutînd un teritoriu de protecție care să o salveze de toate aceste tare ale insașietații. Doctorul – un monument de bonomie și senzualitate – nu fusese curios să-i afle trecutul, știuse de la început că el n-o va întreba niciodată nimic. Și crezuse că va putea merge înainte așa, uitînd tot ceea ce trebuia să uite.

Dar cum să-ți uiți carnea și conștiința? Văzuse în indiferența lui Darvari față de viața ei de pînă la 30 de ani o garanție a absolvirii de păcate, expresia unei filozofii a împăcării cu răul. Pentru că păcatele ei erau păcatele lumii în care trăiau cu toții, ea și Darvari și Maxim Enache și Brunhilde și Carp, Oravițan și Boerescu, doctorul Minea și pacienții sanatoriului de boli nervoase de la Brădet, o lume strînsă tot mai tare într-o plasă de frică și frig, o lume care fără minciună, lășitate și nepăsare s-ar fi prăbușit imediat ca un castel de nisip, totuși o lume împăcată cu sine, murdară și veselă, letargică și vitală în același timp, cu mari rezerve de îndurare, cu neașteptate explozii de furie, gîlceavă, mîndrie, vanitate rănită.

Chiar și marea diferență de vîrstă dintre ea și Darvari era un argument al liniștii la care rîvnise. Dar diferența aceasta, trăită zilnic, în toate formele de apropiere dintre un bărbat și o femeie, avea și ceva surd, opac, tulbure, ca sticla gofrată a unei ferestre care desparte două rezerve de spital. Ea ar fi trebuit să devină o femeie mai ștearsă și mai așezată, el să întinerească. Și dacă Darvari făcea eforturi evidente să pară mai tînăr, schimbîndu-și cu îndrăzneală tunsoarea, culoarea cămășilor, ochelarii și cravatele de profesor, ea încremenea într-un punct din care nici o schimbare nu mai părea cu putință. Singura ei certitudine era refuzul. Față de Darvari încerca un fel de compasiune de ființă nevolnică, incapabilă să-l ajute pe aproapele aflat în suferință. Îi părea rău pentru el, uneori nu se mai putea abține și izbucnea în plîns. N-avea cum să-i răspundă bunătatea, și decît să se chinuie așa, cutremurată de gîndul că viața ei nu mai poate fi întoarsă înapoi și că nimic nu mai poate fi trăit încă o dată și curățat de toată zgura greșelii, mai bine să cadă în păcatul de a-l înșela.

Nici nu i-ar fi fost prea greu să-l găsească pe bărbatul cu care, din disperarea paraliziei vieții ei interioare, să-l încomozeze pe Darvari. Acesta putea fi chiar vărul lui, Dimitri, un tînăr atletic cu care doctorul își pierdea din cînd în cînd vremea în lungi partide de șah sau în discuții despre arta pescuitului. La puțină vreme după căsătorie, doctorul își scosese toate economiile de la C.E.C. și îl angajase pe vărul său ca antreprenor al unor serioase lucrări de renovare a casei. Toată viața familiei se mutase la nivelul de sus al clădirii, în încăperile în care pînă atunci domnise liniștea pieselor vechi de mobilier înșirate pe lîngă pereți. Renovarea începuse cu amenajarea spațiilor de la subsol și de la fereastra

ei cu jaluzelele coapte de soare, ce-și deschidea dreptunghiul asupra întregii curți, pipăindu-și din cînd în cînd pe sub halat, cu încîntare și frică, pîntecul în care se zbătea deja ființa metamorfică a Bertei, Leontina îl putea urmări în voie pe energicul Dimitri, atrasă mai ales de strălucirea părului său negru și cârlionțat, uns din belșug cu ulei de nucă (o modă sovietică ce

trecuse de cîțiva ani buni, ceea ce făcea din vărul lui Darvari un bărbat cu gusturi ușor desuete) și fascinată de puterea sa fizică în situațiile în care el și lucrătorii au fost nevoiți, de cîteva ori, pe căldurile cele mari ale Bucureștiului, să care cu brațele grinzii de stejar, saci de ciment și rigle groase de fier pentru întărirea bolților subterane ale casei. ■

FVNDATIA ANONIMVL,

coeditor al revistelor *România literară* și *Deci*
(revista culturală a Academiei Catavencu),

care acordă anual **PREMIILE PROMETHEVS**,

a adus la cunoștința publicului faptul că în acest an va organiza manifestări artistice dedicate tinerilor pictori, sculptori și poeți români.

În urma numeroaselor solicitări de participare primite, FVNDATIA ANONIMVL va organiza următoarele evenimente concurs:

Festivalul de Poezie - PROMETHEVS

se va desfășura în cadrul **Centrului Cultural al Fundației Anonimul** din localitatea Sfântu Gheorghe (jud. Tulcea) și unde pot participa 12 tineri poeți. Înscrierile se fac pînă la data de 18 aprilie 2003. Preselecția va avea loc în perioada 28 - 30 aprilie 2003. Programul festivalului va fi următorul:

12 mai	deplasarea la Sf. Gheorghe Delta, cazarea
13-15 mai	program de lucru și excursii în Delta Dunării
16-17 mai	concursuri de poezie, desemnarea câștigătorilor
18 mai	închiderea festivalului, deplasarea la București

Tabăra de Pictură și Sculptură - PROMETHEVS

se va desfășura tot în cadrul **Centrului Cultural al Fundației Anonimul** și pot participa șase pictori și șase sculptori care se înscriu pînă la data de 15 aprilie 2003. Selectarea participanților se va face în urma participării la expoziții de grup în cadrul **CLVBVLVI PROMETHEVS**, care se vor organiza în perioada 1 mai - 30 iunie 2003. Durata taberei a fost prelungită și programul va fi următorul:

18 iulie	deplasarea la Sf. Gheorghe Delta, cazarea
19 - 25 iulie	program de lucru și excursii în Delta Dunării
26 iulie	concursul pe cele două secțiuni ale taberei, desemnarea câștigătorilor
27 iulie	închiderea taberei, deplasarea la București

Lucrările de pictură și sculptură vor rămâne la Centrul Cultural al Fundației Anonimul pentru a fi expuse permanent.

Pentru fiecare din cele trei manifestări-concurs descrise mai sus, FVNDATIA ANONIMVL va acorda câte trei premii în valoare de: 20.000.000 de lei (locurile I), 15.000.000 de lei (locurile II) și 10.000.000 de lei (locurile III). Jurile vor fi alcătuite din câte un reprezentant din partea Fundației Anonimul, a redacției *României Literare* și a redacției revistei *Deci*, iar câștigătorii vor fi desemnați în funcție de lucrările realizate sau interpretate în timpul manifestărilor.

La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta de maxim 25 de ani, care trimit la redacția *României Literare* (Calea Victoriei 133, sector 1, București) și/sau la redacția revistei *Deci* (Bd. Regina Elisabeta 7-9, et. 6, sector 2, București) lucrările necesare înscrierii, respectiv:

- **secțiunea poezie** - CV-ul și trei poezii în manuscris
- **secțiunile pictură și sculptură** - CV-ul și prezentarea a câte trei lucrări în vederea expunerii lor în cadrul unor expoziții de grup în spațiul special amenajat la **CLVBVLVI PROMETHEVS**

Detalii suplimentare la telefon 021 211 69 97

F V N D A T I A A N O N I M V L

ochiul magic

A fost cândva în România

MĂ PLIMB în Parcul Carol de patru ani. Aproape zilnic. Și eu, dar mai ales băiețelul meu, îl cunoaștem de-a fir a păr. Nu există nici un secret în această privință, poate doar misterul poveștilor cu regi și regine, prinți și prințese. Sau atât cât mai poate fi păstrat din el. E greu și din ce în ce mai greu. Regele Carol întâiul a gândit, împreună cu arhitecții Curtii Regale, proiectul unui parc minunat, după toate legile urbanismului. Pe un spațiu mare, generos, se întinde un loc adevărat de promenadă, cu grădini terasate, cu platani, mesteceni și alți arbori prețioși, cu mult verde, cu intime popasuri, cu statui impresionante, cu un lac răcoritor, cu o fântână dăruită la începutul secolului de George Cantacuzino. Alei urcă, altele coboară, se lătesc, se îngustează într-o varietate de idei. Uneori, când plouă, aerul proaspăt și o anume tristețe a aburilor îmi amintesc de parcurile Florenței pe care le străbăteam într-o vreme în lung și-n lat. Porțiunile sînt pline de echilibru și tihnă. Încă se mai poate observa asta, chiar dacă vajnicii comuniști au vrut, cu orice preț, să anuleze noblețea și atmosfera de

aici. Pe vremea copilăriei mele, numele lui Carol se pronunța în șoaptă, la ureche. Parcul se numea solemn și victorios *Liberității*, mergeam cu școala în penibile excursii organizate ca să vizităm mausoleumul din marmură roșie ce-și etala proletarii măreție asupra noastră, a tuturor, să cinstim memoria lui Gheorghiu-Dej și compania. Astăzi monumentul există. Gol și la propriu, și la figurat. Stă ca o relicvă care tulbură armonia și normalitatea unei societăți. Întimplător, când mi-am înmormîntat un unchi acum doi ani în cimitirul Bellu militar, am descoperit că Dej a fost mutat – când și de cine, habar n-am – acolo. Istoria trebuie cunoscută așa cum a fost. În consecință, copilul meu a devenit un ghid extraordinar. Nostim și bine informat îi chestionează pe trecători. Este mirat că atât de mulți oameni mari știu atât de puține lucruri. Nu disperă, ba dimpotrivă, își ia foarte în serios rolul în care s-a distribuit singur. Mă gîndesc că

în scurt timp o să cîștige și ceva gologani. Ascultîndu-l ce frumusețe și ce discret povestește despre regi – asociază discursul și cu Sinaia, Castelul Peleş și vacile care pasc toată ziua pe paște – am fost tentată să încerc cîteva exerciții de admirație și de imaginație. Văd toalete, pălării, botine fine, umbreluțe, trăsuri sau mașini cochete de epocă din care coboară pași eleganți și fraze franțuzești, parfumuri, maniere elegante, bijuterii... M-a luat valul și... copilul nicăieri. Undeva în zare îi văd bicicleta cea nouă, mult mai mare decît ar avea nevoie. Merge cu o viteză nemaipomenită, întoarce cu o singură mîna... Îngrozită, încep să urlu: "stop, oprește, pune amîndouă mîinile pe ghidon, îți iau bicicleta și o dau altui copil, nu mai venim în parc".

N FINE, tot tacîmul. Ochelarii de soare mi-au căzut pe jos și am mai văzut doar cum îi strivește roata unei trotinete, mi-am smuls vesta, mi-am

aruncat geanta în tufișuri. Comportamentul clasic. Ciudat, totuși, pentru că n-am crescut în mahala. Mă uit în jur. Dau nas în nas cu realitatea și se fac tîndări toate imaginile mele. Urlete și zbierete isterice, gesturi violente, ca și limbajul, smuceli, injurături, palme peste creștete, afuriseli. Dintr-un fel de bodegă, în Parcul Carol se aude refrenul, altfel demodat, cu o gară mică și cu o iubită chemată în zadar. Falseturile se țin lanț, decibelii mi-au rînit timpanele. Pare că tot parcul se află în suferință, dar cum să se apere? Moartă de curiozitate, intru să văd chipul dizeului. Nu e ea, e el, nu sînt scaune, ci bănci lungi unde cîțiva tineri se sprijină unii pe alții, amețiți de beri nenumărate sau de droguri. Imaginea este terifiantă, cu mult mai înfricoșătoare decît am intuit pe alee. Ies și ochii îmi cad pe Fîntîna lui George Cantacuzino. Tăcută și stingheră. Și iar fug după Luca, urlînd de-mi vârs bojocii, fluturînd geanta și amenințările pe

deasupra capului. Îl ajung "la tunuri", acolo unde gărzile păzesc zi și noapte flacăra Eroului necunoscut. Este momentul cînd se schimbă garda. N-am mai văzut ceremonia de cîteva luni. Luca se dă jos, ia poziție de drepti și se liniștește. De fiecare dată mă emoționez – v-am spus, femeia siciliană, cu temperament și fără autocontrol – oriunde aș vedea acest ritual. Soldații cu gura pînă la urechi se dau jos dintr-un fel de ARO din care manelele se aud răspicat. Bat un fel de pas, în batjocură. Șoferul descheie la tunică, fără centură, cu țigara în colțul gurii, coboară șmecher și lăsă mașina cu portiera azvîrlită și cu muzica insuportabilă năvălind spre noi. Își ride de colegi fără jenă, pe noi ne sfidează. Privesc năucă acest jalnic spectacol. Nici urmă de demnitate, nici urmă de respect față de gest și de încercătura lui. Pe sub haina militară văd cum le saltă buricele în ritmul manelelor deșănțate. Nu mai am putere decît să-mi șterg lacrimile. "Dacă privești unde trebuie, ai să vezi lumea toată ca pe o grădină", spunea un înțelept preot zen. Încotro, totuși, să mă uit?

Marina Constantinescu

Diaspora culturală

(urmăre din pag. 3)

DESIGUR, pentru mulți cititori principalul interes al enciclopediei va rămîne totuși prezența articolelor despre scriitori ca atare, texte care prezintă biografia lor, insistînd de obicei asupra împrejurărilor care au dus la plecarea lor din țară, debutul lor literar, colaborările la diferite publicații și la activitatea unor instituții reprezentative, opera lor în fine, pentru caracterizarea căreia se împrumută cîte un citat sau două dintr-un autor mai cunoscut; fiecare articol se încheie cu o listă a publicațiilor autorului în respectiv și cu o listă de "referințe" despre el și opera sa, nu exhaustivă – cum s-ar putea! – dar în general bogată (la Cioran, de pildă, referințele ocupă șase coloane cu literă mică pe trei pagini). Foarte numeroase sînt articolele în care Florin Manolescu produce detalii de biografie și de culise ale vieții literare, puțin sau deloc cunoscute publicului românesc, care explică atitudini cu ecou public ale cîte unei cărți, unui scandal literar, unui episod dramatic din viața unui scriitor, avînd de cele mai multe ori și consecințe directe pe un plan

mai larg: Premiul Goncourt acordat și apoi retras lui Vintilă Horia, ca urmare a dezvăluirilor legate de trecutul său de simpatizant legionar, succesul neașteptat în Franța al cărților lui C.V. Gheorghiu și episodul traducerii romanului *Ora 25* în franțuzește, fuga lui Petru Dumitriu în Occident și polemicile care i-au succedat privitoare la opera sa, profilul moral și dilemele existențiale ale Marthei Bibescu, cariera autoritară a Monicăi Lovinescu și grava agresiune instrumentată de Ceaușescu personal căreia i-a căzut victimă și multe altele; cititorii vor gusta cu deliciu nu numai amplexarea și rigoarea documentației, dar și capacitatea sugestivă a formulărilor, culoarea scenelor evocate cu mijloace economice, dar cu perfectă stăpînire a mijloacelor – căci Florin Manolescu nu este aici numai istoric literar sagace și elaborat din cartea sa binecunoscută despre Caragiale, ci și prozatorul care-și regizează savant construcțiile epice din *Misterul camerei închise*...

Autorul explică în *Introducerea* enciclopediei sale principalele criterii de alcătuire și structura articolelor, inclusiv motivul pentru care include autori din Israel, dar nu și emigra-

ția etnică din alte țări precum Germania (justificarea este că autorii din Israel scriu în limba română, în timp ce germanii plecați din România, deși legați încă de țara de origine, scriu nemțeste) și opțiunile sale, inclusiv aplicarea lor, nu ridică probleme. Sigur că oricînd se vor putea propune și alte nume și titluri care să îmbogățească informația dicționarului, și e foarte probabil că multe dintre ele chiar vor fi luate în considerare pentru o altă ediție, așa cum va trebui să apară la cîteva ani o dată. Se cuvine de aceea să se discute încă de acum eventualele propuneri și să se corecteze posibile scăpări, să se semnaleze arhive și colecții particulare încă necunoscute. Conștient de inutilitatea unui asemenea exercițiu, îmi îngădui chiar eu cîteva observații, de pildă: dacă au fost incluși aici scriitorii din Israel care scriu românește, și e bine că au fost (Mirodan, Duda, Carmel ș.a.), de ce n-a fost inclus poate cel mai important dintre ei – după aprecieri foarte diverse – care este prozatorul și dramaturgul Alexandru Sever? Și în al doilea rînd, dacă au fost integrați în enciclopedie scriitori care s-au stabilit în străinătate încă înainte de 1945 (de pildă, Elena

Văcărescu, Tristan Tzara sau Peter Neagoe), de ce nu s-a aplicat principiul și în cazul lui Ilarie Voronca și B.Fundoianu, care lipsesc din *Enciclopedie*? Sînt măruntișuri care pleacă, evident, în primul rînd din dificultatea extraordinară pe care o implică redactarea unei asemenea lucrări de către un singur autor, performanță care ar umple de uimire pe editorii unor dicționare și enciclopedii din străinătate; dar se pare că strădania individuală, susținută de o

bună doză de donchișotism, este încă singura care produce oarecare rezultate în cultura noastră de tranziție. Dovadă este această excelentă enciclopedie a exilului literar, scrisă de Florin Manolescu cu documentarea unui bibliograf și cu talentul unui romancier, care va fi consultată și citită, în același timp și cu același profit, de specialiști și de simpli iubitori de literatură.

Mircea Angheliescu

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Denys Cuche,
Noțiunea de cultură în științele sociale

Gheorghe Drăgan,
"...așa se scrie istoria!" Documentar: 1944-2002"

Jacques Gerstlé
Comunicarea politică

Anca-Maria Rusu,
Éléments de phonétique française

În pregătire: Bodo Schäfer, *Calea spre independența financiară*
Sol Shulman, *Putere și destin*

Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel. 0788.319462 • Fax: 0232/230197
euroedit@hotmail.com • http://www.euroinst.ro

Alexandru Busuioceanu

O evocare pe fondul uitării

această limbă, ajungând în scurt timp să fie considerat un mare poet.

Prima sa culegere de versuri, intitulată *Poemas pateticos* (*Poeme patetice*), apărută în 1946 la Madrid, în colecția *Mesaje* condusă de poetul Leopoldo de Luis, a fost primită ca un adevărat eveniment artistic, iar critici din Spania și America Latină au salutat cu entuziasm apariția unui mare poet castilian, ajuns la o surprinzătoare perfecțiune în limba lui adoptivă. Un an mai târziu publică, tot la Madrid, în revista *Esencial*, culegerea intitulată *Innombrada luz* (*Nenumita lumina*), al cărei patetism, atingând zonele cele mai profunde și tainice ale sufletului, introduce în poezia spaniolă o stranie vibrație de angoasă metafizică. În sfârșit, cea de a treia și ultima culegere de versuri spaniole, *Proporción de vivir* (*Proportia vieții*), apare în 1954 la editura madrilenă *Insula*. În revista cu același nume (pe lângă care funcționa și editura), a publicat o serie de eseuri în care lansează o adevărată teorie estetică despre funcția poeziei, considerată de el în primul rând o modalitate de cunoaștere, cu nimic mai prejos decât cunoașterea filozofică ori cea istorică. Pentru cunoașterea poetică, metafora reprezintă un instrument la fel de precis – susține Busuioceanu – și la fel de sigur ca axioma pentru matematică. Ideea a fost îmbrățișată cu căldură în cercurile literare spaniole și reluată frecvent în lucrări teoretice, ca de exemplu *Problemática de la literatura* (*Problematica literaturii*) de Guillermo de Torre, apărută la Buenos Aires în 1950, în care un capitol se intitulează chiar "Poezia ca activitate a spiritului și metodă de cunoaștere" și este ilustrat cu două poezii: prima aparține lui Tristan Tzara, iar a doua este o poezie a lui Busuioceanu. Opiniile sale despre poezie ca instrument de cunoaștere au devenit subiect de discuție la Congresul de poezie spaniolă din 1952, ținut la Segovia. În sfârșit, un alt ecou important al acestei teorii se întâlnește în 1954, într-o operă publicată la Havana, și *La poesía contemporánea en Cuba* (*Poezia cubaneză contemporană*) de Roberto Fernández Retamar. Acesta afirmă că școala de poezie *Orígenes*, grupată în jurul revistei cu același nume, a aderat la formula estetică lansată de Busuioceanu, a poeziei ca "activitate a spiritului și metodă de cunoaștere". Se poate spune

așadar că ideile lui Busuioceanu despre poezie și artă în general au pătruns adânc în mediile artistice de limbă spaniolă, unde încă dau roade, deși numele autorului lor este pomenit din ce în ce mai rar.

ATĂ însă că cineva (cineva cu greutate în lumea literelor) își amintește totuși în Spania de astăzi (octombrie 2002) de Alexandru Busuioceanu. Această surpriză extrem de plăcută ne-o oferă numărul 670 al revistei madrilenă *Insula*, consacrat poetului spaniol Angel Crespo. Numărul se deschide cu un amplu articol semnat de Pilar Gómez Badete, care l-a cunoscut îndeaproape și l-a însoțit pe Crespo în anii exilului de după 1967. Pentru a situa cât mai exact în epocă opera lui Crespo, Pilar Gómez Badete recurge la opiniile despre poezie ale lui Alexandru Busuioceanu, subliniind contribuția decisivă pe care a avut-o în configurarea programului estetic al tinerilor poeți spanioli din acel moment: "În cazul lui Crespo, Ory, Cirlot și Labordeta, care au fost prieteni, mi se pare foarte potrivit să amintesc faptul că un alt poet, prieten cu ei și care era o prezență importantă în lumea literară de atunci, Alexandru Busuioceanu, a fost unul dintre cei dintâi care au vorbit despre o poezie a cunoașterii, chiar în paginile revistei *Insula*, și anume în legătură cu poezia lui Vicente Aleixandre, puțin înainte ca acesta să publice în aceeași revistă declarațiile despre *Poezie, morală, publică*". Și încheie, spre bucuria noastră, cu un amplu citat dintr-un articol publicat de Busuioceanu în 15

martie 1949, din perioada când susținea cu strălucire o rubrică permanentă de reflecție asupra artei. Iată, în încheierea acestei pomeniri reparatorii amplul citat de care se slujește Pilar Gómez Badete pentru a demonstra influența hotărâtoare pe care au avut-o ideile lui Busuioceanu despre poezie ca mod de cunoaștere asupra grupului de tineri poeți din jurul revistei *Insula*: "În concepția mea – scria Busuioceanu – poezia, într-un înțeles modern, nu este pur și simplu literatură, ci *cunoaștere*. Orice activitate a spiritului de natură creatoare se caracterizează prin efortul de a se desprinde de realitatea imediată și de tirania logicii raționale, pentru a dobândi libertatea revelatoare a irealului, a iraționalului sau, dacă vreți, a acelei prezențe abstracte și ascunse pe care o presimțim, dar care rămâne inaccesibilă cunoașterii logice, raționale. Rațiunea poetică are instrumentul său de o precizie desăvârșită pentru a produce o breșă în real. Acest instrument este metafora sau, cu un cuvânt generic, figura poetică cu toate posibilitățile sale, ireductibilă, indestructibilă în evidența ei, asemenea axiomei din cunoașterea matematică. Întreaga poezie modernă, începând cu Baudelaire și ajungând până la cei mai neliniștiți poeți de astăzi, este reflexul acestui efort, uneori fericit, alteori disperat, de a pătrunde cu gândul sau printr-o viziune revelatoare în transcendent. Reușita sau eșecul acestei încercări cutezătoare definesc poziția poetului și atitudinea lui față de înțelesurile lumii".

Andrei Ionescu

NUMĂRUL 12 al revistei, Mihai Zamfir își încheia scrisoarea despre "portughezul ceh" Jorge Listopad cu o reflecție melancolică: "Nu mă pot gândi fără strângere de inimă la zecile de români refugiați în țări precum Portugalia și care s-au pierdut fără urmă, în ciuda faptului că talentul lor literar, cultura și capacitatea lingvistică îi plasau mult deasupra mediului în care fuseseră nevoiți să trăiască. Dar veneau din Est... Poate că tocmai de aceea s-au și pierdut." Exemplul pe care îl alege nu este, cum ar fi fost de așteptat, "portughezul" Victor Buescu, ci "spaniolul" Alexandru Busuio-

ceanu, a cărui evoluție în etapa sa madrilenă a avut o strălucire extraordinară prin anii '50, dar curând după aceea numele lui a fost dat uitării, ceea ce îndreptățește întrutotul întrebarea din paragraful final al scrisorii: "Mai știe oare astăzi cineva la Madrid că a trecut pe acolo, lăsând o urmă culturală specifică, un român numit Alexandru Busuioceanu?"

Într-adevăr, aproape nimeni nu mai știe în Spania cine a fost Alexandru Busuioceanu, și orice român care constată la fața locului această neștiință simte acut o strângere de inimă. Într-o evocare din 1998 a perioadei spaniole a marelui critic de artă care în anii postbelici se bucura de un mare prestigiu și colabora la revistele cele mai importante ale momentului, am deplâns în cuvinte asemănătoare, uitarea așternută peste numele său: "Despre Alexandru Busuioceanu în calitate de poet de limbă spaniolă și promotor al unei concepții înnoitoare despre poezie ca «metodă de cunoaștere» s-a scris mult în anii '50 și chiar în termeni atât de elogiși, încât astăzi, când ecourile notorietății de atunci s-au stins, avem sentimentul că prin omiterea numelui său din panoramele poeziei spaniole postbelice se comite o nedreptate".

Alexandru Busuioceanu ilustrează perfect afirmația lui Mihai Zamfir despre talentul literar, cultura și capacitatea lingvistică a acelor exilați din Est care se plasau deasupra mediului în care fuseseră nevoiți să trăiască. Bun cunoscător al celorlalte limbi române, a reușit să se familiarizeze repede cu spaniola, ba mai mult, a simțit nevoia expresiei poetice în

POLIROM

NOUTĂȚI
mai 2003

Ion Manolescu

Videologia

O teorie tehnoculturală a imaginii globale

Lev Tolstoi

Anna Karenina

(2 volume)

Agim Isaku

Băta

John Fiske

Introducere

în stilurile comunicării

În pregătire:

Stefan Agopian

Leonard Cohen

Fric

Joaca preferată

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămânii în site-ul www.polirom.ro Agenda

Comenzi la CP 266 6900, Iași. Tel. & Fax (0232)214100 (0232)214111 (0232)217440
București Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7 Tel. (021)3138978. Timișoara Tel. 0722/548785
E-mail sales@polirom.ro www.polirom.ro

c i n e m a

Info-Cannes

A GENȚILE de presă transmit de zor o serie de informații privitoare la Festivalul de la Cannes. Iată câteva dintre ele, pentru cinefilii puri și duri (dar și pentru cei impuri și neduri).

Festivalul – care, ca de obicei, se anunță foarte bogat în filme și evenimente – va debuta săptămîna viitoare, miercuri. Filmul ales pentru seara de deschidere (proiectat în afara competiției) va fi... *Fanfan la Tulipe*. Punctele de suspensie vor să marcheze o oarecare surprindere, legată de “asincronismul” manifest al festivalului față de temele actualității. Așadar, nu un film de război și pace, nici unul politic nu va deschide festivalul de la Cannes, ci un film de aventuri, de Gerard Krawczyk, despre un erou imaginar și popular al secolului XVIII, devenit celebru în cinema grație regizorului Christian Jaque, în 1952. În același an, filmul a și cucerit Premiul pentru regie la Cannes. Ediția 2003 a lui *Fanfan la Tulipe* îi datorează mult celebrului Luc Besson (coproducător și coscenarist), al cărui fler în materie de succes de public se va mai confirma, probabil, încă o dată. În rolurile jucate pe vremuri de Gerard Philipe și Gina Lollobrigida evoluează acum Vincent Perez și Penelope Cruz.

Ediția a 56-a a festivalului se va plasa sub semnul lui Federico Fellini (10 ani de la dispariție). Festivalul îi va dedica lui Fellini afișul oficial, și va include în program o retrospectivă integrală a filmelor lui Fellini, în copii noi, sau restaurate, sau în versiuni inedite, visate cîndva de marele cineast. Totul va fi completat de mai multe filme documentare despre Fellini pe platou; iar Nicola Piovani, ultimul compozitor care a lucrat cu Fellini, îl va evoca pe maestru într-o Lecție de muzică, prima de acest gen organizată la Cannes (pînă acum au fost doar Lecții de cinema, susținute de regizori prestigioși). Muzica filmelor lui Fellini – de la Nino Rota la Nicola Piovani – va îmbrăca sonor ediția, de la Palatul festivalului pînă la Cinematograful de pe plajă (unde, pe un ecran urias, plantat în mare, vor rula, pentru marele public “civil”, tot filme de Fellini). Așadar, oricum ar fi să fie ediția viitoare, ea va rămîne în istorie cel puțin ca ediția “integrală Fellini”.

Afișul oficial al ediției e semnat de artista americană Jenny Holzer, care a conceput pen-

tru festival și câteva instalații luminoase; pe ecrane montate pe plajă, sau în istoricul Suquet, sau la Palatul festivalului, vor fi proiectate generice ilustre, citate, fragmente din filme faimoase; e o inovație menită, zic organizatorii, să extindă magia cinematografului în întregul oraș, și “să întărească legăturile dintre festival și orașul care îl găzduiește”.

Competiția va număra 20 de titluri. Printre concurenți figurează nume sonore: Lars von Trier, Clint Eastwood, Peter Greenaway, Hector Babenco și nume mai puțin sonore, dar care revin, mereu, în selecția oficială (de pildă “abonații Cannes-ului” Samira Makhmalbaf și Alexandr Sokurov, care, orice ar face, sint acolo!).

În afara competiției, în proiecții speciale, figurează un Nanni Moretti (de fapt doi, pentru că Nanni Moretti e prezent cu două filme!), un Wim Wenders, un Michael Haneke. Cu mare tam-tam publicitar se anunță premiera internațională, în același context, în afara competiției, a celei de-a doua părți din trilogia *Matrix* (*Matrix Reloaded*), semnată de scenariștii și regizo-

rii Larry și Andy Wachowski.

Keanu Reeves, Monica Bellucci, Lambert Wilson sint doar cîțiva dintre interpreții filmului care vor fi prezenți la lansarea de la Cannes.

Într-o conferință de presă care a avut loc la Paris, la sfîrșitul lui aprilie, Gilles Jacob, Președintele festivalului, a anunțat și componența juriilor. Juriul secțiunii de scurtmetraje și al filmelor din Cinefondation (filme studențești, provenite de la diverse școli de cinema de pe glob) va fi Emir Kusturica, după ce, anul trecut, președinte aici a fost Martin Scorsese. Kusturica e, printre altele, autorul unui film de absolvire (a școlii de cinema pragheze, FAMU), el însuși premiat la mai multe festivaluri. Iar relația lui Kusturica cu festivalul de la Cannes e una fericită și durabilă; cineastul face parte din cercul restrîns al regizorilor cu două Palme d'Or la activ: una în 1985, pentru *Tata* e plecat în călătorie de afaceri, și una în 1995 pentru *Underground*.

Cît despre juriul “mare”, președinte va fi regizorul francez Patrice Chereau, înconjurat de

actrițele Aishwarya Rai (India), Meg Ryan (Statele Unite), Karin Viard (Franța), de scriitorul napoletan Erri De Luca, de actorul francez Jean Rochefort și de regizorii Steven Soderbergh (american, laureat cu Palme d'Or), Danis Tanovic (bosniac) și Jiang Wen (chinez). “Cu un asemenea juriu, nici nu merită să mai mergi la Cannes!”, a fost de părere, mai în glumă mai în serios, Nicolae Manolescu, în ședința de redacție. Într-adevăr, nu e unul dintre cele mai impresionante juriuri ale Cannes-ului. Pe de altă parte, s-au văzut pînă acum și ediții proaste cu juriuri bune, și invers, ediții bune cu juriuri proaste. Rămîne de văzut!

Pînă atunci, invitații la festival au fost anunțați că, dată fiind conjunctura internațională, s-au întărit măsurile de securitate, toate intrările Palatului vor fi controlate încă și mai sever decît în alți ani, iar sfatul ar fi “să evitați să transportați bagaje și obiecte metalice”. Totul se termină cu o invitație la “vigilență” (“Merci d'être vigilant!”) și cu trei numere de telefon la care să suni de urgență în cazul în care remarci vreun obiect suspect sau vreo atitudine suspectă!

Să sperăm că singurii “suspecți” ai Cannes-ului vor fi tot cei obișnuiți, adică oamenii bolnavi de (prea mult) cinema.

Eugenia Vodă

DE ȘASE ani, Facultatea de compoziție, muzicologie și dirijat a Universității Naționale de Muzică din București organizează la început de aprilie o săptămîna de concerte ale corurilor și grupurilor corale, recitaluri instrumentale și camerale ale studenților de la secțiile teoretice, simpozion de muzicologie, concursuri de compoziție și muzicologie. Sunt compartimentele devenite tradiționale, datorită inițiativei și suportului financiar oferit de facultate, prin decanul ei, prof. univ.dr. Vasile Iliuț.

Muzica românească își găsește un loc bine precizat în toate aceste *Zile artistice și științifice*, de la evocarea unor maestri (anul acesta simpozionul de muzicologie a pus în prim plan figura lui Tiberiu Olah, de curînd dispărut dintre noi) pînă la stimularea creativității tinerilor. Cel puțin privitor la concursurile de compoziție și muzicologie, mi-am confirmat o impresie accentuată pe parcursul prezentului an universitar: există o clară orientare spre subiecte mistice. Din ce în ce mai multe studente ale secției de muzicologie comentează în eseuri sau studii bunăoară as-

pecte ale recviemului, iar titlurile compozițiilor tinerilor evocă programatic ritualuri folclorice, descântece, psalmi sau anumite simboluri creștine.

Ascultînd cele cinci cantate pentru soprană și șapte instrumente, înscrise în concursul de compoziție “Paul Constantinescu”, mă gîndesc cum s-ar putea defini acest episod de muzică românească, semnificativ probabil pentru viitorul nostru componistic. Din fericire, există diversitate. Pare că tradiția europeană, accesibilitatea și filonul bizantin sunt încă date puternice pentru tînărul ieșean Ion Ciprian Andrei (anul V la Universitatea de Arte din Iași, distins cu premiul al III-lea), în *Prea-Sfîntă Fecioară Maria*. Tot raportarea la tradiție, cu mai mare atenție pentru densitatea substanței muzicale armonice, caracterizează cantata Adinei Sibianu (anul III, Universitatea Națională de Muzică din București – UNMB, premiul al II-lea), *Metanoia* (după versete din

Psalmi). Diana Danciu (studii aprofundate, UNMB, premiul al II-lea) preferă timbralitatea, explorarea culorii, într-o muzică scrisă cu mijloace minimale, semnificînd ritualul în *Descîntecul apelor*. Eficiență, umor, claritate a construcției muzicale deloc simple, relația complice – poate postmodernă – cu citatul muzical au asigurat un succes deloc surprinzător cantatei *Inog* (după Blaga) semnată de Cătălin Crețu (doctorand, UNMB, premiul I). După Gustav Mahler care ironiza *amar Frère Jacques / Bruder Martin* în prima sa Simfonie, după experiența “Șostakoviți” și cea a muzicii electronice, Cătălin Crețu înglobează astfel de sugestii în manieră personală, într-o “muzică nouă” care știe să revină spre public. Toți acești tineri – și alături de ei Ana Iulia Giurgiu (doctorand, UNMB), cu *Descîntecdevrașerpească*, mai precis cantata sa ce esențializa sensibil un filon folcloric românesc, prezentată în afara

concursului – au beneficiat de burse din partea Uniunii Compozitorilor. De asemenea, de o interpretare exemplară a ansamblului *Profil*, dirijat de Tiberiu Soare.

Ideea creării acestui ansamblu exista în germene de ceva vreme și s-a putut concretiza acum datorită unui generos proiect destinat tinerilor compozitori români, susținut de Fundația Ernst von Siemens din München, prin Goethe-Institut din București, începînd cu anul 2003. Acest prim concert al ansamblului *Profil* prezintă o posibilă variantă a sa, aceea de șapte instrumente. În integralitatea sa, ansamblul poate fi echivalat cu o “simfonieta”, avînd componența de cîcispzece instrumente, asemănătoare cu cea a unor prestigioase formații de muzică nouă din Europa, precum *InterContemporain* sau *Ensemble Modern*.

Cred că a susține tinerii compozitori înseamnă în primul rînd a le oferi posibilitatea de

interpretare a lucrărilor în condiții excepționale, după lucrul experimental și aprofundat cu membrii unei formații. Istoria muzicii noi este scrisă în bună parte din colaborarea compozitor-interpret și sondarea limitelor unui instrument, a combinațiilor și efectelor timbrale posibil de obținut. În acest sens, *Profil* poate îndeplini oricînd rolul unui atelier de creație. Calitatea interpretativă a membrilor ansamblului este coordonată esențială: garanție stau numele unor membri ai Filarmeniei bucureștene – Ion Bogdan Ștefănescu (flaut), Emil Vișnuc (clarinet), Sorin Lupașcu (corn), Marian Movileanu (violă) –, precum și cele ale unor cadre didactice ale Universității Naționale de Muzică – Diana Moș (vioară) și Adriana Maier (pian) – și al studentei Laura Buruiană (violoncel). Toți acești muzicieni sunt binecunoscuți soliști ai repertoriului (nu numai) modern, în egală măsură cu variate experiențe camerale. Lor li s-au adăugat două soprane remarcabile, încă studente, Cristina Radu și Cristina Toader.

Entuziasmul profesionist: iată ceea ce ar rezuma relația la repetiții a tinerilor interpreți cu tinerii compozitori.

Valentina Sandu-Dediu

cronica plastică

de Pavel Șuşară

Materia și visul

Onisim Colta

SUB camuflajul unui figurativism corect, al unei tehnici impecabile, al unui recurs blînd la memoria colectivă și la reprezentări solide și temeinic verificate, pictorul orchestrează, aproape cu voluptatea unui spirit arcimboldesc, una dintre cele mai complicate și, în același timp, mai solide în logica ei interioară, construcții sensibile și simbolice. Atît în pictura în ulei, cît și în grafică, pictorul se plasează la distanță egală, dar și cu un interes egal, față de două mari provocări: materia și spiritul, perisabilul și inalterabilul, imanenta și idealitatea. Iar aceste binoame nu sînt doar simple artificii retorice ale demersului critic, ornamente analitice cu un presupus potențial metafizic, ci componente intrinseci și explicite ale viziunii plastice a lui Onisim Colta și ale strategiei lui de creație. La un prim nivel, lucrările pictorului sînt adevărate performanțe de iluzionism, de acuratețe descriptivă pe marginea unui anumit subiect, de cele mai multe ori neutru și fără eroism propriu, fără acel înalt potențial de exponențialitate. Un acoperiș de șindrilă, obloanele unei ferestre, un perete de scînduri sau de bîrne de pe care a căzut tencuiala, un paviment din piatră, o pîne desenată halucinant chiar pe lopata cu care ea se introduce în cuptor ș.a.m.d., cam acesta este repertoriul de forme pe care Colta îl cultivă cu insistență și cu un enorm spirit analitic. Reperul lui absolut în această acțiune pare materialitatea modelului,

rezoluția substanței sau, cu alte cuvinte, înalta fidelitate a redării. Dar această fascinație în fața materialității lumii, această senzualitate, puțin circumspectă și pudică în relația directă cu obiectul constituit, nu este decît o imensă capcană și o simplă trambulină către zările mai înalte ale existenței simbolice. Colta curtează inițial materia, apoi o seduce, folosind cele mai diverse forme de codificare a mesajului vizual, doar spre a o nega și spre a-i desconspera strălucirea provizorie, precaritatea și singura ei putere, aceea de a crea iluzii. Pentru a-și argumenta profunda-i misoginie în raport cu această fantasmă a materialității, el îi dezvăluie cameleonismul și versatilitatea creînd imaginea-palimpsest a unei lumi materiale mereu îngropate într-o altă și mai amăgitoare, și mai acaparatoare ca putere de absorbție și de narcotizare. Dar tocmai prin această negație succesivă a materialității, prin transmutația în lanț dintr-o substanță în alta, ca într-un adevărat scenariu alchimic, materia se volatilizează, se stinge încetul cu încetul și, în transparența sau la capătul avatarurilor sale, apare, ca o pîlpîre de flacără, cealaltă componentă a picturii lui Colta: dimensiunea spirituală, imaginea critică, mai mult ca un summum al idealității decît în strictă perspectivă religioasă ori, mai exact, eclezială. Consumînd materia într-un adevărat ceremonial erotic, Onisim Colta visează o formă înaltă de mîntuire prin actul artistic. Dar visul lui nu este nici unul crispat existențial, și nici unul bigot din punct de vedere moral. Manipularea codurilor artistice, vocația

de prestidigitator în relația cu limbajul, scepticismul polemic și memoria culturală, demonstrațiile silogistice și ironia implicată, fac din el un postmodern în cel mai exact înțeles al cuvîntului. Iar spiritul posac al unui eventual muzeu, încă fidel unor principii îmbătrînite, are în Onisim Colta, sub aparența inofensivă a unui mimetism verificat, unul dintre cei mai radicali factori de perturbare. Un adevărat distrugător de tabuuri și un contemporan greu de înblînzit.

Vasile Tolan

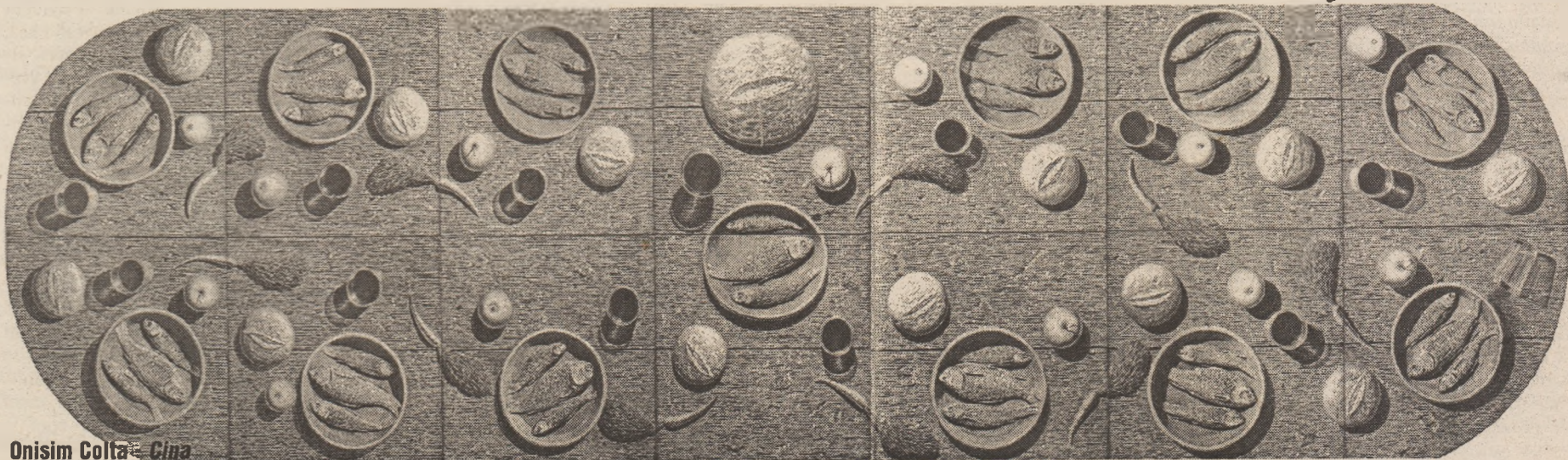
UO spaimă fundamentală de vid, de inform și de pasivitate, Vasile Tolan este un reprezentant demn al expresionismului abstract, atît de bine ilustrat în spațiul ardelenesc. Însă spre deosebire de formele consacrate ale acestei expresii și ale acestei stilistici de școală, în marea lor majoritate circumscrise unei violențe glaciale și unei evidente frigidități afective, Tolan este mai degrabă un temperament liric și meridional. Expresionismul lui are un duct sentimental asemănător aceluia pe care l-a consacrat un alt bistrițean, Miron Duca, o subtilitate și un rafinament de fond care pun excesului de energie o surdina delicată și melancolică. Însă dincolo de această latură expresionist-lirică, pictorul inventariază, cu o putere de sinteză excepțională, toate direcțiile care se manifestă acum pe piața simbolică a artei românești. Dar această inventariere nu este nici pastişă, nici replică, nici parodiare și nici supunere

involuntară față de un model preexistent, ci o modalitate, pe jumătate ludică și polemică, pe jumătate implicată și gravă, de a regîdi forma plastică din perspective multiple, în general validate, ca o pledoarie asupra unității fundamentale a gestului artistic, asupra înaltei lui congruențe, dincolo de polimorfismul expresiei, de particularitățile limbajului și de stilistica imediată. În această perspectivă, dar fără a oferi posibilitatea unor acroșări ideologice în sensul unui postmodernism asumat, Vasile Tolan intră în dialog nemijlocit cu gestualismul lui Corneliu Vasilescu, de pildă, cu minimalismul poverist al lui Grigorescu Ion, cu rafinamentul extrem și cu vibrația imaterială a Getei Brătescu, trecînd subtil pe lîngă instinctul livresc și manualitatea înaltă a lui Bitzan și invocînd aproape explicit recuperarea obiectului de-a gata, de tip neodadaist, practică multă vreme de Dan Mihalțianu și, cu rezultate mai puțin spectaculoase, de către alți

artiști din generațiile mai tinere. Într-un sens și mai larg, dincolo de parteneri direcți și de formule identificabile, Tolan este simultan un retinian și un vizionar, un tehnician lucid și un iluminat, un practician al lumii materiale care lucrează cu suporturi, cu substanță cromatică și utilizează tehnici accesibile oricărui profesionist, și un actor al visului, al imponderabilității și al transparenței. Lumea lui fragmentată, consolidată material și acreditată spiritual în grade diverse, măcinată de tensiuni aparente și gata oricînd să se pulverizeze din pricina unor nenumărate tendințe centrifuge este, în fundamentul ei, una surprinzător de solidă, de autentică și de unitară. Fără să-și propună explicit, pictorul dovedește un lucru de o importanță covârșitoare: în pofida reprezentărilor obosite și schematice, formele simbolice trăiesc în simultaneitate și nu se subminează după principiile mecaniciste ale prăvăliilor de grohotiș. ■

Onisim Colta - Îmbînări

Onisim Colta - Cina

MIHAI MITREA-CELARIANU - inedit

“Omul este dator să aspire la excelență”

tare...

- Vă referiți probabil la numele Octavian Nemescu, Cornel Țăranu...

- ...da, de exemplu, destul de recent i-am văzut pe Anatol Vieru, pe Nemescu, Țăranu...; mai de mult sau mai puțin recent i-am văzut pe Niculescu, Olah, Stroe. De asemenea mă întâlnesc câteodată cu colegul meu din copilărie, Nicolae Brânduș. Am avut plăcerea să-i cunosc la Paris pe Liviu Dăncănu și pe Doina Rotaru, iar foarte recent am cunoscut-o, prin muzica ei, pe Irinel Anghel... Iată numele la care mă gândesc întotdeauna cu mult respect...

-... este o deschidere care cred că le va face plăcere, cel puțin muzicienilor pe care i-ați amintit...

- ... după cum vedeți am început prin a mă “fofila”, dar totuși vă voi răspunde, natural, la prima întrebare, cea pe care ați rezumat-o la sfârșit. Îmi place termenul de *divers* și o să mă refer la un exemplu extraordinar. Blanche de Castille, care era mama regelui Franței -, Louis IX -, spunea despre el: “Il est divers” - asta era în franceza veche. “Il est divers” înseamnă *diversitate*, *multiplicitate mobilă*, *diferență*. Îmi place extrem de mult acest termen...

-...pentru că vă place, în fond, alteritatea, elitismul despre care mi-ați vorbit și mi-ați scris în nenumărate rânduri, întrebându-vă dacă, nu cumva, e prea mult spus. Faceți parte dintr-o elită și cultivați elitismul chiar în muzica dvs.

- Nu știu dacă fac parte dintr-o elită, dar este evident că Universul este elitist: de la Big-Bang și până la om, toate structurile Universului și evoluția - la fleche du temps, săgeata - au denotat întotdeauna elitism... Primele elemente constituite - hidrogenul, heliul - au format stelele; stelele au explodat, au produs elemente noi; aceste elemente noi au creat stele noi; în fine, noi înșine suntem într-un fel produși de stele și cred că și omul, la rândul lui, trebuie să aibă în el însuși acest elan, această pasiune a progresului, nu-i așa? Or, rezultatul oricărui progres este un pas mai sus. Deci elitismul nu e nimic negativ, din contră, poate aduce excelență. Cred că omul este dator - de când se naște și până își termină viața - să urmărească, să cultive și să facă eforturi pentru excelență.

- Este o aspirație și, dacă nu mă înșel, această idee a Big-Bang-ului despre care vorbeți poate fi întâlnită în lucrarea dvs. pentru coarde, Jokari: un joc al copiilor cu o minge de cauciuc foarte elastică, legată de un fir de ață și care, balansându-se, revine mereu la punctul din care pleacă...

-... într-un fel, da...

- Domnule Celarianu, judecând după expresia muzicii dvs., s-ar putea spune că nu ați aderat vreodată la o modă, la o manieră anume de compoziție - deși invocați adesea nume ca Mozart, Beethoven, Webern, Cage, pe acesta din urmă numindu-l chiar “părinte spiritual.” Ce vă atrage la clasici, ce vă atrage la moderni și contemporani?

- În primul rând vreau să fac o precizare, d'embellie: n-am aderat la mode, am aderat la mișcări novatoare cum au fost postserialismul, minimalismul, conceptualismul. Am luptat împotriva ismelor, adică, în momentul în care asemenea curente se transformau în modă eu eram deja departe, le lăsasem în urmă pentru că deveniseră conformisme... Acum, în privința clasicilor, bineînțeles că aș putea vorbi ore întregi despre genialitatea unui Mozart sau a unui Beethoven, a unui Wagner sau a multor alora. Am multe pasiuni. Fac parte dintre acei oameni fericiți, care iubesc mult. Deci iubesc mulți compozitori, iubesc mulți scriitori, mulți artiști; așa după cum iubesc natura, peisajul etc. Mă număr printre persoanele foarte entuziaste și mi-am păstrat toată viața entuziasmul copiilor. Așadar, am o serie întreagă de maeștri din trecut, dar, relația lor cu prezentul țină tocmai de genialitatea lor și de măsura în care erau foarte moderni și foarte novatori la timpul lor. În ceea ce privește poziția mea de astăzi, numele meu a fost legat de postmodernism, dar și aici am de făcut o precizare: postmodernismul reprezintă epoca noastră în întregime. Există postmodernism în industrie, în structurile economice, în structurile politice, în construcția Europei... Filosoful francez François Lyotard a analizat tocmai condiția postmodernă sub acest aspect general.

- Cred că acest concept este specific fiecărei epoci în parte, întrucât fiecare preia sau revine la anumite modele anterioare, dintr-un secol precedent, sau chiar din secole foarte îndepăr-

tate în timp față de prezentul epocii respective...

- Sunt cu totul de acord și vă felicit pentru această remarcă. Este exact ceea ce vroiam să spun. De exemplu, Renașterea este un postmodernism față de celelalte elemente structurale novatoare care se găsiseră și în Evul Mediu...

-...dar și în Antichitate...

- ...da, dar vreau să spun că astăzi se știe foarte bine că Evul Mediu era o epocă extraordinară de înfloritoare și nu una de întunecare și stagnare, așa cum a fost prezentată în scopuri politice evidente, nu? Evul Mediu e o perioadă în fața căreia mă închin. Dar Renașterea reprezintă un pas înainte, tocmai prin anamneza Antichității. De asemenea, revin, în sensul afirmat de dvs., și vreau să adaog activitatea lui Beethoven. La vârsta de 50 de ani, Beethoven se ocupa de o muzică pe care o puteam întâlni cu 100 de ani înainte - era întoarcerea la fugă, la Bach. Beethoven era, în felul lui, postmodern! Dar asta nu înseamnă că Beethoven a reintrodus fuga. El a apelat la fugă pentru a face altceva. Ce s-a întâmplat, în artă, cu postmodernismul? Este adevărat că ne-am trezit cu o sumedenie de lucrări ultra-reactionare și ultra-detestabile, sub eticheta de postmodern. Ce înseamnă asta? Înseamnă că, o serie de creatori, o serie de artiști care, în perioada avangardelor “pluteau” în academismul lor și înnotau într-un reacționarism stupid și reprobabil, când s-au trezit vorbindu-se despre postmodernism, au crezut că le-a venit vremea! - “Noi am avut dreptate! Ne întoarcem la clasicism, la melodie, la formă!” În primul rând că, de exemplu, în materie de melodie, Webern sau Cage sunt tot atât de melodici ca oricine - evident noțiunea de melodie evoluează. Dar, asemenea reacționari sinistrați au crezut că le-a venit vremea și au sperat într-o restaurare. Din păcate, asta a reprezentat 80% din postmodernismul artistic. Eu mi-am dat seama de pericolul care se prezenta pentru țările din Est. Realitatea e însă cu totul alta. Postmodernismul era de fapt o reluare - une prise de conscience - a ceea ce se petrecuse și în trecut, pentru a se face un salt înainte încă și mai important. Din punctul meu de vedere, pentru a se depăși modernitatea, doar spiritul radical de modernitate ne poate duce la

COMPOZITORUL și, aș spune, filosoful Mihai Mitrea-Celarianu, s-a născut la București, la 30 Ianuarie 1935, într-o familie de medici și intelectuali rasați. Grație lor, la vârsta de numai 7 ani, îi este prezentat lui George Enescu, căruia-i arată primele încercări componistice. Încurajat să persevereze - “așa am început și eu; trebuie să faci muzică și să mergi la Paris” -, copilul Celarianu începe studiul armoniei, în 1941, în timpul refugiului la Craiova, cu George Simonis - absolut al Schollei Cantorum din Paris, stabilit la Craiova. La 11 ani este, pentru scurtă vreme, elevul Soniei Teodoreanu, la teorie și solfegii. Frecventând, împreună cu părinții, Salonul Doamnei Procopiu, Mihai Mitrea-Celarianu îl cunoaște, printre alți muzicieni români - Sivistri, Ioana Nicola, George Georgescu etc. -, pe Marțian Negrea, al cărui discipol (la armonie), devine la vârsta de 12 ani. Concomitent primește lecții particulare de compoziție și forme muzicale de la Mihail Jora - pe atunci epurat politic din rândul cadrelor didactice ale Conservatorului. Tot atunci este acceptat cu dispensă de vârstă la Conservatorul bucureștean. Ulterior își perfecționează știința muzicală la Conservatorul Național de Muzică din Paris cu Pierre Schaeffer și Henri Pousseur, deși “părintele” lui “spiritual” va rămâne John Cage. La finele anilor '60 urmează, ca mulți confrăți din România, Cursurile de vară de la Darmstadt. În 1967 este laureat al celei de-a 5-a Biennale de compoziție din capitala Franței, moment decisiv în opțiunea de a se stabili acolo definitiv. Original și nonconformist, Mihai Mitrea-Celarianu aderă, pentru scurte perioade, la mișcările seriale, postseriale, minimaliste și conceptualiste, “la modă” în acele decenii; pentru ca, după 1970, să adopte limbajul așa-numit minimal-maximal, bazat pe principiile logicii fractale, ca și pe ideea multiplicității și heterogenității temporale. - Fără să fie vastă, creația sa, preponderent camerală - instrumentală și vocal-instrumentală - e reunită în ciclul Incantațiile Noptii Luminate. Aproape deloc cunoscută în țara natală, această creație - tipărită de Editura Salabert și interpretată de ansambluri prestigioase din Franța, Germania, Italia, Spania, Australia, România -, reprezintă unul dintre reperele importante în evoluția gândirii muzicale și filosofice europene a secolului XX. La 4 Aprilie 2003, Mihai Mitrea-Celarianu se stinge, subit, din viață, la Spitalul Avicenne din Bobigny, cu tristețea imensă de a nu-și fi putut revedea patria.

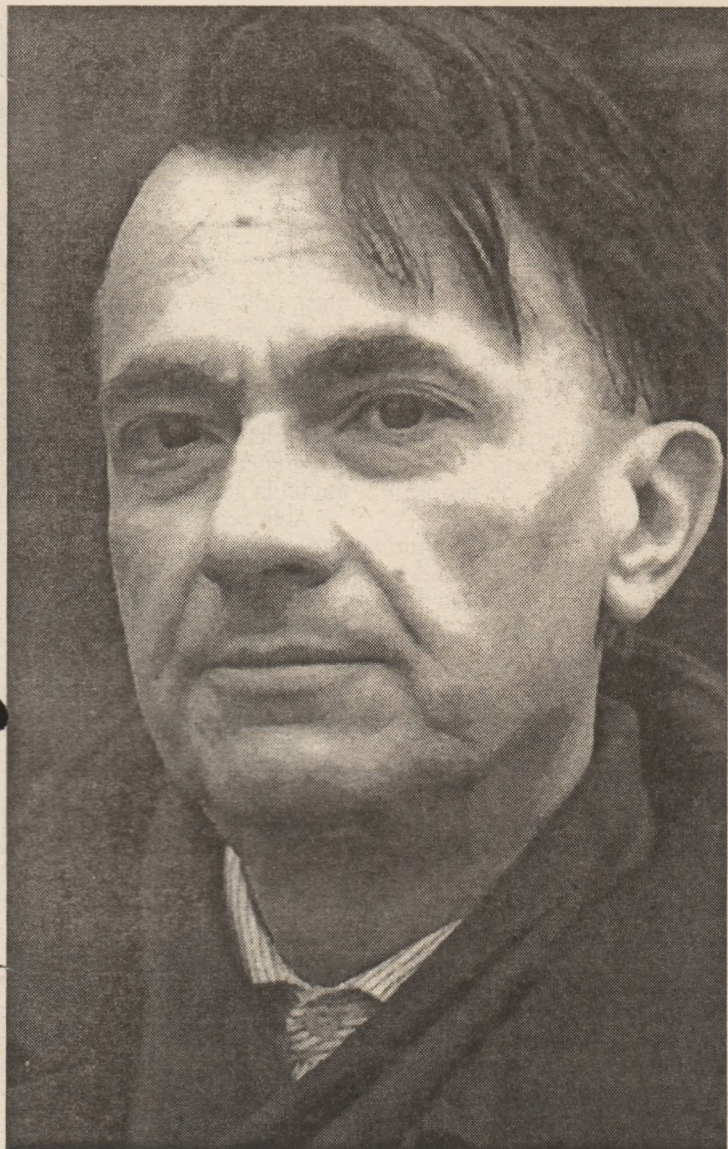
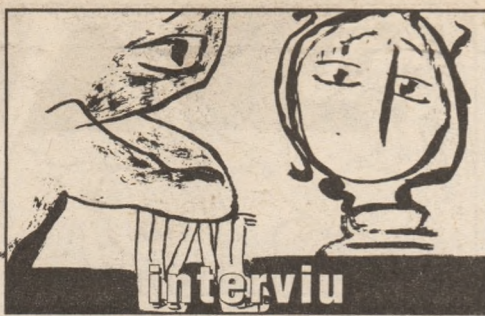
Dialogul care urmează e alcătuit din fragmente selectate dintr-o convorbire amplă, de peste trei ore, pe care am avut realul privilegiu să o înregistrez în 1998, la Paris. Ea a făcut obiectul unei serii de emisiuni radiofonice cu tema De la muzică la astrofizică, difuzate sub genericul Oglinzi, pe Canalul ROMÂNIA MUZICAL. Și, cu toate că n-a mai avut “răgazul” să fie supus spiritului său hiper-exigent, pentru că “elitist”, îmi îngădui totuși să vi-l ofer spre lectură, în speranța că în acest infinit detaliu se oglindește totalitatea spre care a tins întreaga viață.

- Domnule Mihai Mitrea-Celarianu, îmi pare bine că, în sfârșit, ați acceptat să dialogăm! În al doilea rând, mărturisesc că mi se pare destul de dificil să structurez un astfel de dialog cu o personalitate, care, deși proeminentă în datele ei esențiale - compozitor, dar și gânditor și filosof al muzicii și al culturii în genere -, nu e îndeajuns de cunoscută în propria-i patrie! Cum aș putea aborda, așadar, o personalitate atât de imprevizibilă - ca formele fractale pe care le utilizați în creațiile dvs.; atât de “sălbatic de liberă” - după propria mărturisire -, ca “zicerile” dvs. muzicale; atât de diversă, de eterogenă, aidoma unui palimpsest - ca structurile istorice ale Romei pe care o adorați; atât de polivalentă, în sensul de a fi atrasă deopotrivă de tradiția cea mai riguroasă - mă gândesc la numele ca Bach, Haydn, Mozart, Beethoven, Wagner etc. -, dar și de spiritul improvizatoric cel mai radical (modelul dvs. tutelar

fiind John Cage); nu în ultimul rând mi se pare dificil să abordez o ființă atât de paradoxală, care se consideră în egală măsură de un “optimism incurabil”, dar și de o “nostalgie incurabilă” și pentru care universul copilăriei nu încetează să reprezinte un “prezent de grație”, un “prezent infinit” - imposibil, chiar inadmisibil de a fi propulsat în viitor ca amintire?

Sunteți dvs. o natură contradictorie, paradoxală, sau paradoxul e doar o aparență pe care vă place s-o ațișati pentru a vă “salva” esența de fapt?!

- Introducerea dvs. mi-a oferit extrem de multe intrări. Deci, voi încerca s-o aleg pe cea care mi se pare mai agreabilă. Așa încât voi începe prin a saluta călduros publicul românesc, care nu mă cunoaște, ca și pe muzicienii români remarcabili - creatori, interpreți, muzicologi -, pe care-i cunosc în parte, iar pe unii dintre ei îi văd la Paris, fapt ce-mi oferă întotdeauna o delec-

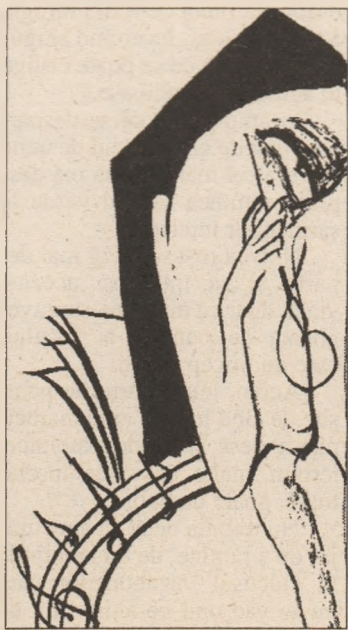
le-au avut profeții – deci cadrul în care Divinul comunica cu Te-restrul era cel *nocturn*. Pe de altă parte, *noaptea* este și un *moment critic*, un moment în care trebuie să fii dispus să primești un mesaj și, în același timp, să fii dispus să primești un mesaj și să te apleci, să reflectezi asupra propriei tale mizerii umane. În legătură cu acest aspect, *noaptea* este și *momentul zero* aș spune, în care, uneori, se percepe *ruptura între Divin și Uman*, momentul în care omul se poate simți singur, părăsit. De aceea, *noaptea* reprezintă și perioadele dificile ale umanității. De exemplu, cel de-al doilea Război Mondial reprezintă o *teribilă noapte*, Siberia reprezintă cadrul unei *teribile nopți*... Deci *noaptea* are multe sensuri și, când spun *Noaptea Luminată*, ea poate fi, pe de o parte, clipa extraordinară în care contempli cerul, dar și clipa în care ești într-un lagăr de concentrare sau de exterminare și simți, undeva, o mână divină, care-ți dă curaj și care-ți spune: "totuși, trebuie să faci asta, pentru ca mâine să trăiești"! - *Cred că lucrarea Aus... are o legătură cu aceste conotații mai dramatice pe care le-ai numit acum. Aus – de la Auschwitz, printre alte semnificații...*

- Da, sigur, *Aus...* este o reflecție asupra momentului Auschwitz, care înseamnă de fapt o *criză* a omenirii; adică *specia umană nu trebuia să dea Auschwitz. Omul nu trebuie să ajungă la Auschwitz*. Și, Auschwitz este un simbol cumplit, dar au existat și mai există încă situații extreme. Deci, secolul XX este, într-un fel, o *rușine* pentru omenire, un scandal... Există *Aus...*, dar există *Milchstrassenmusik*, dedicată unui copil persecutat în România pentru că *îndrăznește să cânte colinde de Crăciun...*

-... într-un autobuz...

-...da, deci, *iată și persecuția creștinismului, le fel de satanică și monstruoasă*.

- Dvs. utilizați cuvintele ca

un fel de anamneză a acestor atrocități care vă revoltă și vă oripilează, dar și a unei duioșii pe care o păstrați launtric și pe care doriți – și chiar reușiți – s-o exteriorizați, răsfrângând-o asupra sunetelor, ca și asupra semenilor. Îmi spuneai, în conversația noastră – neînregistrată - pe care am purtat-o la Paris, în Octombrie 1990 că, pentru dvs., cuvântul este o "necesitate mistică." Or, această pluralitate a *récits-urilor* (a povestirilor, cum le numiți), generează automat și o *multiplicitate temporală*...

- Evident, evident...

-... "nonlineară" – vă citez -, "foarte complexă", prin care ajungeți la o "nouă coerență, mai aproape de real, așa cum îl percepem, printre altele, de-a lungul marilor teorii ale fizicii actuale sau ale astrofizicii." Una dintre piesele ce compun Trilogia iubirii. Căci, în contextul opus-urilor dvs. există și o Trilogie a iubirii din care fac parte lucrări precum *La reine manquante* (*Regina lipsindă*), *Pin's* (*Mărțișoare*) și *Par ce fil d'Or* (*Prin acest fir de Aur*)... Reve-niți, deci, la "timpurile amintite", ca în titlul uneia dintre partituri, *Les temps souvenirs*?

- Nu, revenim la *distanțe*. Ceea ce m-a interesat întotdeauna este *non-relația* dintr-un cuplu. Am fost întotdeauna impresionat de expresivitatea pe care o pun compozitorii în cuplurile virtuale, ne-cuminți, ne-legale, această modă a lui *political correctness*... Am câteva exemple în acest sens. De pildă, în *Nunta lui Figaro* de Mozart: nicăieri nu găsiți o muzică atât de amoroasă și expresivă ca în duetul *Alma-viva-Suzanna*. Figaro, dragostea legitimă a Suzannei, e *fad*.

- Am putea face o *echivalență între acest cuplu și cuplul Zerlina-Don Giovanni* din opera Don Giovanni de același Mozart?

- Exact! Am ajuns! *Nous y sommes!* Când Don Juan îi face declarații Zerlinei, ea e absolut vrăjită! Momentul e extraordinar! Dar intervine Masetto care strică socoteala, iar Mozart marchează momentul în care Masetto îi răspunde *mormăind* lui Don Juan la întrebarea dacă el e Masetto. Acest fragment îl dezvolt în *Par ce fil d'Or*. Ceva complet secundar. Nu e o arie, nu e nimic, este o *mormăială*. Nu mă identific cu Don Juan și, cu atât mai puțin cu Masetto. *Eu mă identific cu ceea ce face orchestra sub semnătura lui Mozart*. V-aș putea vorbi, iarăși ore întregi, despre *Tetralogia* lui Wagner și despre întâlnirea dintre Siegfried și Gutrune, pentru care căsătoria cu Siegfried este o *virtualitate*. Cuplul Siegfried-Gutrune un *fals cuplu*. Dar Wagner introduce aici un lirism și o nostalgie colosale...

- Spuneți-mi, care este relația

dintre aceste trei cupluri și Trilogia iubirii?

- Ei bine, o relație directă nu există; există mai degrabă o relație între problematica muzicii mele și ceea ce am expus până acum. Prima piesă, *La Reine manquante* e și o aluzie la elementul operistic. M-am amuzat să scriu o arie. Și arie a fost inspirată de o persoană care, în universul meu, putea fi considerată ca o *aparitie*, la care aș fi reacționat, exclamând: "*voilà la reine manquante*"! - Cineva pe care nu-l văzusem niciodată. Era un "caz liber", care aștepta; și a venit din cer...

- Dar, nu e și o aluzie la Regina nopții din Flautul fermecat?

-...ba da, sigur! M-a amuzat ideea că, din *Incantațiile Nopții Luminare* lipsea ceva, care să semene cu începutul ariei Reginei Nopții din *Flautul fermecat* de Mozart. Și, printr-o analogie de ordin gestic, am spus: "bine, dar este *La Reine manquante*"!!

-...iar celelalte: *Pin's* și *Par ce fil d'Or*?

- *Pin's* e o lucrare intermediară pentru orchestră mare și care e foarte scurtă, ca acele *mărțișoare* ce reprezentau diverse simboluri, și care se numeau *pin's*. Această lucrare a fost compusă ca urmare a *reginei lipsindă*, ca și cum i-aș fi făcut cadou un *pin's*: un element simbolic, foarte mic și foarte concentrat. Lucrarea durează 3-4 minute. Trilogia se încheie cu *Par ce fil d'Or*. Aurul – simbol alchimic, metalul perfect, iar firul – linia de aur care trece peste tot și care leagă o multitudine de elemente. Aici intervine și o reflecție asupra iubirii, unde sunt și personaje: Lorenzo de Medicis (poet tânăr, care scrie poeme și canzone, care se recită liber – sunt indicații precise), și *Elegia de la Marienbad* a lui Goethe, pe care Goethe a compus-o într-o stare de exaltare amoroasă la vârsta de 72-73 de ani pentru o fată de 18 ani. Am utilizat poemul decupându-l și reorganizându-l în *zig-zag*.

- E vorba probabil despre acea "houă coerență" la care vreți să ajungeți...

-...da, exact, iar personajele apar permanent, după cum apare și un copil, care însă nu vorbește. E un percuționist. Deci sunt 3 momente ale vieții: copilul, Lorenzo de Medicis și Goethe. În filigran există și Don Juan. Numai că, la mine, Don Juan nu refuză drumul spiritual. *El caută, merge spre ceva*. Și va ajunge la acest *ideal feminin*, întotdeauna întârziat, amânat. El înțelege că fericirea o va găsi doar în Paradis. Lucrarea se termină într-un mod spiritual și, *evident, în toate sunt eu*.

(fragment)

Prezentare și interviu de
Despina Petecel Theodoru

România literară 25

depășirea modernității. Cu alte cuvinte, trebuie să fim, *nu moderni*, ci *hiper-moderni*, *ultra-moderni*, *supra-moderni*! În sensul acesta am înțeles eu întotdeauna *postmodernitatea*, iar astăzi problema e depășită pentru mine. Dacă cineva m-ar întreba: "ești *postmodern*?", i-aș răspunde: "da, eram, e o *amin-tire*..."

- *Ciclul Incantațiile Nopții Luminare are ca subtitlu: "Reflecție asupra non-drepturilor omului și altele"*...

-...da, toate *Incantațiile Nopții Luminare* abordează un aspect al *non-drepturilor omului*, de la lucrurile cele mai grave – crime de război, crime contra umanității -, la aspectele cele mai mici: lipsa dreptului unui copil de a se juca într-un spațiu, pentru a nu deranja pe cineva care privește o emisiune oarecare la televiziune, și care locuiește la etajul doi sau opt al unui imobil, sau non-drepturile omului de a menaja natura. Când văd grădinarii care taie copacii și-i mutilează îi tratez drept reprezentanți ai lui Atila în epoca noastră...

- De unde vine acest titlu generic al creației dvs. în care sunt incluse peste 30 de partituri? Cum ați ajuns la el?

- În titlurile mele, ca și în toată creația mea există, cum

spuneam, *multiplicitatea*. Deci, la mine, titlurile au o sumedenie de sensuri, unele pe care nici eu nu le-am descoperit încă. *Incantații – incantații*, foarte simplu. În privința *Nopții Luminare* există mai multe *bifurcații*...

- *Bifurcații* (Recoins) e chiar titlul unei dintre primele partituri incluse în acest ciclu, pentru 4 pian sau pentru un pian și dispozitiv electroacustic...

- Așa este și e dedicată unui criminal, care a dispărut în mod criminal. Era în Franța un personaj care producea frică tuturor, chiar și poliștilor. Dar, pentru că poliștii erau incapabili să-l aresteze au hotărât să-l execute. Și, aflând unde locuiește, au construit un fel de *capcană* în acel perimetru, cu poliție camuflată, iar când a apărut, împreună cu logodnica lui, l-au mitraliat. Personal am fost scandalizat de acest procedeu, chiar dacă era vorba despre un criminal. El trebuia arestat și judecat, nu executat. Atunci am compus această piesă, ca o introducere la ciclul *Incantațiilor*... Revenind însă la *Noaptea Luminată*, luminată înseamnă ceea ce înseamnă, la fel și noaptea. Dar, *noaptea* este un moment privilegiat, de inspirație, de reflecție și un *moment mistic*. Foarte multe evenimente mistice – dacă luăm Biblia – s-au petrecut noaptea. Visele pe care

Ramón Gómez de la Serna

Omul pierdut (fragment)

INSTITUTUL CERVANTES
a organizat un concurs pentru tineri
traducători din spaniolă, proba
constând în transpunerea în românește
a două fragmente de texte din Ramón
Gómez de la Serna și Francisco Ayala.
Dintre cei 90 de concurenți, un juriu
format din eminenți hispaniști români
a desemnat-o drept câștigătoare a
**Premiului "Don Quijote" pe ILINCA
ȚĂRANU**, ale cărei traduceri le
publicăm în aceste pagini.

RAMÓN GÓMEZ de la Serna este unul dintre cei mai atipici scriitori spanioli ai secolului trecut. Precursor al avangardei istorice, cu primele sale cărți – *Intrând în foc* (1905), *Morbidități* (1908), *Cartea mută (Secrete)* (1911) – devine iconoclastul vremurilor sale, furiosul și demolatorul spaniol al speciilor și temelor consacrate. Din 1908 conduce revista *Prometeo*, unde s-au publicat primele manifeste avangardiste spaniole și faimosul cerc literar de la Cafeneaua Pombo. Adept al "artei pentru artă", Ramón, cum îl numesc pînă și cele mai sobre dicționare li-

terare spaniole, este adeptul unei formule extrem de personale, amestec de autobiografie, chiar egotism și viziune nihilistă, de extravagante narrative, fragmentarism și viziune absurd-haotică asupra lumii. Este inițiatorul unei specii literare numite "greguería", definite ca "metaforă plus umor" și ca "esența a tot ce rămîne, tot ce trăiește, tot ce rezistă între decădere, aciditate și coroziune", un paradox care arată, prin modul imprevizibil al înlanțuirii ideilor, o nouă față a lucrurilor (*Greguerías*, 1918, *Flor de greguerías*, 1933).

A scris o serie de romane fragmentare și inovatoare (*Văduva albă și văduva neagră*, *El Gran Hotel*, *Rebeca*), povestiri, teatru, biografii de scriitori și artiști, studii despre fenomenul artistic contemporan (*Ismos*, 1931) și o extraordinară autobiografie (*Automuribundia*, 1948). Fragmentul din *Omul pierdut* ales pentru concursul de traducere "Don Quijote" de Ioana Zlotescu-Simatu, coordonatoare operelor complete ale lui Ramón Gómez de la Serna, a fost o piatră de încercare pentru tinerii traducători, însă poate și o provocare ce nu se va opri aici.

să-și ia zborul, rostogolite de vîntul razant cu pămîntul.

Se auzeau trenuri suierînd în depărtare, la încrucișările însuflețite ale liniilor de pe partea cealaltă a întinsei stații de triaj năpădită parcă de raci, pietrișul acela inform care umple ecartamentele.

TE ÎNFRIGURA esplanada de antracit umed, hășurată de linii de oțel și indemnindu-te la drum, ca și cum ar fi fost niște prelungi magneti ce atrag materia mișcătoare de pe peroane, încă nehotărîtă dacă să o pornească sau nu.

"Nu, pentru Dumnezeu! Încă o călătorie! Nu!", îmi striga sufletul ascuns între rugii aprinși.

În afară de absurdele soluții de evadare ale vieții, care n-au avut cum să dureze, pentru că niciodată n-am putut să mă statormicesc în ele, cunoșteam doar un loc stabil, cumva în afara existenței în comun, și totuși în imediata ei vecinătate: locurile virane ale căii ferate, ca un larg mal dînd spre primii kilometri de lingă terasamentul plin de viață al gării centrale, un surplus de teren pe care marile companii l-au cumpărat în ideea că într-o zi o să-și întindă păienjenii de linii, răsplatii și încrucișări.

Această bogăție sălbatică ce lincezește în jurul peroanelor aglomerate și al cîmpului de manevre pentru vagoanele în așteptare era destinată vagabonzilor fără adăpost și celor care au avut suprema detașare să renunțe la tot.

Mereu privisem la acest interval între viață și călătorie cu o dorință mută de a mă refugia acolo într-o zi, încercînd singurul cec în alb ce se poate cîștiga în acțiunile grandioase.

În amurgurile ce se despărteau trist de cîmp, locul de unde îmi era cel mai greu să mă desprind rămînea sălașul verde al sărmanilor înțelepți.

N-avea rost să merg mai departe și să întîlnesc aceeași viață, doar că mai bine supravegheată de oameni ai locului, care nu pricepe nimic.

Acolo, între mărfurile părăsite de cînd lumea, erau mărăciunișuri dese și holde părelnice, ierburi înalte cu spice înșelătoare, goale de bob.

Nu trebuia decît să am curajul de a rămîne, de a mă întinde în culcușul vagabonzilor care nu se văd unii pe alții – atît de

larg e patul – și să aștept ziua următoare fără să mă gîndesc la nimic.

Noaptea era vîrătecă și stelele, părăsite de lună, păreau să o cheme cu țipăt.

Avea farmecul locurilor smulse vieții și morții, lăsate în pace de oameni și de nelipsiții lor percepatori de impozite.

Acolo, între acele mărfuri abandonate de cine știe cînd în cutii mari, există primejdia de a te preschimba în obiect, în sticlă, în cauciuc, în ladă de piroane, dar merita s-o înfrunți pentru detașarea și libertatea de care te bucuri.

Găsisem în fine locul ideal ca să îmi petrec noaptea! Putea să mă aștepte oricît, cu ochii pe ceas, cea pe care în sinea mea o numeam "răposată"!

"Într-o zi – mă gîndeam – o să rămîn în spațiul ce depășește vasta și prelunga posesiune a acționarilor, în așteptarea căilor ferate din viitor".

Dar mă întorceam acasă aminînd ceea ce trebuia să fie penultima dorință a pierzaniei. Înainte de asta, trebuia să isprăvesc multe lucruri, să aștept multe așteptări, să mă bizui pe noutățile progresului, să îmi găsesc o slujbă tihnită și foarte plăcută.

Însă toate astea se preschimbaseră în disperare, iar blonda sulimenită îmi făcea viața imposibilă.

"Și dacă, așa cum sînt, cu ce am pe mine și fără cravată, cu haina pe braț și nasturele de la git smuls, aș rămîne în seara asta?", mă întrebam insistent.

M-am așezat la marginea paraginii năpădite de bălării și mi-am scos cravata ca și cum ar fi fost o liană încolăcită strîns.

"O arunc sau o păstrez, în caz că mă răzgîndesc?" Am păstrat-o, în buzunar.

Cu priviri piezișe treceau oameni cu pantaloni largi, "boschetari" flenduroși, purtînd niște jerpelituri de haine și pantofi buni de traversat moartea.

SE ÎNNOPTA și hotărîrea era marcată de minutele care treceau ca și cum un controlor al acelor decisive mi-ar fi perforat din sfert în sfert de oră biletul pentru alegerea mea definitivă.

În strălucirea din urmă a lucrurilor, șinele îngropate sub buruieni sclipeau ca niște vinișoare de apă ce și-ar fi urmat cursul către pîrîul cel mai apropiat.

De-a lungul anilor mi-am

dat seama că, urmînd o lege biblică, acela era singurul loc din care nu erai izgonit.

Nici măcar gardienii nu se oboseau cine știe ce să mai snopească vreo cițiva prin hățisurile acelea, dacă nu avea loc cîte o crimă ce ducea prea vîdit cu gîndul la golătime.

Acel spațiu se afla undeva între proprietatea privată și proprietatea publică și puteai să-l asemeni cu o pepinieră de traverse, cum numai bine se potrivea resturilor acelora de garduri și stîlpi folosiți la susținerea liniilor ferate.

Nu-mi venea să cred cît de puțin se sinchiseau proprietarii de haimanalele ce stăpîneau acel loc de odihnă.

Nu cumva ei cloceau vise de călătorie care se transformau în călătorii adevărate pentru ceilalți, cei de la ghișeele de bilete? Poate că acest act de caritate îi absolvea de vina pentru procentul excesiv din prețurile lor?

Fapt este că acolo chiar, în spatele meu, cu un vagon abandonat și spart, se închidea unghiul unicelor posibilități de a te ascunde și feri de hărțuieli.

Cum noaptea se apropia și cumva de parcă acel controlor al hotărîrii mele radicale tocmai mi-ar fi marcat cu aparatul lui de dentist ultima gaură în bilet, am decis să rămîn; m-am ridicat în picioare și am început să înainteze cu sfiala celui care înfăptuiește un lucru necurat.

Pieptănam cu picioarele pletele buruienișului și-mi căutam drumul printre șinele căii ferate.

Am zimbit la gîndul că acolo, și nu altundeva, se găseau adevăratele ramificații ale destinului, sistemul său venos final.

Odată ajuns în acel ținut, el devenea imens, iar lumea se vedea ca privită din altă lume.

Ciulinii și mărăciuniș și cele de pe urmă cîmpuri părăginite.

Am auzit o voce lăuntrică voind să mă înfricoșeze.

"O să te omoare aici... Au cuțite de oțel făcute din oțelul șinelor moarte și din cauza asta sînt cumplite".

Diogene mi-a spus trecînd pe acolo:

- Bună seara... Da, eu sînt... Așa erau ruinele și vremea mea... Sînt din același lut dar plămădit în altă olărie... Singurul lucru pe care îl respectă constructorii și cei care fac drumuri sînt locurile astea de la margi-

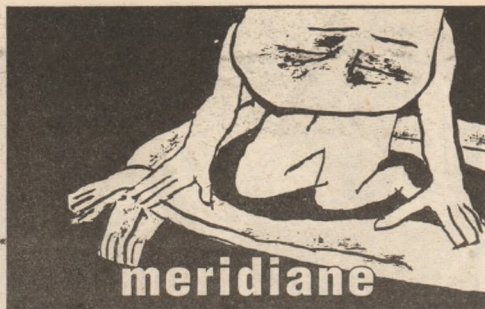
(continuare în pag. 28)

SĂRUITOAREA mea dorință de evadare nu găsise nici împrejurări, nici întorsături favorabile, dar eram deja ostenit de viața îndrîjită în credința că o să obțin vreodată ceea ce nîcînd nu se împlinea. Gîndindu-mă la asta, surisul mi s-a căscat ca un fermoar. Hoinăream lăsînd seara să

moară printre bălările căii ferate.

În chip de act final al verii, se mișca roind către nord un puhoi de fluturi roșii asemănători oarecum frunzelor veștede, ca un preambul la căderea frunzelor moarte, ca un soi de balet postum.

Cum eram în lichidare de gînduri și planuri, fluturii aceia roșu-închis păreau și ei resturi măturate ale unor hîrtii rupte în bucățele, care nu aveau cum

Francisco Ayala

Calea vieții noastre (fragmente)

LA ÎNCEPUT a fost ceva ca un secret între inițiați: magnati ai industriei, celebri *playboys* hîrbuiți, dictatori, neînduplecați, bătrîne stele de cinema, mari lideri sindicali căliți în luptă, cîntăreți veterani epuizați de solicitările excesive ale microfoanelor și reflectoarelor se eclipsau pentru un moment, dispăreau de pe scena publică vreo două-trei săptămîni și, înainte să se răspîndească tot felul de speculații în jurul absenței lor, erau din nou acolo, radiind de o energie regăsită ca prin farmec. A circulat chiar un zvon cum că însași Sanctitatea Sa, îngrijorat de durerile care îl sileau să-și lase de izbeliște răspîndita-i turmă, a recurs – e adevărat, luîndu-și enorme măsuri de precauție, ca să păstreze discreția absolută – la noul sanctuar al științei, de unde s-ar fi întors cu o reinnoită vigoare... După ce ajungeau din nou acasă, acești privilegiați îi fereceau pe cei mai apropiați lor împărtaşindu-le povestea marii experiențe, oferindu-le toate detaliile utile pentru ca și ei, la rîndul lor, să poată beneficia de o șansă atît de nemaipomenită. Doar aceștia aveau la început date exacte despre personalitatea uimitorului doctor, el însuși – asigurau ei – de o vîrstă extrem de înaintată, dar bucurîndu-se de o tinerețe veșnică, un om vioi, vesel, eficient la maximum și în plus cît se poate de amabil, chiar dacă extrem de strict în ce privește respectarea regimului pe care-l prescrie, și mereu dispus să ofere cu generozitate tuturor celor care au nevoie și își doresc doctoria a cărei formulă numai el, și nimeni altul, o cunoștea.

Rapid, însă, începu să se răspîndească în afara cercurilor de potențați vestea despre doctorul miraculos care, în misteriosul său sanatoriu, le redase vîlaga cine știe cărui dictator sud-american, vreunui *tycoon* japonez, unui rege al industriei constructoare de mașini din America sau Germania, vreunui prinț arab sau cine știe cărui cineast italian, vreunei doamne din decadenta aristocrație engleză, ca să nu mai vorbim de vetustele personaje ce conduc lumea socialistă; și așa au devenit cunoscute faptele care, neîndoios, reprezentau o binecuvîntare destinată muritorilor de

rînd și nu aveau să rămînă privilegiul unor *happy fews*, al unui *beautiful people*. Spre satisfacția tuturor s-a aflat că tratamentul în cauză nu avea nici pe departe ceea ce s-ar chema un preț prohibitiv, întrucît era clar că dorința de înavuțire n-avea nimic de-a face cu această acțiune umanitară. Dificultatea principală era mai degrabă obținerea unui loc în sanatoriul asediat de solicitanți din toate colțurile lumii. (...) De aceea, de cum am văzut în ziare anunțurile despre faimosul Dr. Gefilte Fish, mi-am zis: "De ce să nu trăiești tu mai mult decît Matusalem?" și fără să stau prea mult pe gînduri mi-am strîns actele, m-am îndreptat spre agenție și – după prealabila achitare a sumelor stipulate – am făcut cererea de-a fi admis la sanatoriu.

Nu mi-au putut spune pe loc cît va trebui să aștept; știam – și cei de la agenție mi-au confirmat – că în general așteptarea e destul de lungă. Și întrucît de cînd am cîștigat la loterie sint liber de servituți lucrative, și uneori mă cam plictisesc, m-am gîndit să folosesc timpul asta pentru a învăța limba micii și cît se poate de necunoscutei țări unde se află sanatoriul. Era, fără doar și poate, o sirguință inutilă. Pentru toate demersurile necesare, ca și pentru a primi instrucțiunile tratamentului în sine, ajung cu vîrf și îndesat două-trei fraze dintr-o engleză de baltă pe care le știe toată lumea, dar ce pierdeam, mă întrebam eu, dacă îmi umpleam orele goale învățînd limba aia ciudată în loc să fac exerciții de răbdare cu pasiențe, cuvinte încrucișate sau probleme insolubile de șah? (...)

Totuși, cînd a venit – pentru că toate vin – momentul să o iau înspre acolo ca să intru în vestitul sanatoriu, nu mi s-a prezentat prea iute ocazia de a-mi arăta plin de fală strălucitele mele abilități lingvistice: totul era atît de bine organizat, că n-a fost chip. La coborîrea din avion am și fost băgat printre alte cîteva persoane de origini și aspecte varii, la fel de răbdătoare, cu siguranță, ca și mine, și grupul pe care-l formam a fost condus la un autobuz, iar autobuzul, după un drum nu din cale-afară de lung prin întunecimea nopții, s-a oprit în pragul instituției, unde cineva, stringînd actele de identitate, ne-a repartizat în camerele cu uși ce etalau fiecare ditamai inscripțiile cu numele beneficiarului căruia îi era des-

tinată.(...)

În dimineața următoare, abia deschisese ochii și mă întindeam un pic în așternut gîndindu-mă la cum o să începă prima mea zi de tratament, cînd s-a și deschis ușa și am văzut năpustindu-se în cameră o soră medicală al cărei zîmbet disimula amenințarea seringii cu care era înarmată: țelul ei vădit era să-mi facă o injecție-hipodermică. Buimac, am sărit din pat, și ea deja mă soma – prin gesturi cît se poate de explicite și prin accentuarea surisului ei larg – să-mi descopăr acea zonă a corpului în care îndeobște se înfig, pentru că e loc destul, injecțiile aducătoare de sănătate. Am șovăit o clipă: sub uniformă ei de soră medicală, femeia aceea era o țărancă robustă cu o înfățișare deloc de lepădat. Mi-am amintit de instrucțiunile primite: supunere strictă la tot ce mi se va prescrie, drept care m-am decis, așa cum mi se ordona, să-mi descopăr fundul. Dar cum aș fi putut să fac asta fără să-mi las la vedere și partea din față, mai cu seamă că – negreșit datorită somnului reparator – se etala acolo cu o neobrăzare bătoare la ochi o mărîre și o verticalitate complet nelalocul ei? Văzînd asta, sora cea simpatcă a izbucnit în risă.

"Iertați-mă", am vrut să mă scuz; și căutînd în cunoștințele mele din limba ei cuvintele potrivite ca să fac o frază galant-împăciuitoare, i-am spus cum am putut mai bine că aș ruga-o să interpreteze faptul cu pricina drept un omagiu involuntar adus persoanei ei. Dar, ce mai? Cînd și-a dat seama că, de bine de rău, vorbeam limba țării, mi-a răspuns, deodată foarte serioasă, derutată, aproape alarmată: "Domnule dragă, dumneavoastră n-ar trebui să fiți aici". Cu mare greutate am încercat să-i explic atunci (în vreme ce ea încerca mășinal să-mi facă injecția) că de fapt nu declinul meu fizic mă făcuse să caut tratamentul doctorului Gefilte Fish, ci mai mult dorința de a preveni pe viitor acest declin, ca să mă mențin în bună stare pe măsură ce trec anii. Sora nu părea să dea prea mare atenție cuvintelor mele, poate nu le înțelegea; și – trebuie s-o spun – îndeplinirea datoriei ei profesionale a lăsat mult de dorit: m-a durut destul cînd mi-a băgat acul, chiar dacă m-am abținut să mă plîng, punînd toate astea pe socoteala nervozității vădite.

Femeia a ieșit la fel de brusc

AĂSCUT în 1906, Francisco Ayala este considerat azi martorul privilegiat al unui secol de istorie și literatură spaniole. Opera sa a fost împărțită de critică în două etape, înainte și după Războiul Civil, separate de o evidentă schimbare de ton și atitudine. Primele sale scrieri – *Tragicomedia unui om lipsit de spirit* (1925), *Istoria unui răsărit de soare* (1926), *Boxerul și ingerul* (1929), *Vînătorul zorilor* (1930) – fac trecerea de la proza tradițională, realistă, la una avangardistă, ludică, preocupată de expresie și de ruperea canoanelor. Tema fundamentală a cărților sale din cea de-a doua perioadă, a exilului în Argentina, este puterea. Acestei perioade îi aparțin și volumele de povestiri *Istoria macacilor* (1955), în care autorul amestecă umorul grotesc, sarcasmul și ironia, *Moarte de cîine* (1958) satul *Fundul sacului* (1962) în care condiția umană, degradarea într-o lume lipsită de valori devin temele fundamentale. *Grădina desfătărilor*, cartea sa inovatoare din 1971, reeditată apoi de mai multe ori, reface legătura cu perioada avangardistă, prin recursul la o scrii-

tură compozită, amestecînd realitate și imaginar, forme discursive, ilustrație grafică și digresiune autobiografică.

Minunat povestitor, jurnalist de clasă, teoretician al artei, critic literar și eseist de formație sociologică, memorialist prolific, autorul primei cărți de critică cinematografică publicate în Spania, Francisco Ayala este autorul unei vaste și diverse opere. Povestirea aleasă pentru Premiul de traducere "Don Quijote", acordat anul acesta de Institutul Cervantes are un pretext românesc și mai multe subtexte: puterea și izolarea ei, mitul tinereții și "omul nou", libertatea personală și pierderea ei treptată.

pe cît intrase și eu m-am întors la pat. O fi fost poate frica, pentru că efectele injecției n-aveau cum să fie atît de instantanee; dar adevăru-i că eram cam amețit și chair mă simțeam doborît de o ciudată somnolență. (...)

N-a trecut o jumătate de oră și mi-au adus micul dejun, iar ca un fel de companie a melancolicului mic dejun de spital, a intrat și o femeie, un fel de inspecatoare, sau doctoriță, sau sefa, judecînd după cum arăta și se purta. A așteptat să se retragă femeia care îmi adusese mîncarea; și abia atunci, extrem de politicoasă și hotărîtă, m-a salutat în limba ei, ca să mă întrebe apoi dacă mă simțeam bine, dacă aveam nevoie de ceva... Bineînțeles că eu m-am bucurat că pot în sfîrșit să mă fălesc cu strălucitele mele abilități lingvistice. Am avut o conversație domoală și pașnică de-a lungul căreia a scos de la mine cam tot în ce mă privește. (...) Mi-a spus, cînd i-am pus întrebări concrete, că domnul director, Dr. Gefilte Fish, superviza toate activitățile Casei, și doar la sfîrșitul fiecărui tratament avea obiceiul să-și viziteze pacienții ca să se asigure de succesul său și să facă formele de externare. Pînă la acel moment, toate etapele tratamentului erau supravegheate și controlate de un personal extrem de eficient...

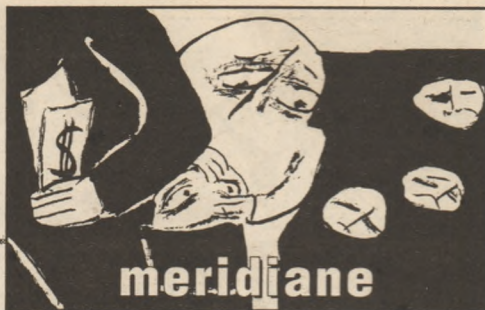
A fost, cum am zis, o con-

versație plăcută. Mai mult ca sigur că și doamnei respective i-am plăcut. Cînd era pe punctul de a-și lua rămas bun, s-a oprit în ușa și m-a prevenit că în relațiile cu personalul – și în general cu orice fel de persoane – trebuia să mă abțin să folosesc limba țării pe care o învățasem cu atîta sîrg; nu de alta, dar ca să evit riscul ca nu cumva, pe baza regulilor administrative, să fiu mutat în sanatoriul destinat clienților de proveniență locală. Acesta în care ne aflam, rezervat străinilor, era mult mai confortabil, mai luxos și îngrijirea era mai bună; era, într-un cuvînt, de preferat – și cum îi fusesem simpatic, mă sfătuia să iau această măsură de prevedere: i-ar părea rău ca entuziasmul ce-l pusesem în învățarea limbii ei materne să aibă repercusiuni nedorite asupra mea. (...)

Bineînțeles că i-am urmat sfaturile. Așa cum mi-a indicat, am păstrat pentru mine rodul asiduității mele lingvistice, promîțîndu-mi ca de îndată ce o să dau din nou ochii cu ea să îi pun o întreagă serie de întrebări despre organizația căreia îi încredințasem justificarele mele aspirații la un trai lung și înfloritor. Rutina tratamentului – injecții,

(continuare în pag. 28)

Traduceri de
Ilinca Țăranu

Omul pierdut

(urmare din pag. 26)

nea căilor ferate... Citeodată chiar mai măninc câte o găină din astea ce umblă slobode și nimeni nu știe ale cui sînt.

În sfîrșit o găseam, și era la cheremul meu, pe femeia blondă și mărînimoașă, îmbrăcată în alb, cu cămașa fluturînd ca un steag. Doi-trei copăcei crescuți abia cît niște arbuști îmi arătau unde să-mi pun capul pentru somn.

"Mai întîi pot să mă plimb prin noile mele hotare", mi-am spus, și mi-am aprins țigara de după marele festin al libertății.

Putusem să văd lentă și liniștită atitudine a vagabonzilor ce stăteau așezați în propriul culcuș de unde nu-i alunga nimeni, și eu, care făcusem toate gesturile pe care le îngăduie viața, am observat că în noua mea postură aveam un aer inedit, un fel aparte de a fi cufundat, ca un monolit din valea ce dăinuie de la începutul lumii și pînă la sfîrșitul ei.

Crezusem că în acea cotitură a vieții, în acel spațiu marginal și ierbos, era eliberarea, și eram deja acolo, gata să dorm în totală libertate.

Partea neplăcută era doar că nu ajunsesem să cunosc bine liniile moarte, iar asta putea să mă coste viața sau un picior amputat, cum i se întîmplase cu puține zile în urmă unui vagabond care dormea prin locurile

astea, pe unde nu trece decît tăcerea.

O să treacă oare vreo locomotivă din acelea care trag douăzeci de vagoane adormite de ani pe alte linii?

Ziua poate că s-ar putea întîmpla una ca asta, dar noaptea trebuia să se țină seama de foștii oameni morți de somn.

Mai primejdioasă era lumea vagabonzilor arămii care nu-s deloc primitivi, care se cred stăpîni absoluți peste *nullius*. Ei ar putea să-și adjuce viața mea la loteria propriului somn.

Prăbușit și lătit ca o hartă, cu capul sprijinit pe una din buruienile înalte care-și împart cu scarii întinderea stufoasă, m-am întins atît de tare încît scheletul s-a deplasat în adîncul cămii și am simțit o tihnă supremă, prevestitoare de vise frumoase, iar ochii au început să mi se închidă.

Anexă finală

Spicuire din ziarul "El Día"

Fapt divers

"Pe terenurile virane de la marginea căii ferate de sud a fost găsit cadavrul unui bărbat sfîrtecat atît de tare încît nu a mai putut fi identificat.

Se pare că a fost călcat, în timp ce dormea, de unul din marfarele compuse din nenumărate vagoane care transportă mărfurile la Kilometrul 5, unde se formează ganiturile definitive". ■

Calea vieții...

(urmare din pag. 27)

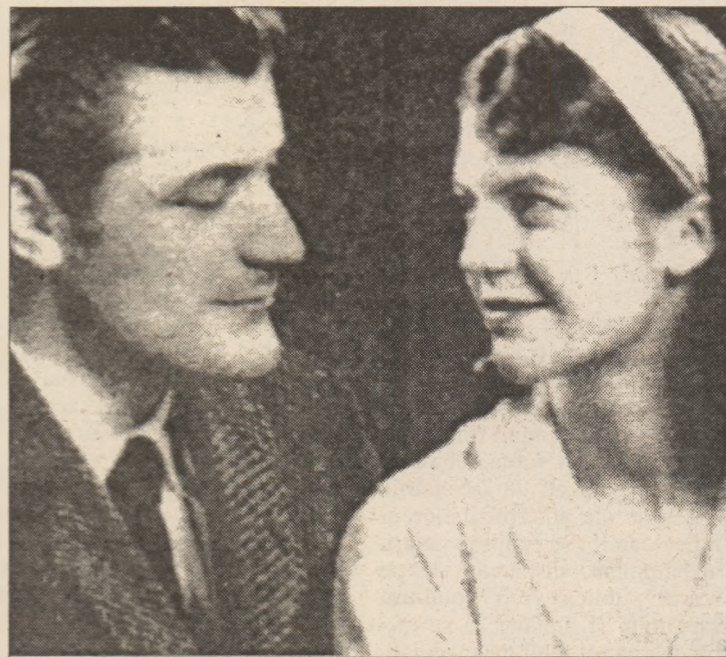
pastile, regim special de alimentație și exercițiu fizic – nu m-a impresionat peste măsură. Am început să îl îndeplinesc fără entuziasm, pasiv, în timp ce cu nerăbdare abia așteptam următoarea discuție cu doctorița cea amabilă. Nu a trecut mult pînă ce s-a produs această următoare discuție. Și după ea, imediat și alta; iar după aceea, multe altele. De ce m-aș lungi povestind despre desele noastre conversații? Ajunge să spun că în cursul lor s-a înfiripat între noi o frumoasă și trainică prietenie, prietenie care urma să aibă consecințe foarte serioase, mai mult pentru doctorița decît pentru mine. În ce mă privește, am aflat destul de repede că faimosul sanatoriu al doctorului Gefilte Fish era în realitate o întreagă rețea de clădiri semănînd ca două picături de apă, răspindite în locuri asemănătoare de-a lungul coastei și că la conducerea fiecăreia se afla un alter ego al reputatului Dr. Gefilte Fish, despre a cărui identitate, de altfel, nimeni nu părea prea sigur. (...)

Nici eficiența renumitului tratament nu era o treabă chiar așa de limpede. Ca la Lourdes sau Fătima, și aici se exagerau reușitele; se trimbițau și se expuneau cu toată pompa publicitară cazurile de longevitate remarcabilă, trecîndu-se însă sub tăcere, omîțîndu-se sau făcîndu-se uitate cazurile cu care sanatoriul nu s-ar fi putut mindri.

În cazul meu personal, n-ar fi nici un motiv să vorbim de eșec, ba chiar dimpotrivă. Pînă în ziua de azi nu pot să mă plîng; anii trec și eu tot nu mă las. O să mai vedem dacă o să ajung sau nu la vîrsta matusalemică. Dar nici asta nu mă mai interesează prea tare. Cum îmi semnala în acele conversații prietena mea doctorița, important nu e să trăiești mult, ci să trăiești liniștit și mulțumit. Iar eu trăiesc liniștit și mulțumit. Printre satisfacțiile pe care șederea mea pe pămînt mi le-a adus, nu printre cele mai neînsemnate, a fost faptul că am putut s-o ajut pe această prietenă a mea în efortul ei, deloc oarecare, de a scăpa din pinza de păianjen a sanatoriului și – cum se spune – de "a alege libertatea". Astăzi își exercită aici, în țară la noi, profesiunea de medic, căreia i se dedică cîntît și modest, într-un cabinet propriu cu reputație.

Din cînd în cînd ne vedem, luăm cîna împreună în oraș. E o minunată prietenă. ■

Ted și Sylvia

● Frieda Hughes, fiica Sylviei Plath și a lui Ted Hughes, a refuzat să colaboreze cu BBC la realizarea filmului *Ted și Sylvia* ce are ca subiect relația dintre părinții ei. Mai mult, fiind deținătoarea drepturilor de autor, n-a acceptat nici folosirea în film a unor poeme ale mamei (în al cărui rol a fost distribuită Gwyneth Paltrow). "Mă tot pisează. Dar eu nu vreau să am nimic de aface cu acest film. Și nu mă voi duce să îl văd pentru nimic în lume" – a spus Frieda în "The Guardian". Hărțuierilor BBC, ea a răspuns printr-un lung și dureros poem, publicat în "Tatler", în care evocă "mîncătorii de floricele și alune ce se vor emoționa privind pe ecran moartea mamei mele". BBC se apără că nu a vrut să insiste morbid asupra sinuciderii Sylviei Plath ci "am vrut mai curînd să povestim tumultuoasa dragoste între două ființe de excepție." În imagine, Ted și Sylvia în 1956.

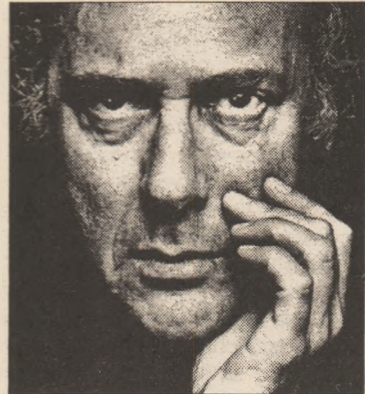
Premiile Whitbread

● Cei cinci laureați ai premiilor literare Whitbread pe anul 2002 sînt: pentru roman – Michael Flyn, *Spies* ("Spioni", Ed. Faber & Faber); pentru debut în roman – Norman Lebrecht, *The Song of Names* ("Cîntecul numelor", Ed. Headline Review); pentru poezie – Paul Farley, *The Ice Age* ("Epoca de gheață", Ed. Picador); cea mai bună biografie – *Samuel Pepys* de Claire Tomlin (Ed. Viking); cea mai bună carte pentru copii – *Saffy Angel* de

Hillary McKay (Ed. Hodder). Printre laureații ce vor primi fiecare 5 000 de lire figurează un cuplu important al vieții literare engleze, Michael Flyn și Claire Tomlin, iar surpriza (în momentul în care, după cum am mai scris în această pagină, revista "Granata" salută calitatea literară a foarte tinerilor romancieri) o constituie debutantul de 54 de ani Norman Lebrecht, jurnalist și autor de cărți nonfictive, care a abordat pentru prima oară romanul.

Două piese

● Editura Gallimard a reunit într-un volum apărut în aprilie traducerea a două piese de Harold Pinter: *Camera*, jucată în 1957 pentru prima oară și primită prost de public, și *Sărbătorirea*, cea mai recentă creație a dramaturgului englez acum în vîrstă de 73 de ani și care, începînd din 1960, a cunoscut un constant succes comercial și aprecierile entuziaste ale criticii mondiale. *Sărbătorirea* este și ea o variație pe numărul restrîns de situații și teme pe care le folosește cu virtuozitate Pinter în toată opera sa; acțiunea se petrece la un restaurant unde trei cupluri serbează aniversarea căsătoriei unuia din ele, dramaturgul configurînd cu o concizie percutantă și o acerbă ironie situații conflictuale și personaje intense, prin aparenta banalitate a schimbului de replici.

Editura AULA

Colecția „CANON”

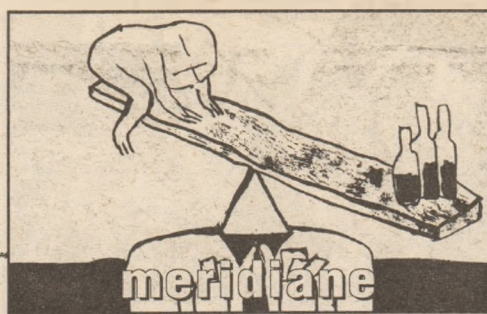
(monografie critică, antologie de texte, dosar de receptare)

Ioan Alexandru de Ion Bălu	45.000 lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	45.000 lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	45.000 lei
Nicolae Breban de Liviu Malița	45.000 lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	45.000 lei
Augustin Buzura de Ion Simuț	45.000 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	45.000 lei
Gheorghe Crăciun de Mihaela Ursa	45.000 lei
George Coșbuc de Andrei Bodiu	45.000 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	45.000 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	45.000 lei
Alexandru Ivasiuc de Sanda Cordoș	45.000 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	45.000 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzura	45.000 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	45.000 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	45.000 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	45.000 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	45.000 lei
Marin Preda de Rodica Zane	45.000 lei
Eugen Simion de Andrei Grigor	45.000 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	45.000 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	45.000 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	45.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

Povești paștune

● La Editura Saqi Books din Londra a apărut recent volumul *Pash-tun Tales from the Pakistan-Afghan Frontier*, povești paștune adunate și prezentate de Aisha Ahmad și Roger Boase. Poveștii ocupau un loc special în societatea paștună tradițională, cu un folclor extrem de bogat, dar arta lor s-a pierdut în cursul ultimelor decenii, odată cu invazia sovietică în Afganistan, pătrunderea radioului și influența talibanilor. Cei doi etnografi au cules foarte vechi povești de la bătrînii din regiunile frontaliere din Pakistan și Afganistan, narațiuni extrem de interesante pentru comparații, fiindcă stereotipurile poveștilor occidentale sînt complet răsturnate, iar tonalitatea e adesea macabră, nu lipsită însă de un umor negru special.

Oscar și Doamna Roz

● La 86 de ani, Danielle Darrieux repurtează un enorm succes pe scena teatrului parizian Com  die-Fran  aise.

die des Champs-Élysée în piesa *Oscar et la Dame Rose* de Eric-Emmanuel Schmitt, a cărei unică interpretă este. Singură în scen  t timp de o oră   i jumătate, legenda teatrului   i cinematografului francez interpretează cu tandre  e, farmec   i uria   talent mai multe roluri în povestea despre o asistentă voluntară într-un spital, care ajută un copil de 10 ani, bolnav incurabil, să moară senin. Ne g  ndim că aceasta piesă a lui Eric-Emmanuel Schmitt ar putea prilejui   i unor mari actri  e de la noi (Olga Tudorache sau Mariana Mihu  , de exemplu) crea  ii memorabile   i spectacole cu casa închisă.

  nc   o biografie Spinoza

● Baruch (Bento) Spinoza a trăit puțin (1632-1677)   i n-a părăsit niciodată   rile de Jos.   i totuși, pu  ini filosofi au exercitat, din perioada clasică   i p  n   azi, o influen     at  t de profundă, de vastă   i diversă ca el. Steven Nadler, profesor la Universitatea Wisconsin din SUA, a publicat la Cambridge University Press o nouă biografie a filosofului olandez, intitulată simplu *Spinoza. A Life*, în care examinează minu  ios tot ce se poate   ti cu certitudine sau presupune cu argumente convingătoare despre viața   n  eleptului autor al *Eticii*. Biograful presupune că Bento (*bine-cuv  ntat*   n iudeo-spaniolă) Spinoza (de la *espinosa* = spinos), devenit Benedictus după ce a fost exclus, la 23 de ani, din comunitatea evreiască din cauza pozi  iilor sale ra  ionaliste, ar fi negat public nemurirea sufletului încă de prin 1652. Steven Nadler adună   i compară în studiul său toate informa  iile apărute în lucrări din ultimele decenii referitoare la acei *conversos* (evrei portughezi converti  i for  at la catolicism) refugia  i în   rile de Jos, despre organizarea religioasă, educativă, comercială   i fi-

nanciar   a comunit  ii evreie  ti din Amsterdam, despre cercurile în care se dezvoltă libertatea de cuget. Pe fondul acestei reconstituiri bine documentate, el creionează un Spinoza foarte diferit de imaginea tradi  ional   a ascetului solitar, fără contacte cu lumea. Dimpotrivă, demonstrează Nadler, Spinoza a avut numero  i prieteni   i discipoli, o via   socială bogată, rela  ii cu diverse cercuri. Cercetătorul relevă   i caracterul excep  ional de violent al *heremului*, discursul de excludere a lui Spinoza din comunitatea evreiască, pronun  at în 1655 în sinagogă: "Fie ca numele lui să fie   ters din această lume pe vecie". După cum bine se știe, blestemul nu s-a împlinit.

Fo la Helsinki

● De ce dramaturgul   i regizorul Dario Fo (Premiul Nobel pentru literatură 1997), care refuză zilnic zeci de propuneri venite din lumea întreagă, a acceptat să monteze un spectacol la Opera Națională din Helsinki?   n primul r  nd fiindcă e vorba de *Călătoria la Reims* de Rossini, compozitorul favorit al lui Fo,   i apoi fiindcă subiectul (  ntrunirea aristocra  ilor din nouă   ari, veni  i să asiste la încoronarea lui Charles X la Reims)   i permite o satiră politică de actualitate. Deși nivelul soli  tilor   i al orchestrei finlandeze nu se ridică la exigen  ele lui, Dario Fo a muncit mult cu ei pentru a realiza un spectacol original.

Polemică

● A fost Joseph Conrad rasist? "The Guardian" relatează polemica între doi cunoscu  i scriitori, nigerianul Chinua Achebe   i Caryl Phillips, englez de origine caribe  n  , în jurul acestui subiect. Achebe nu se   ndoie  te de "rasismul" lui Conrad, din care a făcut subiectul favorit al cursurilor universitare   i conferințelor sale. Astfel, în una din aceste conferin  e, intitulată "O imagine a Africii: rasismul lui Conrad în romanul *  n inima tenebrelor*", scriitorul nigerian spune despre autorul *Ne-*

grului de pe Narcis că ve-dea Africa "  n antiteză cu Europa, deci cu civiliza  ia, ca pe un loc unde inteligen  a   i rafinamentul sînt batjocorite de o bestialitate triumfătoare"   i aduce ca argumente numeroase calificative peiorative din proza lui Conrad. Caryl Phillips crede că Achebe confundă personajele cu autorul, a  a-zisul rasism nefi  nd dec  t un reflex al epocii: "Conrad a folosit drept subiect colonizarea   i comer  ul care a prosperat în urma ei, pentru a diseca universală   nclina  ie a oamenilor către r  u".

Body art

● Berlin, în zori. S  tul   de via  , o femeie s-a aruncat de la etajul 5 al unei clădiri ce con  inea   i galerii de artă. Trupul a căzut pe o rulotă. Un cuplu de turi  ti a descoperit scena   i a luat-o drept o "performance" sau "o instala  ie", fotografi  nd-o din toate unghiurile, înainte ca un copil ce se ducea la   coal   să le sugereze că ar putea fi vorba de un cadavru veritabil – scrie "Der Tagesspiegel".

Desenele lui Otto Dix

● Otto Dix (1891-1969) a fost unul din principalii reprezentan  i ai Noii Obiectivit  ti (Neue Sachlichkeit)   i a participat la fondarea Secessionului la Dresda, unde   i-a făcut studiile   i, mai tirziu, a fost profesor. Foarte marcată de Primul Război Mondial, opera grafică a lui Otto Dix e inspirată din experien  a sa traumatizantă de pe front. Violen  a ductului, deriziunea culturii eroului, dezolarea ce transpare din desenele lui l-au făcut să apără în ochii contemporanilor ca un element subversiv. Iar felul cum va   nf  i  a Republica de la Weimar, relev  nd   r  tenia societ  ii timpului, il va transforma pe martorul amar într-un artist indezirabil. Odată cu sosirea nazi  tilor la putere, operele sale sînt retrase din colec  iile publice iar în 1937, figurează în expozi  ia de "artă degenerată" de

la München. Numeroase din picturile lui Otto Dix au fost precedate de desene, schi  e   i acuarele care fac acum obiectul unei expozi  ii deschise p  n   la 31 martie la Centrul Pompidou. Cu această ocazie a fost editată şi o carte-album, con  in  nd eseuri despre opera lui Otto Dix, o biografie   i o bibliografie completă, precum   i 100 de ilustra  ii.

Sotia lui Paul Auster

● Siri Hustvedt este de două decenii căsătorită cu celebrul romancier Paul Auster. S-a născut în Norvegia, în urmă cu 47 de ani   i a emigrat, pe c  nd era copil, împreună cu familia în SUA. Femeie deosebit de frumoasă, a făcut carieră de top model, înainte de a se m  r  ta cu Paul, pe atunci un necunoscut (romanul lui *Or  sul de sticlă* fusese respins de 17 editori!), în umbra căruia a trăit p  n   c  nd s-a relevat ea   ns  i o excep  ional   romancieră. Nu prea des se pot citi asemenea elogii, precum în ampla cronică pe care "Magazine littéraire" din martie o consacr   romanului ei *Tot ceea ce iubeam*, tradus la Ed. Actes Sud: "pur şi simplu o capodoperă de la primul la ultimul r  nd, evit  nd toate obstacolele, cli  eele, facilit  ile"; "e greu de spus ce e mai reușit în cele 450 de pagini

ale romanului: personaje, construc  ia intrigii, analiza sentimentelor, evolu  ia caracterelor sau considera  iile despre artă". Căci *Tot ceea ce iubeam* e o istorie ambi  ioas   de dragoste   i prietenie, o povestire care explorează nebunia sub diferite forme   i care se petrece în lumea artistică newyorkeză, unde totul e permis în numele geniului. Criticul francez nu ezită să afirma în încheierea cronicii sale: "Un lucru e sigur. Dacă roman  ciera va continua pe această direc  ie, cur  nd Paul Auster va fi prezentat ca so  ul scriitoarei Siri Hustvedt". Cum Paul Auster e cunoscut la noi prin traducerea romanelor lui,   nceput   la Univers   i continuată la Polirom, ar fi bine să ne putem convinge, cu versiunea românească a romanului *Tot ceea ce iubeam*, că francezii nu exagerează în elogii.

Poreclit Random House

● Yanier Moore s-a născut în urmă cu 31 de ani într-un cartier r  u famat de la periferia orașului Chicago. Pe care l-a părăsit cu un glonte în picior, un laptop cumpărat cu patru doze de heroină   i c  teva idei pentru a-  i schimba existen  a haotică. A rupt-o cu traficul   i consumul de droguri, cu bandele de strada, a făcut cursuri de asistent social   i apoi a publicat un roman. C  nd s-a întors în cartier, a fost supranumit Random House şi oamenii locului i-au arătat un respect deosebit. Căci acest volum de debut, *Triple Take*, publicat la Editura Random House, este chiar povestea cartierului său, scrisă în limbajul străzii, povestea oamenilor ce populează acest "ghetou al crimei". T  n  rul autor suferă că at  i  a tineri dota  i se distrug sub influen  a mediului ("Eu le cunosc adevărul, dar nimeni nu pare preocupat de soarta lor"), fiindcă a fost şi el o victimă. Avea doi ani c  nd tatăl lui, un drogat, a fost ucis într-o bătaie între bande rivale,   i c  inci ani c  nd mama lui a fost înjunghiată de un iubit beat.   mpreun   cu sora lui au rămas pe stradă şi au fost nevoi  i să supravie  uiasc   fur  nd. Yanier Moore m  rturise  te că fura   i cărți de la bibliotecă, devenise chiar expert în acest fel de ho  ie   i, cu timpul, s-a îndrăgostit de obiectele furate, devenind un pasionat cititor. C  r  ile au fost cele care l-au ajutat să-şi schimbe viața   i să devină el însuși scriitor.

post-restant

de
Constanța Buzea

FI FOST, în vremuri, întemeiată părerea domnului I. Z. despre ce scriați în prima tinerețe, fiind și dumnealui tânăr și generos. Oricum, mie mi se pare că v-a tratat poezia cu onoare și seriozitate, apropiindu-vă atunci de doi mari poeți, fiecare unic, fiecare greu de imitat. Reacția disproporționat autodistructivă în fața unui, la urma urmei, compliment colegial, mă îndreptățește acum să cred că nu știți ce faceți. "Și eu am dat cu piciorul unei șanse" – mărturișiți, la o distanță în timp de 12 ani. "Bijuteriile de versificație, cumva între Ion Barbu și Tudor George" – vă spusese redactorul, infuriindu-vă la culme aceasta. Avea, desigur, intenții serioase cu poezia dvs., și v-a solicitat un grupaj consistent din care să alegea pentru un debut. Dar dvs. ați lăsat baltă totul. De ce? Interesant de reținut textul justificării: "Poeziile solicitate n-au mai ajuns la destinație" (Fie vorba între noi, ele n-au ajuns pentru că nici n-au fost trimise). "Și asta nu din sfială, ci dintr-o furie aproape de neînțeles; n-am acceptat comparația făcută între mine și Ion Barbu. Nu îngăduiam ocară de a fi alăturat ermetismului; doream cu tot dinadinsul să mă priceapă oricine. Și-apoi, idolul meu era – și va rămâne – Eminescu". Și încheiați astfel, lăsându-mă pe mine fără replică și cu un gust tare amar, pentru ideile și iluziile care vă bântuiau la nici 20 de ani, și aceasta în 1991: "Bineînțeles că nu speram să fiu comparat cu însuși Eminescu, dar chiar cu Barbu?" În fine, să ne vedem de starea poeziei, la care ați revenit după o rărire (nu întrerupere!) fatală a întâlnirilor cu ea. Un text din 1994, *Căpriism*, mă-nțeleg de ce cu trei de !? "Îndură-te, Durată, și curmă-a mea durere./ Să-i uit privirea fă-mă, e tot ce am a-ți cere!/ O nemai-spūsă rugă învăț-mă, de știi./ Pentru credința-mi nouă în gemeni zei căprii./ Aș vrea ca să-i induplec să fie pieritori./ Făcându-i a se crede că Crist aducători./ Un ciob de clipă numai să-i plec din semetie./ C-apoi pe mine lasă: nici după zile-o mie./ Nu s-or nălța spre ceruri de sub mormânt de pleoape./ E-așa că zic prea multe când pielea nu mă-ncape?/ Când m-a-șteptau cu milă să-i țintui

n-am jurat?/ Dar m-am codit, iar astăzi de ei nu sunt scăpat./ Deci hai, dă-mi o povață sau într-un fel m-ajută!/ Cum spui? Că nevăzuții adeseori se uită?/ Nu-i văzui ochii însă, mă crede, de-ani în șir/ Și totuși cu fugiții n-au dat din mine bir./ Chiar nu-i nici o speranță? Și câte-am pus în tine.../ Decât ca azi o viață, să mă ucizi mai bine!/ Ca să-i dau popii ortul crezi că e prea curând? Am ani puțini, așa e, dar și-un moșneag străfund". Îmi asum riscul de-a nu fi înțeleasă decât anapoda, să vă *infuriați* și pe mine, căci textul acesta nu mă îndreptățește, cum, n-ar inspira pe nimeni să vă spună lucruri măgulitoare. Pornind de la titlul ușor aiuritor, apoi *ciob de clipă* și acel inestetic aranjament sonor *C-apoi*, și nu în ultimul rând contorsionarea, prin omitere, până la pierderea sensului, a zicalei *Ochii care nu se văd se uită* devenită, la dvs., *Că nevăzuții adeseori se uită*. În fine, moșneagul *străfund*, dublat de un tânăr în care vă regăsiți, întreabă, îndoiindu-se și nu prea, *Chiar nu-i nici o speranță?*, își răspunde cu nostalgia dezamăgitului și reproșul moale al celui care și-a îndatorat iubita cu speranțele lui toate, *Și câte-am pus în tine...* Cititorul devine după lectură, din răbduriu și curios, malițios de-a-dreptul. Ei bine, *câte* și mai ales *ce*, ați pus, vă întreb și eu, într-o doară, în iubita-poezie, ca ea să se îndure să vă dea o *povață*, să vă consoleze pentru boală și suferință, să vă viziteze după în-sănătoșire? Dacă dl I. Z. îndrăznise să vă compare vag cu iluștrii numiți mai sus, îndrăznesc și eu să vă încredințez că nu mai semănați cu aceia, spre liniștire, și nici cu Eminescu. (Stoia, București) ■

DE SFINTELE Sărbători, toate programele t.v. s-au simțit obligate să ofere filme cu subiecte biblice. Personajul principal al celor mai multe a fost, firește, Iisus. Dintre peliculele care-l aveau ca protagonist, unele erau celebre, altele, nu. Problema e alta: persistența vechii mentalități comuniste care transformă sărbătorile (înainte, cele politice, astăzi, cele religioase) în cele mai plicticoase perioade din viața noastră. Varietatea fiind esențială pentru t.v., monocloarele programe de sărbători, indiferent ce subiect-obsesie au, sînt contrare așteptărilor telespectatorilor.

● Un tânăr jurnalist care scrie cronică t.v. îl găsește pe Ernest de la Big Brother cult, simpatic și interesant. Se miră că telespectatorii îl vor afara. Ernest nu e nici cult, nici simpatic, nici interesant. Vulgari-

cronica tv

Pascale

tatea glumelor lui, apropourile tulburi și gesturile obscene fac din el ilustrația perfectă a junelui în tranziție. Nu știm cine a stabilit și aplicat criteriile de selecție pentru emisiunea de pe Prima. Oricine ar fi, a reușit să obțină un eșantion remarcabil de troglodiți. Dacă toată generația Izabelei și a lui Mumu ar fi după chipul și asemănarea lor, am avea motive serioase de neliniște pentru viitor. Junii noștri vor, pe orice cale, să obțină dolarii puși în joc. N-au chef de muncă. Nu știu să se distreze. N-au răsfoit în viața lor o carte. Sînt leneși, delăsători, triviali și primitivi. Organizatorii îi penalizează tăindu-le din rația de hrană, dar

fară efect, fiindcă nici cei mai bulimici nu se lasă convinși să facă treabă. De unde se vede că puturoșenia e mai tare decît pofta. Înainte de Paști, de exemplu, treaba la care au fost puși a fost să prepare cozonaci. Fete, băieți, laolaltă au făcut pe cofetarii. Sau pe bucătarii. Cînd li se cere o părere, mă rog, intelectuală, ea este cam așa "Ce credeți despre chirurgia plastică?" Și ce ar fi de crezut despre silicoane care să-i dea Fratelui Mai Mare posibilitatea discernerii? Toată emisiunea e o mare prostie. Un joc imbecil care costă sute de milioane. Nu există nici o idee. Nici o finalitate. Un spectacol dezagreabil și josnic.

● În seara de 26 aprilie, buletinul Meteo pe TVR1 ne-a prezentat vremea, între altele, la Vatican. Ni s-au urat Sărbători Fericite, pe fondul unei mari mulțimi de catolici ascultîndu-l pe Papă. Ca și cum catolicii ar mai fi sărbătorit o dată Paștile, de dragul nostru, al ortodocșilor. La Știrile de dinainte, Dana Războiu și-a încheiat programul cu vorbele: "Și acum, dragi telespectatori, *trebuie* să mergeți să luați lumină. Aceia care nu se pot deplasa, să urmărească pe TVR1 transmiterea slujbei de la Patriarhie". Dacă ar fi fost o recomandare, am fi mulțumit frumos. Dar fiind o indicație prețioasă...

● Primarul Clujului a fost prezentat de Prima t.v. ciocnind ouă tricolore, aprinzînd luminări tricolore și făcînd cadou iepurași tricolori. După ce dl Funar a decis că fundul clujenilor șade bine pe tricolorul băncilor din parcuri, nu ne mai miră nimic, nici măcar kitschul pascal din 27 aprilie.

● Dacă judecăm după conținutul știrilor dominante pe toate canalele în ziua de Paști, România nu mai are mult pînă la a deveni un stat fundamentalist: trei sferturi din știri s-au referit la Sărbătoarea pascală, de la Mitropolie la închisori unde s-au oficiat slujbe. Interpretarea unor evenimente suna, de exemplu, pe Antenă, în felul următor: biserica din Jurești, Timiș, a ars din cauza unui blestem. Despre o eventuală neglijență, luminări uitate aprinse etc., nimic. Cauza, trebuia să aibă conotație religioasă.

Telefil

Caut/cumpăr cărți în l. germană din și despre Bucovina (istorie, geografie, literatură: Immanuel Weissglas, Alfred Kittner, Karl Emil Franzos, Margul-Sperber, Scherzer-Auslaender, Moses Rosenkranz, David Goldfeld, Paul Celan, Fritz Ginzberg, Eliezer Steinbarg); *literatură română tradusă în l. germană*, cărți și reviste românești din perioada *avangardismului* (Voronca, Bogza, Eliade, Cioran, Urmuz, Minulescu, Pană, Păun, Teodorescu, Gherasim Luca, Madda... "Punct", "Integral", "unu", "Alge", "Orizont", "Contemporanul"); *literatură germană* pînă la 1950 (cărți editate de Malik, Oprecht, Reiss, Wolff, Rowohlt, Allert de Lange, Querido, Aktion, Der Sturm, Die Schiede, Roland, Steegemann, S. Fischer etc.); cărți în l. germană despre istoria, filosofia, psihologia și cultura *evreiască* apărute pînă în 1950. (*Fără cărți religioase ori juridice*). Telefon: 021/ 6277481, între orele 18-21.

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL
tel.: 210.89.08, 210.89.28 sales@prior.ro

Encyclopaedia Universalis editia 2002
Cea mai importanta enciclopedie de limba franceza
28 de volume, 50 000 de articole

REDUCERE DE PRET 25%
in limita stocului disponibil

www.ebookshop.ro

Semnal clasic

Drumul și lecția

AIMIC mai potrivit pentru societatea politică românească de azi, pentru himerele și utopiile ei, decât această carte despre Cetatea greacă de acum peste două milenii și jumătate. Antichitatea este prin excelență anticipativă. Societatea contemporană fie voit o ignoră, când nu prea mai are loc de ea, fie - mult mai rar -, stimulată de inexplicabile coincidențe și tulburată de imaginare interferențe, o idolatrizează. De aceea, cum ne lasă să vedem subtitlul cărții, Antichitatea (în general, nu numai cea greacă) stă la mijloc de drum între ceea ce a fost efectiv și ceea ce credea ea însăși despre sine că este, adică, vorba autoarei, exact între real și imaginar.

Avea nevoie societatea românească, politică și nu numai, de această carte (încă una, în uriașă bibliografie de specialitate) despre spaimele și iluziile, certitudinile și aporiile, echilibrul și dezechilibrul omului grec, constructor (vezi în primul rând mitul lui Dedal) al unei societăți a cărei supremă perfecțiune a fost imposibilitatea de a atinge perfecțiunea? Avea, are nevoie peste măsură, și niciodată nu va duce lipsă de astfel de cărți - ne permitem să răspundem primii nouă înșine.

Omul grec a aparținut unei realități istorice determinate. Proiectul său mental, vizând ordonarea logică a categoriilor acoperind spațiul social crescut din cel individual-familial și conexasat lui, a depășit, însă, etapele Istoriei și s-a înscris, ca o universal umană legitimată aspirație, într-o durată efectiv atemporală. Înainte de a deveni lecție și model, Cetatea proiectului grec a fost un drum, teribil de meandrat, cu ocolișuri și cu întoarceri înapoi, presărate printre lungi opriri.

Cea dintâi concluzie pe care o poate trage societatea politică românească de azi urmărind drumul Cetății grecești, refăcut în plan mental-categorial, printre jaloarele Istoriei, de către doamna profesor Zoe Petre, este că țelul suprem al oricărei organizări civico-sociale, libertatea democrației, așa cum a tins el să apară omului grec de-a lungul unei peste jumătate de mileniu, presupune întotdeauna, inclusiv și mai ales în vremea noastră, un echilibru foarte relativ, de fapt instabil, chiar precar la un moment dat, între putere și pierdere ei, între victorioși și învinși.

Sau, cum admirabil notează autoarea, „fiecare [...] exercită puterea și i se supune” (p. 14). Arbitrul suprem rămâne votul. Adică opinia, inițial, în Cetatea greacă, foarte sonoră, apoi, la amiaza Cetății, o opinie mută, gestual exprimată a celui cărui i-o ceri și care este egal cu tine. Un eseu despre votul grec și votul modern îl așteptăm în continuarea acestei cărți.

Cea de-a doua concluzie privește direct nașterea noii societăți românești după actul din 25 decembrie 1989. Uciderea lui Nicolae și a Elenei Ceaușescu este perfect omologă uciderii tiranilor în societatea greacă arhaică. Aceștia din urmă au pierit „prin însuși efectul nelegiurii și nemăsurii, *hybris*” (p. 319) pe care le-au generat comportamentul lor. Trufia incommensurabilă a tiranilor, „insultătoare și agresivă” (*ibid.*), a cerut o ripostă omologă și de același grad. Violenta a generat violenta, în speță ucidere. Prin crimă, Cetatea greacă a fost convinsă că a purces la o purificare totală (și nu numai în cazul tiranilor). Dar, ne întrebăm și noi alături de autoare, cât este, cât poate fi de reală, de efectivă, de autentică ordinea Cetății născută din crimă, din asasinatul politic? Impurul poate genera puritate? Repetând un gest situat, ca și cel al tiranicidului grec, prin însuși caracterul său reparatoriu, în vecinătatea sacralității expiatorii, societatea politică românească de după 1990 a reiterat, la o altă scară și pe o altă scenă, experiența istorică a Cetății grecești. A învățat că, oricând și oriunde, echitatea, ca ideal suprem și corolar al libertății democratice, se naște și din abolirea inechității, fie treptat, fie, în cazul de față, radical: „[...] asasinarea tiranului poate deveni actul fondator al ordinii în cetate, *isonomia*” (p. 320). Cetatea greacă a fost prima organizare socio-politică din Istorie care a legitimat ceea ce doamna profesor Zoe Petre numește „crima din rațiune de stat” (p. 331) sau, pe un plan mai general, „violenta politică”.

Fără nici cea mai mică îndoielă, Cetatea greacă a oferit, tuturor locuitorilor ei, ca și celorlalți, din toate timpurile, simultan un spectacol („Spectacolul cetății”, pp. 7 - 19) și o lecție. Un „spectacol de gradul doi”, cum îl numește potrivit autoarea (p. 16), generat de „histrionismul esențial al politicului” (p. 17), de „teatralitatea constitutivă a politicului”. Din momentul constituirii teatrului ca formă de sublimare a violenței în cuvânt, cele două entități, una cât se poate de reală și materială, Cetatea, și cealaltă, cât se poate de imaginată și impalpabilă, teatrul (a cărui esență nu stă nici în pânze, nici în actori), au devenit perfect

omologe. Dar și perfect antinomice. Întreaga carte a doamnei Petre este străbătută, chiar și atunci când nu vorbește direct despre așa ceva, de ideea și convingerea că tragedie și Cetate funcționează în sens invers sau, cum scrie autoarea (preluând formula lui Vidal-Naquet), „cetatea funcționează ca o mașină anti-tragică” (p. 10 *et passim*). Inseși destinele lor sunt paralele. Deși născută după nașterea Cetății, de la un moment încolo tragedia nu a mai părăsit-o și a murit înălțată de ea, ca în mitul lui Philemon și Baucis.

Spectacol aparent perpetuu, Cetatea greacă a dispărut, odată cu tragedia, și invers. Evoluția sintagmatică, în linie istorică, a Cetății a fost posibilă, însă, pentru că, din timp în timp, au apărut și au funcționat, corelat, pe acest parcurs, o serie de paradigme, care au dus la dezvoltarea din sine însăși a structurii Cetății, la multiplicarea mecanismelor asigurând tocmai această funcționare. Cele două capete de linie ale istoriei Cetății grecești sunt plasate, din această perspectivă, unul în protoistoria Greciei arhaice, zămislitoare, pe îndelete, a viitoarei Cetăți, celălalt în post-istoria Greciei clasice, aflate, după moartea lui Alexandru cel Mare, iluzoriul ei unificator, în pragul întâlnirii cu Roma. Autoarea delimitează astfel un drum - singurul din Antichitate - pe care o Cetate, mergând, a putut să își atingă țelul suprem (în condițiile generale date): libertatea democratică. Și nu chiar orice cetate greacă. Spunând „cetatea greacă”, doamna Petre are în primul și în ultimul rând în față cazul Atenei. Restul, unde nu sunt diferențe de esență, este doar omologie sau de-a dreptul influență.

Cum a putut muri o Cetate care a atins supremul ideal al oricărei societăți umane, libertatea democratică? Aceasta este marea lecție și rămâne, orice s-ar spune, marea Necunoscută a Cetății grecești. Dar, de fapt, o astfel de întrebare este complet inutilă. În fond, nu doar Cetatea greacă a murit (încorporată în Imperiul romanilor), ci și acest Imperiu, și, laolaltă cu el, toată Antichitatea. În Istorie nu este bine să ne întrebăm de ce s-a murit și de ce se moare. S-a murit și se moare așa, pur și simplu.

Altminteri n-ar mai fi Istorie. Cred, mai mult decât niciodată, că Istoria este o lecție și un drum totodată. Sau, poate mai bine, un drum la capătul căruia, atunci când se termină (sau când ni se pare că se termină), începe lecția. Dacă citiți cartea doamnei Petre până la ultima pagină, observați ceea ce poate vi se pare o ciudațenie. Are o anumită introducere („În loc de introducere”), dar nu și o încheiere, o concluzie închisă între paginile unui capitol final. Dar ce concluzie poate pune punct Istoriei Cetății grecești? Și unde începe Istoria lumii noastre?

Liviu Franga

la microscop

de Cristian Teodorescu

Părerile românilor despre români

ȚĂRANUL român e puturos și bețiv! Muncitorul român e chiu-langu și își știe meseria după ureche. Profesorul român își bate joc de elevi, medicul e o căzătură ciubucară, avocatul - un bandit, judecătorul, mitarnic și-așa mai departe. Dacă tragi linia, în țara asta toată lumea e pusă pe hoții și pe chiul, nimeni nu se pricepe la ceea ce face, iar haosul tinde să se generalizeze.

Cînd aud asemenea sentințe, exprimate de oameni care, altfel, par a avea scaun la cap și chiar au, arunc întrebarea „Din ce statistici reiese asta?” În formulări diferite, răspunsul e că asta se cunoaște de la distanță. Se vede! (Mă trezesc și luat peste picior că eu, ziarist, nu sînt în stare să observ asemenea evidente.)

Cum se ajunge la asemenea portrete robot? Cu țărănul puturos e simplu. Dăm o raită la sfîrșit de săptămînă, la țară, unde avem o casă de vacanță sau ne-au invitat niște prieteni la casa lor de vacanță și, ce să vezi, țărănul român e beat, în loc să muncească la cîmp și să culeagă gunoarele pe care le aruncă unul și altul pe bucățica lui de pămînt. Am stat și eu de vorbă cu niște țărani din aștia *puturoși și bețivi*. Sînt foștii muncitori navetiști care s-au întors la țară fiindcă nu mai e nevoie de ei la oraș. Nu știu de ce să se apuce, trăiesc de pe o zi pe alta. Au fost izgoniți de pe unde au muncit cînd au început concedierile în masă - țărănii se descurcă. Dar acești nefericiți s-au dus la oraș să muncească pentru că nu voiau să muncească la CAP. Nu mai voiau să fie țărani. Izgoniții aștia care au certificate de strungari, electricieni, macaragii și care erau cineva la ei în sat, s-au întors la țară cu coada între picioare. Unii au redevenit țărani, alții nu știu de ce să se apuce - trăiesc din expediente și trag la măsă.

Muncitorul care e așa și pe dincolo, lucrează la întreprinderi falimentare unde ori că muncеște, ori că stă e plătit la fel de prost. Pe ceilalți, cei care trag și sînt adeseori plătiți mizerabil, nu-i vede nimeni. Nimeni nu-i

vede nici pe profesorii care își vîd minuțios de treabă, fără a se lăsa descurajați de salariile lor de supraviețuire. Despre medici ce să mai vorbim, dacă anunță public că n-au cu ce să opereze în spitale, li se trimit controale pe cap, să-și țină gura. Și citiți medici tineri din România nu cîștigă mai prost decît cerșetorii de la intersecțiile mai dosnice ale Bucureștiului? Aștia iau mită de la părinții lor, ca să-și facă meseria în continuare. Pe avocații care cîștigă procese dificile, uneori împotriva statului, ceea ce la noi nu e chiar de colo, nu-i băgăm în seamă. Îi ignorăm și pe judecătorii care nu se lasă intimidăți de presiuni și de amenințări.

Să recunoaștem însă că și exasperarea celor care cred că în România nimic nu merge bine și fac asemenea generalizări are temeiuri îndreptățite. Mai ales că de treisprezece ani încoace, cei care s-au succedat la putere la noi în țară au practicat voluptuos o politică a dezbinării pentru a rezolva ba o grevă, ba un miting de stradă. Ori pentru a explica de ce în România, unde populația care chipurile se ocupă de agricultură e descurajant de mare în raport cu standardele europene, mîncarea ne seacă buzunarele. N-a existat guvern în țara asta care să spună că nu e în stare să facă ce și-a propus. Toate au avut și au, luînd în calcul guvernul Năstase, politici minunate cărora românii nu s-au grăbit și nu se grăbesc să le dea curs.

Ca să înțeleagă de aici omul obișnuit, care se lovește zilnic de tot soiul de necazuri și trăiește de azi pe mîine, deși mult prea cinstitele noastre statistici vor să-l convingă de contrariul? Să răjoiește și el la cine poate și filosofează neguros că răul cel mare nu e sus, ci pornește de jos, unde totul merge prost. Or, dacă lucrurile ar sta cu adevărat astfel, România ar fi o țară neguvernabilă. Ceea ce nu e cazul. Atît doar că dacă noi, cei de jos, ne pierdem încrederea unii în alții, cei de sus care se bucură pentru moment de această dezbinare, s-ar putea s-o plătească anul viitor, la alegeri, ca și predecesorii lor sau ca ei înșiși, cînd au pierdut alegerile în 1996. ■

Cetatea greacă între real și imaginar, București, Nemira, col. „Societatea politică”, coordonată de Cristian Preda, 2000. 430 p.

revista revistelor

Mircea Zăciu și turnătorii

^ NTR-UN interviu foarte interesant din **LUCEAFĂRUL** nr. 14, dl Valentin Tașcu oferă o explicație pentru lipsa d-sale de succes în mediul literar clujean din anii '60-'70: n-a făcut parte din anturajul lui Mircea Zăciu. Omologarea de acolo venea, ca lumina de la răsărit. Printre cei care nu se dezlepeau de ilustrul profesor clujean se aflau și doi turnători cu acte în regulă la Securitate. Dl Tașcu i-a dibuit și s-a retras. Mult mai târziu, când i-a adus lui Zăciu la cunoștință faptul, acesta n-a fost mirat. Avusese bănuielele lui. Dl Tașcu nu dă nume. Păcat! Cum să scăpăm noi de fantoma fostei Securități, dacă nu dăm nume? Domnule Tașcu, poate vă răzgândiți și ne spuneți și nouă cine au fost turnătorii din anturajul lui M. Zăciu. ● În **OGLINDA LITERARĂ** nr. 4, dl M. R. Iacoban face o dezvăluire frapantă: bustul scriitorului Traian Chelariu, așezat în fața Universității din Suceava, a dispărut. Cu soclu cu tot. Bustul a fost pus acolo după 1989, firește, căci înainte de 1989 Chelariu era bun doar ca funcționar la serviciul de ecarișaj al Capitalei (M. Preda s-a folosit de el ca de un personaj secundar în *Cel mai iubit dintre pământeni*), nicidecum ca scriitor. Singurul caz constatat de autorul articolului (dar și de noi) de bust postcomunist demolat în postcomunism rămâne acela al lui Traian Chelariu. Or fi știind ceva colegii dlui Bratu, celebrul plagiat de la Suceava? Sau primarul municipiului? ● Tot în revista de la Focșani, dl Theodor Codreanu publică prima parte dintr-un comentariu despre *Soarta cărților trănite*. Dl Codreanu, publicist și autor el însuși de trănăi pe seama lui Eminescu, are pentru adjectivul din titlu o înțelegere plină de duioșie. Cartea trăsnită la care se referă este *Noi nu sîntem urmașii Romei* a unui medic român stabilit la New York, dl Napoleon Săvescu, și care finanțează de ani buni simpozioane consacrate tezei că daco-tracii sînt strămoșii romanilor, așadar nu noi, românii, ne tragem de la Rim, cum credea naivul Grigore Ureche, ci romanii se trag din noi. Dl Săvescu are bani, dar nici o competență istorică ori lingvistică. Nu se poate polemiza cu d-sa. Așa că dl Codreanu se abține și d-sa de la polemică: din păcate, nu fiindcă a constatat că trănăile napoleonice nu merită atenție, ci fiindcă i se pare mai potrivit să compătimizească împreună cu autorul lor. ● Din **BUCOVINA**

LITERARĂ de la Suceava (nr. 3-4), reținem ancheta pe tema polemicii, versurile dlui Gh. Grigurcu, interviul acordat de dl Cornel Moraru și articolul dlui Gh. Tohăneanu intitulat *Cîntecul obîrșiei*. Cine vrea să știe cum a ajuns *h* în poziție inițială să se răspindească în limba română, după ce acela latinesc s-a pierdut în noaptea timpurilor, să-l citească pe cel mai savuros istoric al limbii pe care-l avem. Noi păstrăm secretul.

Aroma cărților interzise

SUB acest titlu, în **DILEMA** nr. 526, dl Andrei Codrescu publică săptămânal d-sale *Scrisoare din New Orleans*: "Anul 2003 va fi pomenit în N.O. pentru multe, dar cel mai interesant lucru pînă acum este decizia municipalității de a interzice vinzarea cărților pe stradă. Poți să cumperi, cu totul legal, lame de ras, mărgelă, tatuaje temporare și cîrnați. Ilegal, poți să cumperi orice, inclusiv droguri, trupuri și arme și, bănuiesc, chiar și cărți [...] Care să fie istorica îngrijorare care a determinat această decizie? [...] Să se fi împiedicat vreun oficial al orașului, în drum către sauna de la N.O. Athletic Club, de vreun neguțător ambulant care vindea *Conjurația imbecililor*? Să fi hotărît Departamentul Sănătății că volumele sînt neigienice? Să fi decis Comisia pentru Vieux Carré că nu este istoricește autentic să ofere băștinășilor materiale de citit?" Nu știm nici noi. Dar observăm că prostia e uneori la fel de mare la New Orleans ca și la București. ● Este înduioșătoare grija **OBSERVATORULUI CULTURAL** pentru moralitatea revistei noastre. Nu de azi-de ieri

hebdomadarul dlui Lefter trage semnale de alarmă în privința abaterilor noastre de la, cum să zicem, corectitudinea politică. În nr. 165-166, revista găzduiește două texte ale poetului și jurnalistului Ion Zubașcu (faimosul cantautor de la Cenaclul "Flacăra" de pe vremuri), pe care ziarul la care dl Zubașcu lucrează le-a refuzat. Cel puțin așa ne spune intuiția. Articolele dlui Zubașcu ar pune, dincolo de polemica directă, zice nota redacțională din *Observator*, "probleme de interes mai general pentru lumea culturală românească actuală". Reluîndu-ne respirația după cele trei adjective care se succed vertiginos, să vedem care sînt problemele cu pricina. Ele sînt: reproducerea de către noi a unui cuvînt pe care premierul nu l-a rostit (dar pe care ni l-a încredințat) la festivitatea decernării premiilor Asociației Scriitorilor din București, la care a luat parte; și invitația pe care am adresat-o președintelui țării, ca și altor demnitari, de a ne onora cu prezența la o *Întîlnire a României literare* la care era vorba despre ce face statul pentru cultura română în străinătate. Cu cine va fi vrînd dl Zubașcu să discutăm despre un asemenea subiect dacă nu cu președintele, cu ministrul Culturii și cu secretarul de stat de la Externe care răspunde de domeniu? Și de ce consideră d-sa că participarea primului ministru la o decernare de premii literare trebuie trecută sub tăcere? Dl Zubașcu e ziarist și ar fi cazul să știe că presa nu se face prin discriminări și omisiuni. Pe de altă parte, dl Zubașcu citează din revista noastră texte foarte critice la adresa oficialităților (și culturale). Și se miră... Tot așa se miră că am publicat un interviu cu dl C.T. Popescu după ce acesta a scris un text "virulent și urt mirositor" împotriva directoru-

lui revistei noastre. Iarăși nu înțelegem: ce idee despre libertatea opiniei și despre tolerarea unor puncte de vedere diferite ori chiar opuse nutrește dl Zubașcu? *România literară* este o publicație culturală serioasă, care dorește să informeze, nu să ascundă, și care, dacă propune spre dezbatere un subiect de interes major, crede că e bine să caute, împreună cu cei care au putere de decizie, soluții concrete. Și, mai presus de toate, nu consideră că literatura, cultura sînt probleme care trebuie examinate fie doar în sinul opoziției, fie doar în al puterii. Cu alte cuvinte, nu duce o politică de carantină în privința invitațiilor săi. Dl Zubașcu a rămas la radicalismul de la începutul anilor '90, cînd opoziționiștii FSN li se recomandă să nu zimbească în fața camerelor de luat vederi cînd dădeau mina cu dl Iliescu. Nu-l putem ajuta pe dl Zubașcu să renunțe la acest fel de a gîndi pe care și politicienii și gazetarii l-au părăsit de ani buni. După cum nu-l putem ajuta pe dl Lefter să descopere colaboratori mai ca lumea, care să nu-l facă de ris. Fiecare revistă pe mîna colaboratorilor ei piere.

Tifla de Paște a pastorului Tokes

DUPĂ ce au pierdut în UDMR, Laszlo Tokes și alți reprezentanți ai aripii radicale a UDMR au înființat Consiliul Național al Maghiarilor, cerînd autonomie teritorială și culturală în simbăta dinaintea Paștelui ortodox. Nici premierul Năstase nu s-a lăsat mai prejos. După cum titrează **ADEVĂRUL**, *Chiar în prima zi de Paști Adrian Năstase pune Parchetul General pe urmele extremiștilor din UDMR*. Luînd în

serios ucazul guvernului cu zilele de vacanță, ne-am fi așteptat ca Parchetul să reacționeze cu o săptămînă mai tîrziu. Nici gînd. Parchetul nu doarme în asemenea împrejurări. Dar, ca observație mai largă, radicalii din UDMR au ales cum nu se poate mai prost simbăta dinaintea Învierii la ortodocși pentru a-și exprima doleanțele de autonomie. Din păcate, pastorul Tokes și ceilalți membri fondatori ai Consiliului Național al Maghiarilor, au ignorat că formulează aceste pretenții de autonomie atunci cînd compatrioții lor ortodocși se pregăteau de sărbătoarea Învierii. Dar oare au ignorat acest lucru? Perdanții din UDMR vor să-și facă o revenire spectaculoasă în politică cerînd autonomie teritorială, pentru a obține o reacție de respingere din partea autorităților de la București, astfel încît să se poată declara victimizați în cauza maghiarimii și să-și lase în poziția de colaboraționiști cu Puterea de la București pe conducătorii UDMR. Lipsit de încrederea Budapestei, care îl ține la distanță în ultimii ani, pastorul Tokes se pare că își inchipuie că de Paștele din 2003 ar putea obține același succes de masă ca în perioada Crăciunului din 1989. ● Evident că după acest pas înainte al extremiștilor din UDMR, extremiștii din PRM vor exulta. Dar nu cumva vor face asta pornind de la complicitatea nu se știe cît de involuntară a udemeștiștilor cărora nu le-a mai rămas decît extremismul pentru a-și continua cariera politică?

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cec la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.